

Demokratiet i Tsjekkia i perioden 2008 til 2023:
Et robust demokrati eller begynnende avdemokratisering?

Geir Aardal

MASTEROPPGAVE – SAMPOL650

Institutt for sammenliknende politikk

Universitetet i Bergen

juni 2024

Sammendrag

Etter kommunismens sammenbrudd på 1990-tallet ble en rekke av de tidligere kommuniststatene i det sentrale Øst-Europa sett på som modeller for hvor effektivt demokratisering kunne skje i tidligere diktaturer. I de første tiårene var det en jevn bølge av demokratisering gjennom fredelige maktovertakelser og frie valg. Optimismen er nå avløst av en mer dystre forståelse av situasjonen. Blant landene som gikk i bresjen er utviklingen nå slik at demokratisering er avløst av avdemokratisering. Det er en utbredt oppfatning at det er en fare for at flere land i regionen gradvis vil bli avdemokratiserte.

Denne masteroppgaven undersøker situasjonen i et av landene som er i en mellomstilling. Demokratiet i Tsjekkia har siden fløyelsrevolusjonen i 1989 vært et fyrtårn for demokratisering i det sentrale Øst-Europa, men etter 2008 har det skjedd hendelser som har gjort at fortellingen om demokratiseringen nå er mindre entydig. Enkelte mener at disse hendelsene er tydelige tegn på at Tsjekkia er i utvikling mot avdemokratisering. Utviklingen er mindre tydelig enn i de mest spektakulære tilfellene av avdemokratisering, men det er all grunn til å være forberedt på at Tsjekkia er på vei mot avdemokratisering. Andre mener at begivenhetene i perioden etter 2008 var alvorlige påkjenninger for demokratiet, men at nasjonen har en grunnfestet holdning til demokrati og demokratiske verdier, og at republikken har en organisering som sikrer at de demokratiske spilleregler fortsatt gjelder.

Opgaven diskuterer først begrepene demokrati og avdemokratisering, deretter presenteres ulike teorier om avdemokratisering i det sentrale Øst-Europa. Deretter følger en gjennomgang av utviklingen i Ungarn som en case for avdemokratisering. Gjennomgangen fokuserer så på utviklingen i Tsjekkia siden 2008 og fram til i dag og drøfter om utviklingen i Tsjekkia kan sies å være en begynnende avdemokratisering, eller om det er grunn til å si at Tsjekkia er et sterkt demokrati som står imot den avdemokratiseringen som har skjedd i nabolandene.

Funnene er at det ikke er grunnlag for å si at Tsjekkia er i ferd med å avdemokratiseres. Krisene i 2008 og senere var en stor påkjenning på demokratiet, men det viser seg at de grunnleggende demokratiske strukturene er så sterke at forsøk på å endre landet i retning av avdemokratisering ble avverget. Demokratiet i Tsjekkia er preget av hendelsene. Debattklimaet er hardere og samfunnet er blitt mer polarisert, men de grunnleggende strukturer består og demokratiet er ikke svekket. Det tsjekkiske demokratiet er ikke perfekt, men institusjonene og sivilsamfunnet gjør det motstandsdyktig mot avdemokratisering.

Abstract

Following the collapse of communism in Europe in the 1990's, a number of states in Central East Europe were seen as standard bearers of democratization. The narrative of democratization has now been replaced by a more somber view, as democratic backsliding has become the focal point for analysis of the current situation. This thesis seeks to examine if the democratic backsliding evident in Hungary is also happening in the Czech Republic. The conclusion is that the crises in 2008 did indeed have an impact on democracy in Czechia, but not to the extent that it can be categorized as a backsliding country. The impact of the crises has indeed led to a more polarized country, but strong democratic institutions and popular support of democratic values have made the Czech democracy resilient to democratic backsliding.

Forord

Mari Skåra Helliesen arbeider ved NORCE og har vært veileder i arbeidet med masteroppgaven. Hun har bidratt med svært konstruktive innspill til både fokusering av oppgaven, litteratur og strukturering, og jeg vil rette en stor takk til henne for svært god veiledning i prosessen.

Innhold

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	3
Innledning.....	1
Teoretisk terreng	3
Hva er demokrati?	3
Hva er avdemokratisering?	5
Teorier om Sentral-Europa	6
Bakke og Sitter	7
Metode	11
Most similar case-studium	11
Hvorfor sammenligne Tsjekkia med Ungarn?.....	12
Tidshorisont.....	13
Haggard og Kaufman om Ungarn	13
Datamateriale	14
Hvordan måles demokrati?	14
Objektiv vs vurderingsbasert.....	15
Diffuse endringer vs formelle fakta	17
Fire indikatorer på endring.....	18
Varieties of Democracy.....	18
Ungarn	19
Tsjekkia	26
Reell avdemokratisering?	31
Det tsjekkiske sivilsamfunnet – CSO.....	41
Statsapparatet	43
Økonomien	47
Guasti og Mansfeldova	48
Drøfting – hvorfor ulik utvikling?.....	50
Konklusjon	55
Begrensninger.....	57
Videre forskning	57
Litteratur.....	58
Figurer	59

Innledning

Etter Sovjetunionens sammenbrudd tidlig på 1990-tallet og de tidligere kommuniststyrte landene i Øst-Europa fikk sin frihet, omfavnet de straks de vest-europeiske liberale verdier og ble raskt sett på som en klar, om enn ikke ubegrenset, demokratisk suksesshistorie (Fawn 2013). Thomas Carothers (2002) har en kritisk gjennomgang av optimismen knyttet til den tredje bølgen av demokratisering i siste del av 1900-tallet. Han sier at blant nesten hundre land som omtales som å være i en demokratiseringsprosess er det færre enn tjue som faktisk klart er på vei til å bli suksessfulle, velfungerende demokratier eller i det minste har opplevd noe demokratisk framgang og en positiv demokratiseringsdynamikk. Blant disse framhever han Ungarn og Tsjekkia.

Siden århundreskiftet har det imidlertid skjedd endringer i de tidligere så demokratiske sentral-europeiske landene, og det siste tiåret har det oppstått en utbredt forståelse av at demokratiet i Sentral- og Øst-Europa (CEE) er i forfall (Cianetti, Dawson og Hanley 2018).

To av de mest framtrepende tidligere rollemodeller for demokratisering i regionen, Ungarn og Polen, har snudd om og vender seg bort fra det liberale demokratiet (Cianetti, Dawson og Hanley 2018). Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke utviklingen for demokratiet i for et annet land i regionen, Tsjekkia, fra århundreskiftet og fram til i dag.

Problemstillingen for masteroppgaven er «Kan avdemokratiseringen i Ungarn gjenfinnes i Tsjekkia, og hvordan kan utviklingen i Tsjekkia mellom 2000 og 2023 tolkes?»

Tema for oppgaven og problemstillingen er relevant i dag. Det er en utbredt oppfatning blant forskere at verden har gått inn i en periode med verdensomfattende demokratisk tilbakegang (Cianetti og Hanley 2021:66). Tsjekkia er et av landene som er i en mellomstilling. Landet var et av de første blant de tidligere sovjetrepublikkene som omfavnet demokratiet på 1990-tallet, men nå er det enkelte forskere (Cianetti og Hanley 2021; Bustikova og Guasti 2017; Anna Vachudova 2020) som ser tegn til at den avdemokratiseringen som har skjedd i Tsjekkias naboland også tar form i Tsjekkia. Demokratiet er i endring i mange land, også i Tsjekkia.

Jeg forventer å finne i min gjennomgang at Tsjekkia har opplevd endringer siden århundreskiftet. Det har vært store kriser i regionen, både en økonomisk krise og en flyktningkrise. I tillegg har det skjedd store endringer i andre land i regionen. Populistiske og autokratiske ledere har kommet til makten og skapt et nytt bilde av politikk, som når Viktor

Orban i Ungarn sier han vil innføre et illiberal demokrati (Cianetti, Dawson, og Hanley 2018). Dette skaper et bilde av at demokratiet i regionen er i endring, og dette må ha satt preg på landets demokrati.

Hva skjer med demokratiet når ytre påvirkninger som kriser og endringer i nabolandene presser på, og hva er det i et land som skaper motstand mot avdemokratisering?

Denne masteroppgaven vil ha en detaljert gjennomgang av Ungarns utvikling de siste årtiene, og forklare hva som har skjedd i Ungarn som har gjort at landet har fått endret status fra 'fri' til 'delvis fri' i Freedom House' vurdering i 2019 (Bakke og Sitter 2022), og deretter fokusere på Tsjekkia og demokratiets posisjon og utvikling i landet.

Spørsmålet som masteroppgaven vil søke svar på er om Tsjekkia er i en bane hvor utviklingen i Ungarn vil gjentas, eller er det grunn til å anta at utviklingen i Ungarn ikke vil gjentas i alle landene i regionen og eventuelt videre i Sentral-Europa. Ungarn er valgt som bakgrunn for studien fordi landet av flere forskere framheves som ett av landene i Sentral- og Øst-Europa som har hatt en markant utvikling i retning avdemokratisering. Stanley (2019) omtaler Ungarn, Polen og Tsjekkia som 'Backsliding countries', men framhever Ungarn som avdemokratiseringens fanebærer i regionen. Utviklingen mot avdemokratisering er gradvis, men ustoppelig i Ungarn, konkluderer Stanley (2019). Det er med utgangspunkt i denne framstillingen jeg vil bruke utviklingen i Ungarn som mal for en mulig utvikling i Tsjekkia.

Avdemokratisering, særlig i Europa, er et emne som opptar både forskere, beslutningstakere og samfunnet som helhet, og all forskning som kan bidra til å skape forståelse for utviklingen i Visegrad fire som med rette eller urette ofte framstilles som landene som er de som går i bresjen for avdemokratisering er til det gode. Undersøkelsen handler om Tsjekkia, men resultatene vil kunne brukes til å tolke både situasjonen og utviklingen i andre sammenlignbare land.

Datamaterialet jeg vil bruke i denne masteroppgaven er V-Dem. Det er flere grunner til at jeg har valgt å bruke V-Dem. Dette er data som er anerkjent og brukes av mange forskere, og er også brukt av Haggard og Kaufman (2021) i deres forskning på Ungarn. Det er enklere for meg å gjenskape deres funn i datasettet når jeg bruker de samme tallene. I tillegg er det lagt til rette for at V-Dems data enkelt kan visualiseres med grafer som kan settes inn i min masteroppgave, slik at leseren selv kan kontrollere dataene underveis i min gjennomgang.

Med utgangspunkt i data fra V-Dem vil masteroppgaven peke på endringer i Ungarn fra århundreskiftet og fram til etter valget i 2010, og se om det er tilsvarende endringer i Tsjekkia.

Utgangsspørsmålet er om utviklingen i Tsjekkia på noen måte speiler utviklingen i Ungarn. Første ledd vil være å bruke Stephen Haggard og Robert R. Kaufmans gjennomgang av endringene i Ungarn, og finne indikatorene i V-Dems datamateriale som tallfester deres framstilling. Deretter vil jeg bruke disse indikatorene og se om det finnes et mønster som kan tyde på at de samme prosessene har skjedd i Tsjekkia. Deretter vil jeg bruke to artikler som har ulike framstillinger av utviklingen som faktisk har skjedd i Tsjekkia i perioden fra århundreskiftet og fram til i dag. Deretter vil jeg finne indikatorene fra V-Dem som tallfester deres framstilling, og se om deres framstilling også kan gjenfinnes i V-Dems tall. Problemstillingen vil dermed ha to ledd:

«Kan avdemokratiseringen i Ungarn gjenfinnes i Tsjekkia, og hvordan kan utviklingen i Tsjekkia mellom 2000 og 2023 tolkes?»

Masteroppgaven vil begynne med et kapittel om teori. I dette kapitlet vil jeg definere begrepene demokrati og avdemokratisering, og så presentere en del av de sentrale teoriene om demokrati og avdemokratisering i Sentral-Europa.

Metodekapitlet forklarer hvilken metode jeg vil bruke i oppgaven og refleksjoner over hvilke metodiske valg jeg må gjøre. Deretter vil masteroppgaven gå gjennom forskning omkring demokrati og avdemokratisering i Ungarn, og jeg vil med utgangspunkt i denne forskningen se om tallene kan gjenfinnes i Tsjekkia, for å undersøke første ledd av problemstillingen. Deretter vil jeg problematisere to til dels motstridende forståelser av hva som har skjedd i Tsjekkia, og ved å bruke tall fra V-Dem se hvilken av de to forståelsene som best kan besvare andre ledd av problemstillingen. Deretter vil jeg oppsummere min drøfting og gi et svar på problemstillingen.

Teoretisk terreng

I dette kapitlet skal jeg presentere ulike forståelser av begrepet demokrati, og deretter presentere den definisjonen av demokrati jeg bygger min masteroppgave på.

Hva er demokrati?

Demokrati er et omstridt begrep. Wolfgang Merkel (2018) gjør rede for hvordan tre ulike hovedretninger av teoretikere definerer demokrati.

Minimalistmodellen, representert ved Joseph Schumpeter, definerer demokratiet ved at frie, like og hemmelige valg avholdes. Dette er ikke bare demokratiets kjerne, det er selve demokratiet. I motsatt ende av dette spekteret er den maksimalistiske forståelsen av demokratiet. Denne retningen, representert ved Stein Ringen og T.H. Marshall, er sterkt fokusert på demokratiets

output, eller virkning. Denne retningen fokuserer på demokratiets effekt i å skape rettferdighet, og demokratiet handler følgelig om langt mer enn å kunne avgi stemme ved valget. Et vellykket demokrati skal yte en systemisk rettferdighet, og måles på om sikkerhet, velferd og likhet er oppnådd. Begge disse definisjonene har sine svakheter, viser Merkel (2018). den minimalistiske definisjonen hvor kvalitet måles ved at valg gjennomføres på en god måte fanger ikke opp alt det andre som skjer i demokratiet utenfor valgene. Den fanger ikke opp om partier representerer velgerne, om velgerne har tillit til de demokratiske institusjoner og om innbyggernes politiske rettigheter utover stemmerett blir ivaretatt. «det minimalistiske konseptet har ikke en følsom nese for kriser i demokratiet utenfor valgurnen» (Merkel og Kneip 2018).»

Merkels kritikk mot maksimalist-definisjonen av demokrati er at den er rett og slett for omfattende og krevende, og i enkelte tilfeller vanskelig å forene med det man ønsker å definere. Output kan være høy i autokratier som Kina, Vietnam og Singapore, og har dermed ikke en logisk forbindelse med demokrati. Det betyr ikke at output ikke er relevant for demokratiet – manglende output i et demokrati vil kunne true demokratiets legitimitet og stabilitet.

Mens minimalistdefinisjonen er så bred at de fleste teorier om kriser i demokratiet kan motbevise, stiller maksimalistdefinisjonen så høye krav at svært få demokratier består den «sosiale testen». Det vil alltid være urettferdighet, også i et vellykket demokrati.

Merkel vender seg derfor mot midrange-modellen. Dette er en definisjon av demokrati som bygger på frie og rettferdige valg, men som også inkluderer fire andre kriterier. Midrange-modellen krever også retten til deltakelse i den politiske prosessen, konkret retten til ytring, forsamling og frie meningsutvekslinger. Tredje krav er sivile rettigheter, og gir individet frihet og beskytter det mot overgrep fra staten. Fjerde krav er maktfordeling i staten, horisontal ansvarlighet. Det betyr at det er en gjensidig kontroll mellom de lovgivende, dømmende og utøvende deler av staten, og her framhever Merkel særlig rettsvesenets uavhengighet som viktig. Det siste kravet til et demokrati i denne definisjonen er at makt utøves bare av de som er utpekt til å bestemme, enten gjennom valg eller i funksjoner som er fastsatt ved lov.

Jeg støtter Merkel i hans vurdering av at den minimalistiske definisjonen er for smal til å fange opp de endringene som skjer i et moderne demokrati. Samtidig er maksimalist-definisjonen så omfattende at den ikke vil kunne fokusere på de endringene som skjer i landet. I denne masteroppgaven vil jeg derfor bruke begrepet demokrati i tråd med Merkels midrange-definisjon av begrepet.

Hva er avdemokratisering?

Avdemokratisering er et uklart begrep, og derfor vil jeg her presentere ulike aspekter ved avdemokratisering slik det defineres av Nancy Bermeo (2016).

I artikkelen «On Democratic Backsliding» (Bermeo 2016) analyserer forfatteren fenomenet avdemokratisering. Avdemokratisering kan skje raskt og brutalt ved innføringen av grunnleggende endringer i en rekke samfunnsinstitusjoner og føre til demokratisk kollaps og åpenbart autoritære regimer. Forfatteren deler disse formene for maktovertakelsene inn i tre hovedgrupper: Klassiske statskupp, hvor typisk hæren tar over makten og avsetter det sittende maktapparatet er den ene hovedtypen, mens *executive coups* hvor den lovlige valgte leder innfører brå endringer og setter til side grunnloven og andre begrensninger og i praksis tar makt ut over sin stilling.

Executive coups var et framtrekkende trekk ved avdemokratiserende prosesser fram til slutten av den kalde krigen. Forfatteren viser til statistikk som viser at det i perioden etter andre verdenskrig var en tydelig topp i både kuppforsøk og vellykkede maktovertakelser i demokratier i perioden 1960 til 1969, men at forekomsten etter denne perioden har hatt en jevn nedgang i perioden fram til 1990-tallet, etter slutten av den kalde krigen. Sannsynligheten for at et demokrati skal utsettes for et kupp er nå svært lav, sammenlignet med 1960-tallet – i perioden etter århundreskiftet var det ifølge Bermeo (2016) omtrent null prosent vellykkede statskupp, og fra 2000 til 2013 bare ett tilfelle av *executive coup* i verden.

En tredje form for avdemokratisering som også har hatt en tydelig nedgang, om enn mindre tydelig enn nedgangen i rene kupp, er valgjuks. Det foregår ennå valgjuks, men ifølge Bermeo (2016) har det vært en tydelig reduksjon i de mest åpenbare formene for valgjuks. Det er svært mye fokus på hvordan selve prosessen i demokratiske valg gjennomføres, og internasjonale observatører og mer pålitelig overvåking har gjort at ulike forekomster av juks med valgresultatet nå er relativt sjeldent. Det foregår fortsatt valgjuks, fortsetter forfatteren, men nå er teknikkene langt mer subtile enn tidligere tiders åpenlyse juks. Nedgangen i alle disse tre formene for avdemokratisering er tydelig, erklærer Bermeo (2016), men viser samtidig til at avdemokratisering fortsatt pågår, men med andre teknikker.

En framtrekkende kuppform er *promissory coups* hvor kuppmakere tar makten, men lover at valg skal gjennomføres og demokrati skal oppstå så snart forholdene ligger til rette for det. Maktovertakelsen er i prinsippet tidsavgrenset og skal bare vare fram til ro og orden er gjeninnført, og det ligger til rette for at makten kan gis tilbake til folket. Kuppmakerne

framstiller seg gjerne som å være i det godes tjeneste og kan skape håp både i landet og i omverdenen om at maktovertakelsen skal føre noe godt med, men dessverre blir som regel alle forventninger om gjeninnføring av demokrati knust.

En annen form for avdemokratisering som Bermeo (2016) peker på er *executive aggrandizement*. Dette er en variant av avdemokratisering som er langt mindre brutal, men som snarere framstilles som en forlengelse av folkets vilje. Den som står for prosessen er valgt av folket, og begrepet beskriver effekten av at for eksempel kontroll over ulike maktapparater samles på lederens hender eller at lover endres til fordel for makthaveren. Dette foregår i hendene på det lovlig valgte apparatet, og avdemokratiseringen skjer sakte, gradvis og ofte med et skinn av demokratisk mandat.

Den siste varianten av avdemokratisering forfatteren peker på er strategisk manipulering av valg. Tidligere tiders valgjuks med åpenbar svindel med stemmeopptelling og liknende er nå svært sjeldent forekommende. Nå foregår valgjuks via andre former. Dette kan forekomme via en rekke virkemidler som gjerne ikke er direkte ulovlige, og som foregår lenge før valget og langt fra valglokalene, og har som mål å svekke motkandidaters muligheter til å vinne stemmegivingen, snarere enn å jukse med opptellingen. I praksis foregår nå valgjuks for eksempel ved at motkandidater ikke har den samme tilgang til medier som makthaverne, eller at motkandidater forhindres fra å stille, eller at reglene som regulerer valg endres for å legge til rette for at makthaverne skal vinne valget. Valget gjennomføres så i henhold til reglene, slik at alle kan se at selve prosessene ble gjennomført som ved et demokratisk valg, mens jukset som sikret resultatet er svært vanskelig å påvise.

Teorier om Sentral-Europa

Anna Vachudova argumenterer i artikkelen «Ethnopolism and Democratic Backsliding» (2020) for at avdemokratisering har blitt et tydelig trekk i både Ungarn, Polen og Tsjekkia.

Hun har tidligere i samarbeid med Seán Hanley i artikkelen «Understanding the illiberal turn» (Hanley og Vachudova 2018) argumentert for at det i perioden etter kommunismens sammenbrudd på slutten av 1980-tallet var en periode over flere tiår hvor det var bred konsensus blant forskere om at landene i det sentrale Øst-Europa hadde en tydelig bevegelse mot demokratisering. Det var riktignok store ulikheter mellom landene i hvor vellykket utviklingen av demokratiske styre var, men den tydelige trenden var positiv. Nå er denne optimismen stilnet, og forfatterne argumenterer for at narrativet om framskritt i regionen [det sentrale Øst-Europa] nå er avløst av avdemokratisering og begynnende autoritarisme – «*even sliding into*

authoritarianism.» (Hanley og Vachudova 2018). Særlig to land peker seg ut i denne sammenhengen – Ungarn og Polen har hatt oppsiktsvekkende likheter i hvordan politisk og økonomisk makt har blitt samlet på makthavernes hender, og har ifølge forfatterne ofte blitt brukt som referanse for forskere som analyserer avdemokratisering i regionen.

Premisset for avdemokratiseringsmodellen er at denne utviklingen er et grunnlag som leder videre mot avdemokratisering. Kritikken av denne modellen sier at man må åpne for at ikke alle land er i bevegelse mot enten diktatur eller fullt demokrati. De er i det Carothers (2002) kaller gråsonen. I denne sonen er det ikke en påviselig utvikling i verken den ene eller den andre retning, men i stedet kan to hovedmønstre identifiseres. I det ene er situasjonen preget av små og store kriser som oppstår og avsluttes, men som ikke kan beskrives som kampen mellom en demokratisk bevegelse på den ene siden og autoritære krefter på den andre siden. Den andre hovedgruppen er utvekslinger mellom tydelige demokratiske verdier, der svekkelse på en indikator ledsages av styrking på en annen indikator. Som eksempel på et tilfelle som viser dilemmaet knyttet til denne problemstillingen referer Cianetti og Hanley til Estland, der 'inkludering' og 'stabilitet' er to demokratiske verdier som holdes mot hverandre. Den russisktalende minoriteten er marginalisert i samfunnet, noe som igjen gir øket stabilitet i det politiske systemet (2021:77). Konklusjonen deres er at det er fruktbart å bruke avdemokratiseringsmodellen der det er åpenbart at landet er i en utvetydig utvikling i enten økende eller minkende avdemokratisering. I de fleste tilfeller er dette ikke en fruktbar vei å gå, og man må heller undersøke status i stedet for å prøve å identifisere en retning som ikke finnes.

Bakke og Sitter behandler i artikkelen «The EU's Enfants Terribles: Democratic Backsliding in Central Europe since 2010» (Bakke og Sitter 2022) hvordan begrepet *democratic backsliding* har blitt strukket til å beskrive situasjonen i den post-kommunistiske regionen i Øst-Europa. Forfatterne viser i artikkelen hvordan sterke krefter i Ungarn og Polen har startet prosesser som med rette kan betegnes som avdemokratisering, men det er en feil å bruke disse tilfellene til å beskrive hele den post-kommunistiske regionen som i et eller annet nivå av avdemokratisering, fortsetter forfatterne. Det var spesielle betingelser i disse landene som gjorde denne utviklingen mulig, men det er ikke grunn til å anta at den samme utviklingen vil skje også i de andre landene i regionen. Bakke og Sitter definerer avdemokratisering som «*målrettede, villedte tiltak for å gradvis undergrave de grunnleggende spillereglene i et demokrati*» (Bakke og Sitter 2022), og sier at både PiS i Polen og Fidesz i Ungarn møter denne definisjonen. Dette er imidlertid ikke tilfelle i verken Slovakia eller i Tsjekkia, fortsetter forfatterne. Det finnes nok at trekk ved både tsjekkisk og slovakisk politikk som skader demokratiet. Korrupsjon, populisme og en polarisert

samfunnsdebatt er blant eksemplene de nevner, men dette er ikke tilstrekkelig til å sette etiketten avdemokratisering på utviklingen. Det tsjekkiske tilfellet er preget av svake politiske partier, lav tillit til politikere og svake politiske koalisjoner, men dette er en uthuling av demokratiet, heller enn avdemokratisering. Det som er forskjellen mellom de landene som avdemokratiseres og de landene hvor demokratiske institusjoner uthules er agens, eller med andre ord at utviklingen er villet, og om de som vil endre faktisk oppnår sine mål. Sagt med andre ord: at det finnes et motiv, at det finnes en mulighet, og at det ikke finnes motstand.

Bakke og Sitter opererer med en definisjon av demokrati langs tre dimensjoner. Et liberalt demokrati defineres av politisk frihet, frie valg og en rettsorden. Det mest grunnleggende trekk ved et demokrati er frie valg, og frie valg krever at makthaverne ikke hindrer partier å stille til valg, endrer valgorganiseringen til hinder for noen partier, bruker offentlige midler til å tilgodese enkelte partier på bekostning av andre, eller hindrer befolkningen å stemme. Politisk frihet sikrer frie medier og at alle interesser skal bli hørt i samfunnsdebatten, og det krever at makthaverne ikke pålegger politiske motstandere urimelige begrensninger eller krav, eller på annen måte hindrer uavhengige ytringer å komme fram. Den siste dimensjonen ved et fungerende liberalt demokrati i Bakke og Sitters definisjon er et selvstendig og uavhengig rettsapparat. Rettsapparatet må være atskilt fra utøvende og lovgivende ledd, og må ikke utsettes for manipulering til makthavernes fordel. Dette kan skje gjennom at makthaverne tar kontroll over ansettelse og bruker dette til å ansette lojale dommere, eller ved å tilsidesette dommer eller begrense rettsapparatets myndighet.

Ungarn har siden 2010 har hatt en utvikling hvor alle tre dimensjoner ved demokratiet er svekket, viser Bakke og Sitter (2018). Det er innenfor frie medier og sivilsamfunn, innen valgorganiseringen og rettsapparatet – hele demokratiet i Ungarn er endret i perioden siden 2010. Dette var mulig, fortsetter Bakke og Sitter, fordi Fidesz hadde et motiv for endring, at partiet fikk makt til å gjennomføre endringene, og at det i Ungarn ikke var tilstrekkelig styrke i opposisjonen eller samfunnsstrukturene til å stå imot endringene. Dette er ikke tilfellet i Tsjekkia, fortsetter de. I Tsjekkia har det fra ANO og Babis' side vært en betydelig vilje til å holde makten på egne hender: jakten på makt og rikdom er en betydelig faktor i å forklare situasjonen i Tsjekkia. Imidlertid har det i Tsjekkia ikke vært det samme grunnlaget for makthaverne til å endre systemet til sin fordel. Valgsystemet i Tsjekkia er utformet slik at en tredel av setene er på valg hvert år, og dermed vil ikke et enkeltstående valg kunne utløse et politisk skred med mulighet for grunnlovsendringer eller andre endringer som kan true demokratiet. Det er nok av problemer i Tsjekkia, avslutter Bakke og Sitter, men den tsjekkiske

republikk står igjen som et mer eller mindre ordinært liberal-demokrati. Det ser ikke ut til at Visegrád-gruppen sett under ett antyder at det vil være lett for andre av EUs medlemsstater å følge Ungarns vei [mot avdemokratisering] (2018).

I artikkelen «The Illiberal Turn or Swerve in Central Europe?» (Bustikova og Guasti 2017) tar forfatterne opp utviklingen i de nye demokratier i Sentral-Europa. I artikkelen kritiserer de hvordan Visegrád-landene (Tsjekkia, Ungarn, Polen og Slovakia) omtales som å ha gjennomført illiberale vendinger, [*illiberal turns*] og argumenterer for at bruken av ordet vending [*turn*] bygger på et feilaktig premiss om at et lands utvikling må forstås som bevegelse langs en lineær akse. Dette forutsetter igjen at landet er etablert som et stabilt liberal-demokratisk land, med en tydelig retning mot enda mer robust demokrati. Når begrepet «illiberal vending» brukes om hendelser hvor demokratiet utfordres, er det implisitt i ordet at landet endrer retning langs denne aksen – og det betyr motsatt retning – i retning avdemokratisering. Det er langt mer dekkende å beskrive de episodene som berører demokratiet som frittstående episoder i stedet for sekvensielle hendelser, og dersom man ikke er tvunget til å se for seg utviklingen i demokratiet langs en lineær akse, blir det langt enklere å se at disse episodene er enkeltstående hendelser som kan forstås enkeltvis, uten å være ledd i en sekvens. Dermed, fortsetter forfatterne, kan man heller beskrive utviklingen som en serie med hendelser som vekselvis svekker demokratiseringen eller styrker den, men det er ikke meningsbærende å kalle dette vendinger før det er et tydelig mønster i at episodene har et vedvarende preg av å påvirke landet i illiberal retning. Først da vil det være dekkende å bruke begrepet illiberal vending.

Cianetti og Hanley kritiserer i artikkelen «The End of the Backsliding Paradigm» (Cianetti og Hanley 2021) bildet av en bred avdemokratisering av Sentral-Europa. Utviklingen i regionen er ikke nødvendigvis en bevegelse langs en lineær akse mellom demokrati og autokratiske regimer. Utviklingen kan i mange tilfeller heller forstås som i noen tilfeller «*democratic careening*» eller i andre tilfeller som «*tradeoffs between democratic values*». (Cianetti og Hanley 2021) Situasjonen i landene i Sentral- og Øst-Europa er kompleks, og fortolkningen av virkeligheten er preget av at begrepet avdemokratisering brukes bredt og upresist, og at det dermed tilslører fortolkningen av den virkelige situasjonen for demokratiet i regionen.

De trekker paralleller til situasjonen rundt århundreskiftet, da det var bred enighet om at den tredje bølge av demokratisering var et dekkende uttrykk for å beskrive av utviklingen i tidligere ikke-demokratiske land verden over, også de tidligere kommuniststatene i Øst-Europa. Da

Thomas Carothers i 2002 med artikkelen «The End of the Transition Paradigm» (2002) kritiserte forståelsen som ligger implisitt i «den tredje bølge» var det ved å peke på at en rekke land som ble fortolket inn i denne modellen vanskelig kunne sies å være i bevegelse mot demokrati, som modellen beskrev. De ble derfor avskrevet som «å være i gråsonen», i stedet for å bli akseptert som land som trakk hele modellen i tvil (2002:10). Carothers oppsummerer sin gjennomgang med å si at forskning på prosesser i land som er i bevegelse fra autokrati burde bevege seg bort fra spørsmålet «hvordan går det med den demokratiske utviklingen» og heller undersøke «hva skjer politisk?» (2002:18).

Cianetti og Hanley bygger videre på dette resonnementet i sin kritikk av avdemokratiseringsmodellen. Det er ingen tvil om at Ungarn og Polen er land som kan beskrives som i ferd med å avdemokratiseres, til og med endres fra konsoliderte demokratier til hybride, og også autoritære regimer, sier de, men like fullt er det feil å omtale regionen som i ferd med å avdemokratiseres, fortsetter de (2021). Å klassifisere land i regionen som i en eller annen grad av avdemokratisering gjør at man går glipp av nyansene av demokratiets stilling i det enkelte land. Dersom graden av avdemokratisering er måleenheten, vil land som ikke gir utslag på denne skalaen bli stående som en stor, uutforsket restkategori med etiketten «non-backsliding countries».

I sin artikkel oppsummerer de rådende forskning på EUs 11 postkommunistiske medlemsland, og finner at fire eller fem av disse elleve kan betraktes som i noen grad av avdemokratisering, mens to av dem (Ungarn og Polen) gjennomgående kategoriseres som avdemokratiserte. Mens regionen preges av demokratisk tilbakegang, er det allikevel kinkig å få de øvrige landene til å passe inn i modellen. Hvordan skal de klassifiseres, spør Cianetti og Hanley retorisk; er de robuste demokratier, er de bak kurven, eller er de noe helt annet? De argumenterer for at avdemokratiseringsmodellen er for fiksert på valg som vendepunkter i utviklingen i et lands demokrati. Enten det er å presentere populistisk framgang i et land som begynnelsen på avdemokratisering eller at motkandidatens seier presenteres som at utviklingen er snudd og landet igjen er på rett vei. Det betyr ikke at valg ikke er relevant i den politiske analysen, men det er for nærsynt å fokusere kun på valgresultater. Demokratisk erosjon kan skje utenfor de politiske korridorer, og autoritære politikere trenger ikke nødvendigvis føre til endringer som kan kalles avdemokratisering. Trenden i analyser av de postkommunistiske land i Øst-Europa har vært å stille sosiale, økonomiske og politiske strukturer i de enkelte land i bakgrunnen, og i for stor grad fokusere på forklaringer som for eksempel generell politisk polarisering eller ytre påvirkninger som flyktningkrise, finanskrisen og påvirkning fra andre land. Dermed har

avdemokratisering feilaktig blitt fortolket som en smitte som har oppstått i Ungarn og Polen, og som kan spre seg til alle naboland, nærmest uansett strukturelle betingelser (Cianetti og Hanley 2021:72).

Metode

Artikkelen vil med utgangspunkt i en del av den gjeldende forskningen konkretisere hva som gjør at Tsjekkia sies å ha blitt mer avdemokratisert. Forutsatt at datagrunnlaget er sant og relevant vil denne utviklingen kunne gjenfinnes i statistikken, slik at det er mulig å vise utviklingen over tid. Med utgangspunkt i denne listen over indikatorer vil gjennomgangen handle om å vise utviklingen i Tsjekkia langs de samme indikatorene, og finne mønstre, likheter og ulikheter.

Most similar case-studium

Analysen av Tsjekkia vil være å holde utviklingen opp mot Ungarn, i det som Ringdal referer til som *most similar case-studium*. (Ringdal, u.å.). Funnene vil være mer interessante når de kan holdes opp mot et annet tilfelle. Da kan funnene ikke bare observeres, men også kontrasteres, og avvik og ulikheter blir lettere å påvise og undersøke videre. Gerring diskuterer ulike aspekter ved case-studier, og han definerer et case-studium som «[...]en intensiv studie av en enkelt enhet for å kunne generalisere om et større sett med enheter.» (Gerring 2004). For denne oppgavens del betyr det at Ungarn er utgangspunkt for case-studien, og funnene derfra brukes som utgangspunkt for en undersøkelse av Tsjekkia.

Sprinz og Wolinsky-Nahmias (2004) forklarer hvordan undersøkelser der most similar cases er utgangspunkt for utvelgelse i prinsippet kan være nærmest et laboratorieeksperiment der to enheter er identiske med unntak av den ene uavhengige variabelen som man forestiller seg kontrollerer den avhengige variabelen. Dessverre er det en modell som sjelden kan gjenskapes utenfor laboratoriet, og det er i politisk forskning svært vanskelig å forestille seg en situasjon der idealmodellen for most similar-forskning kan brukes uten å ta en lang rekke forbehold for å reservere seg mot spuriøse årsaksrekker. I praksis er det svært vanskelig å trekke konklusjoner

basert på denne metoden. I denne master-avhandlingen vil most similar case-modellen ikke brukes for å argumentere for årsakssammenhenger i den utviklingen som skjer i Ungarn og Tsjekkia. Utgangspunktet er Ungarns utvikling i perioden etter århundreskiftet, og Tsjekkias utvikling vil legges oppå Ungarn for å se likheter og ulikheter mellom landenes utvikling, ikke peke på årsaker og forutse konsekvenser.

Hvorfor sammenligne Tsjekkia med Ungarn?

Valget om å bruke Ungarns utvikling for å undersøke Tsjekkia er gjort på tross at det er to ulike land med ulik historie og ulik kultur. Allikevel mener jeg dette er en sammenlikning som er fruktbar. Ungarn og Tsjekkia tilhører en union som ofte refereres til Visegrad-gruppen, og i hele perioden etter andre verdenskrig er det mange fellestrekk som gjør at det er naturlig å sammenlikne de to landene. Begge land var som medlemmer i Waszawa-pakten under kontroll av Sovjetunionen, og begge ble invadert av Sovjetunionen etter forsøk på å løsrive seg. Arch Puddington (2019) viser hvordan begge land på 1980-tallet var diktaturer i en ett-partistat, men etter Sovjetunionens kollaps og Warszawapaktens oppløsning ble begge land raskt demokratisert, og både Ungarn og Tsjekkoslovakia i 1990 gjennomførte frie valg. I artikkelen «The Visegrád Group in the Expanded European Union: From Preaccession to Postaccession Cooperation» (2008) gjør Martin Dangerfield rede for hvor koordinert landene i Visegrád-gruppen har opptrådt i perioden etter jernteppets fall. I 1990 innledet Tsjekkoslovakia, Ungarn og Polen uformelle drøftinger for å koordinere sine felles steg på veien mot Europa, og i 1991 ble Visegrád-deklarasjonen formelt signert. Dette var med en erklæring som understreket de tre landenes fellesskap, og at deres felles opplevelser ledet de tre landene til å jobbe for et felles mål om medlemsforhandlinger med EU. Denne prosessen førte til at alle fire medlemsland i Visegrád-gruppen ble medlemmer av EU i 2004. En felles Visegrád-identitet fantes i perioden fram mot EU-medlemskap, forteller Dangerfield (2008), men viser til at det var stor usikkerhet om hvor sterkt fellesskapet innad i gruppen ville vise seg å være.

Tidshorisont

I denne oppgaven vil sammenlikningen være basert på en hypotese om at den avdemokratiseringen som er påvist i Ungarn vil kunne gjenfinnes i Tsjekkia. I tråd med denne antakelsen vil case-studien av Ungarn og Tsjekkia undersøke Ungarn detaljert for å kunne si noe om den sammenlignbare enheten Tsjekkia. Jeg vil bruke tilgjengelig forskning for å konkretisere hvilke variabler det er som har påvist endring i Ungarn i løpet av tidsperioden fra 2010 til 2018, og deretter sammenlikne verdiene på disse variablene med de samme for Tsjekkia, enten på samme tidspunkt eller fram til 2023.

Haggard og Kaufman om Ungarn

Haggard og Kaufmans gjennomgang (2021) bruker en del ulike variabler for å drøfte utviklingen i Ungarn, og jeg vil bruke de samme variablene og overføre dem til Tsjekkia. Innledningsvis i sin gjennomgang drøfter Haggard og Kaufman (2021) en del metodiske avveininger de har gjort før de har kunnet undersøke demokrati og avdemokratisering. Blant avveiningene de peker på er definisjoner av demokrati og avdemokratisering, og enda viktigere tidfestingen av utviklingstrinnene. Deres gjennomgang av avdemokratisering følger en mal de refererer til som teoritestning-tilnærming. Denne modellen bygger på at avdemokratisering kan deles inn i tre faser. Første fase er polarisering, deretter skjer endringer som legger til rette for avdemokratisering, og så inntreffer den dokumenterbare avdemokratiseringen. Analysen handler om å undersøke om alle casene følger den samme utviklingen fra polarisering, og via endringer i samfunnet til påviselig avdemokratisering. I så tilfelle er det rom for å argumentere for at det er en årsakssammenheng mellom polarisering og avdemokratisering.

Denne oppgaven vil følge den samme strukturen i undersøkelsen av Tsjekkia: Har det skjedd en polarisering i Tsjekkia, skjedde det etterpå strukturelle endringer som kan forklares med denne polariseringen, og har dette i ettertid ført til avdemokratisering? Her må oppgaven også ta høyde for at det kan være en forsinkelse i prosessene. Derfor vil gjennomgangen bruke det mønsteret som finnes for Ungarn som utgangspunkt for case-studien, og se om det samme mønsteret finnes på de tilsvarende indikatorene for Tsjekkia både samtidig og forsinket. Helt konkret betyr det at oppgaven tar høyde for at mønsteret som leder til avdemokratisering kan være mindre avhengig av ytre faktorer som historiske hendinger, og at en bølge som oppstår i et land til en viss grad treffer i naboland som ringer i vann, heller enn at det er felles historiske hendinger som den økonomiske krisen i 2008 som fører til synkrone prosesser.

Datamateriale

Hvordan måles demokrati?

Hvordan demokrati måles er et saksfelt som har fått stadig større oppmerksomhet de senere årene. I artikkelen «Conceptual and Measurement Issues in Assessing Democratic Backsliding» (Knutsen mfl. 2024) gjør forfatterne en grundig oversikt over problemstillingene knyttet til måling og vurdering av demokrati og avdemokratisering. Deres utgangspunkt er at vurderingen av hvorvidt demokratiet er i tilbakegang avhenger fullstendig av hvordan demokrati defineres og operasjonaliseres, og videre har også forskningens fokus på tid og romslighet i begrepsbruken stor innflytelse på resultatene. Det grunnleggende spørsmål som må besvares er hvordan demokrati defineres og operasjonaliseres. Den minimalistiske konseptualiseringen av et fungerende demokrati er avgrenset til valg – «*som demokratiske regnes alle regimer som gjennomfører valg hvor opposisjonen har en viss sjanse til å vinne valget og overta makten.*» (Cheibub mfl. 1996). En mer maksimalistisk definisjon av demokrati inkluderer andre trekk i sin definisjon av demokrati. Som eksempel på hvilke krav som stilles til demokrati i dette perspektivet kan krav om solidaritet og transparens settes opp, konkretisert gjennom undervisning i borger- og menneskeretter, lover mot diskriminering, desentralisert maktutøvelse og uavhengige medier. Dette er hentet fra håndboken *Assessing the Quality of Democracy*, et av mange eksponenter for et mer maksimalistisk syn på demokrati og avdemokratisering. (Beetham og International Institute for Democracy and Electoral Assistance 2008). Et annet aspekt verdt å peke på i denne sammenhengen er om grad av demokratisering er en lineær funksjon, eller om det er mer fruktbart å kunne vurdere to demokratier som like demokratiske, selv om det er påviselige forskjeller mellom dem. Graziano og Quaranta viser i artikkelen «Studying Democracy in Europe: Conceptualization, Measurement and Indices» (Graziano og Quaranta 2022) til Arend Lijpharts utvikling av begrepet varianter av demokrati [*patterns of democracy*], for å beskrive de ulike manifestasjoner av demokrati som finnes. De lar seg beskrive, men ikke uten videre rangere som mer eller mindre demokratiske.

Videre diskuterer Graziano og Quaranta de metodologiske vanskene knyttet til statistikk som er tilgjengelige for analyse av demokrati i Europa, dersom forskningen baserer seg på en definisjon av demokrati som er mer nyansert enn det minimalistiske perspektivet som kun fokuserer på valg og potensiell maktoverføring. I den omfattende forskningen som har et

bredere perspektiv på demokrati, nærmere det maksimalistiske perspektivet, må forskningen avklare to problemstillinger.

Første fase er det som Graziano og Quaranta omtaler som konseptualisering, deretter måling. Konseptualisering handler om hvilke trekk utover valg og maktoverføring som til sammen utgjør definisjonen av et demokrati. Blant teoretikerne er det varierende konsepter som inkluderes i definisjonen av demokrati – i ett perspektiv, *Democracy Barometer*, (Merkel 2013) oppsummeres det som frihet, likhet og kontroll, som deretter konkretiseres til mer målbare enheter som kan tallfestes. I andre definisjoner av demokrati vil det være andre konseptualiseringer som fører til andre konkretiseringer. Knutsen mfl. (2024) diskuterer i artikkelen «Conceptual and Measurement Issues in Assessing Democratic Backsliding» hvordan ulike definisjoner og konseptualiseringer av demokrati måler ulike aspekter ved demokrati, og hvordan de dermed også gir ulike resultater når de måler trekk ved politiske systemer. For å konkretisere konseptet demokratisk valg som er felles for alle rådende definisjoner av demokrati må dette omsettes til et sett med spørsmål som kan gis verdier på en skala. Forskningen må ta stilling til hvilke konkrete spørsmål som til sammen gir svar på om landet som undersøkes kan karakteriseres som et demokrati, og om det eventuelt kan påvises noen endringer i en eventuell senere undersøkelse. Valgene som tas i utformingen av både konseptualiseringene og konkretiseringene av dette vil kunne påvirke resultatene av målingen, fortsetter Knutsen mfl (2024).

Objektiv vs vurderingsbasert

Et annet grunnleggende spørsmål som vil kunne ha potensielt stor innvirkning på resultatene, fortsetter forfatterne (Knutsen mfl. 2024), er hvor objektivt verdiene kan settes, og i hvor stor grad de er avhengige av faglig vurdering, såkalt ekspert-basert tilnærming, for å kunne gis en tallverdi. Dette framstilles ofte som objektiv versus subjektiv, implisitt at objektive verdier er feilfrie, mens det i subjektive vurderinger er rom for subjektive meninger og dermed feil. Dette er en sannhet med modifikasjoner, ifølge forfatterne av artikkelen. For det første er tilsynelatende objektive verdier ofte allikevel avhengige av menneskelig vurdering. «*Despite being based on observable facts, these variables require several subjective decisions.*» I tillegg har artikkelen en grundig refleksjon over antakelsen om «*bad-vibes bias*». Dette begrepet brukes om antakelsen om at forventninger om negativ utvikling har ført til en systematisk

pessimistisk rapportering fra eksperter som skårer de faglige vurderingene. Dette er tilbakevist i en konkret gjennomgang av V-dems data. Dette er forebygget både i hvordan variablene er formulert og hvordan verdiene fra de individuelle ekspertene kontrolleres for feil. Samlet sett er det få holdepunkter for å anta at det er såkalt «Bad-vibes bias» i det aktuelle datasettet, fortsetter forfatterne, og tilbakeviser dermed den grunnleggende kritikken mot ekspert-baserte vurderinger i skåring. Det betyr ikke at alle verdier som er satt etter ekspert-basert vurdering er hevet over all kritikk, men det viser at det ikke er en grunnleggende mangel ved verdier som er basert på subjektiv vurdering.

Det er flere andre valg ved utformingen av variablene som har stor innflytelse på resultatene, fortsetter Knutsen mfl (2024). I hvert konsept (som demokratiske valg) vil det være et sett indikatorer som sammen utgjør landets skår på konseptet. Forskeren må ta stilling til om verdien på dette konseptet settes til et aritmetisk gjennomsnitt, eller om enkelte indikatorer settes som viktigere enn andre, og i tillegg om en høy verdi på en indikator kan kompensere for lav verdi på en annen indikator, eller om samlet verdi gis trekk for lav verdi på en enkelt indikator. I tillegg, argumenterer Knutsen mfl (2024), er det andre valg som også vil kunne påvirke forskningsresultatene når demokrati og avdemokratisering undersøkes.

Ett dilemma som settes opp i artikkelen handler om konseptualiseringen av demokrati: Dersom definisjonen er smal og fokuserer på valg vil resultatene være mer positive enn om definisjonen omfavner også borgerretter, frie medier og maktfordeling og selvregulering i maktapparatet. Tidsperspektivet – om situasjonen analyseres med et kort eller langt tidsperspektiv vil kunne påvirke resultatene, siden tendenser ikke er åpenbart synlige etter ett eller fem år, men kanskje ikke før etter ti eller tjue år. Hvilke land som inkluderes i analysen vil også ha innvirkning på resultatene; dersom utvalget avgrenses til mer avanserte demokratier vil resultatene være mer positive enn dersom alle land tas med i utvalget. Avdemokratisering skjer oftest i land med middels grad av demokratisering.

I all forskning er det en stor fordel å bruke datamateriale som er allment tilgjengelig og som holder tilstrekkelig faglig kvalitet. Dette er viktig av flere grunner.

Et datasett som er åpent tilgjengelig og av høy kvalitet vil kunne bli en de facto-referanse for all forskning på området, og vil dermed også kunne brukes i annen forskning og analyseres i et annet perspektiv og finne konklusjoner som både problematiserer og støtter tidligere funn.

Denne gjennomgangen vil bruke datasettet Varieties of Democracy, forkortet til V-Dem.

Varieties of Democracy (V-Dem) er et datasett som har en tilnærming til forskning på avdemokratisering som gjør at de bruker eksperter til å vurdere et sett indikatorer for hvert land. Graziano og Quaranta (2022) drøfter V-Dems avveining mellom objektiv informasjon og ekspertbasert vurdering. Det er gjort en rekke tiltak for å sikre datasettet mot svakheter som kan oppstå ved ekspertbaserte vurdering, og Knutsen m.fl. drøfter i artikkelen «Conceptual and Measurement Issues in Assessing Democratic Backsliding» (Knutsen mfl. 2024) effekten av ulike tiltak mot feilkilder i ekspertbaserte data. Det er viktig med data som er subjektive og dermed ikke kommer med i de rene objektive data-settene. Knutsen m.fl. peker på for eksempel indikatorer som «kvinnens frihet til å delta i meningsutvekslinger» eller «valgobservatørens autonomi». I datasett som åpner for å bruke ekspertvurderinger og dermed subjektive indikatorer vil det være informasjon som kan være svært fruktbar å bruke for å analysere de mer diffuse prosesser som går for seg i et demokrati.

Diffuse endringer vs formelle fakta

I min undersøkelse vil jeg kartlegge mer enn avdemokratiseringen som skjer ved endringer i valggjennomføring og rettssystemet. Det er også interessant å se på den fasen som leder opp til endringer i de objektive forholdene i demokratiet. For å finne paralleller mellom Ungarn og Tsjekkia er det nødvendig å undersøke indikatorer som både viser de objektive og formelle endringer i demokratiet i landet, men også de mer diffuse kvalitetene som ikke så enkelt kan kartlegges i datasett som er uten de subjektivt baserte opplysningene.

Datasettet vil være hovedgrunnlaget for indikatorene artikkelen vil peke på i analysen av utviklingen i Ungarn og Tsjekkia. For å vurdere situasjonen i Tsjekkia opp mot utviklingen i Ungarn er det viktig at resultatene er overførbare, og derfor vil verdier på de samme indikatorene bli innhentet fra begge land. Indikatorene vil så bli analysert for hvert land og sammenlignet mellom landene, for å teste hypotesen om at utviklingen i Tsjekkia følger eller vil følge Ungarn, med en viss forsinkelse.

I sin analyse av Ungarn i peker Haggard og Kaufmann (2021) på den historiske utviklingen i fire indikatorer i tiden fra 2000 og fram til 2010 da Orban vant et brakvalg med sitt Fides. Dette tilsvarer den første fasen i avdemokratiseringsprosessen, som de omtaler som polariseringsfasen. Neste fase ble innledet av valgseieren, som la til rette for at endringer i valgsystem og rettsapparatet kan videreføre prosessene, fram til endringene er påviselige og det kan dokumenteres at det har skjedd en utvasking av liberal-demokratiske verdier.

Fire indikatorer på endring

I min analyse vil jeg bruke Haggard og Kaufmanns indikatorer i de tre ulike fasene og undersøke Tsjekkias utvikling langs dem. Polariseringen er i deres analyse basert på de fire indikatorene ‘Respektene motargumenter’ høyes, ‘Hatretorikk fra politiske partier’, ‘Antisystem-bevegelser’ og ‘Polarisering i samfunnet’. Dette er indikatorer som er hentet fra V-Dem, og som jeg har kunnet ta fram i min gjennomgang.

I neste fase finner de utslag på indikatorene som viser endringer i valgorganisasjonen og rettsapparatet, det som konkret utgjør avdemokratiseringen.

I Ungarn brukte Haggard og Kaufmann (2021) indikatorene ‘Rettsvesenets uavhengighet’, ‘Undertrykkelse av sivile bevegelser (CSO’er)’, ‘Valgapparatets uavhengighet’ og ‘Pressesensur’ for å undersøke effekten av polarisering på samfunnet. Dette er de indikatorene jeg vil bruke for å undersøke om det er en viss grad av likhet mellom Ungarns utvikling og Tsjekkia. Målet er å undersøke om jeg i tall fra V-Dem kan finne et mønster i endringene som har skjedd i Ungarn som kan gjenfinnes i Tsjekkias utvikling senere i perioden.

Varieties of Democracy

har en tilnærming til forskning på demokrati som reflekterer demokratiets kompleksitet. Det er kritisk viktig å bruke eksperter til å vurdere nyanser i et demokrati, sier V-Dem på sine nettsider («Methodology – V-Dem», u.å.), for mange nøkkelfunksjoner i et demokrati er ikke direkte observerbare og kan ikke settes til en objektiv verdi. For å kvantifisere disse subjektive verdiene bruker V-Dem minst fem ulike eksperter til å vurdere ulike indikatorer for hvert land hvert år, og dataene som dannes fra disse vurderingene kontrolleres mot hverandre for å kontrollere for statistiske avvik fra de ulike ekspertene. Knutsen m.fl. finner at dataene i V-Dems datasett har høy troverdighet, med et lite forbehold om de aller mest subjektive indikatorene. Men samlet sett: «*We find little to no empirical evidence [of] time-varying bad-vibes in V-Dems expert coded data.*» (Knutsen mfl. 2024)

Verdiene som settes på hver indikator varierer fra ja/nei 0/1 til andre indikatorer som har gjerne fem ulike verdier. Hver indikator grupperes sammen med andre beslektede indikatorer og settes sammen til indices og til slutt til indeks med en stor samling indikatorer.

Ungarn

Haggard og Kaufman drøfter i artikkelen «Backsliding: Democratic Regress in the Contemporary World» (Haggard og Kaufman 2021) utviklingen i Ungarn. Landet framsto etter århundreskiftet som en økonomisk og politisk suksesshistorie, men det er i denne perioden man kan finne grunnlaget for den senere utvikling i landet, med økende avdemokratisering og grunnleggende endringer i både maktapparat og andre samfunnsstrukturer. I sin analyse lar Haggard og Kaufman de grunnleggende årsakene til skillelinjer i samfunnet være av underordnet betydning. De peker på økonomiske kriser, økende økonomisk ulikhet, immigrasjon og politiske kriser knyttet til etniske minoriteter, opprørsgrupper og uavhengighetsbevegelser som faktorer som mulige kilder til konflikt i samfunnet, men avstår fra å gå inn i en analyse av hvordan disse faktorene har bidratt i utgangspunktet. I stedet tas situasjonen som en de facto-situasjon – i Ungarn etter århundreskiftet var det grunnleggende skillelinjer som i perioden fram mot valget i 2010 ble stadig tydeligere. Det var etter valget et tydelig skifte i Ungarn. I 2006 og perioden etter var det en tydelig endring i indikatorene ‘respektere motargumenter’ (figur 1), ‘hatretorikk fra politiske partier’ (figur 2), ‘anti-system bevegelser’ (figur 8) og ‘polarisering i samfunnet’ (figur 3). De to sistnevnte hadde i tallene fra V-Dem hatt en negativ utvikling siden 2002, men innen alle indikatorene gikk utviklingen i negativ retning etter 2006, en utvikling som ble enda mer forsterket etter 2009, og siden 2010 har ‘polarisering i samfunnet’ hatt verdien 0 (høy polarisering i samfunnet) i hele perioden. Alle disse indikatorene vil presenteres grafisk etter hvert som de drøftes.

Haggard og Kaufmann berører spørsmålet om økonomi som kilde til polarisering, og sier at selv om det er vanskelig å skille økonomi ut som en faktor i polariseringen i Ungarn, bidrar ikke økonomiske spørsmål vesentlig i polariseringen. Det betyr ikke at økonomiske faktorer er irrelevante, og de hadde nok en viss betydning i valget i 2010, men det var allikevel perifere spørsmål i ungarsk politikk og retorikk i perioden etter århundreskiftet. «*Heller enn økonomiske spørsmål [...ble] de to blokkene delt langs en kløft mellom klasse, by og land, sekulære og religiøse krefter; og kanskje mest sentralt mellom kosmopolitisk og nasjonalistisk*» (Haggard og Kaufman 2021:104). Dette, fortsetter Haggard og Kaufmann, var åpenbart Orbáns verk for å fremme populistiske effekter – sette «eliten» og «folket» mot hverandre. Prosessen med å polarisere samfunnet fortsatte etter at Fidesz og Orbán hadde overtatt makten etter valget i 2010, og dette kan også påvises i tilgjengelige data: Grafen «Polarisering i samfunnet» (figur 3) viser utviklingen av verdien for ‘polarisering i samfunnet’ i V-Dems data.

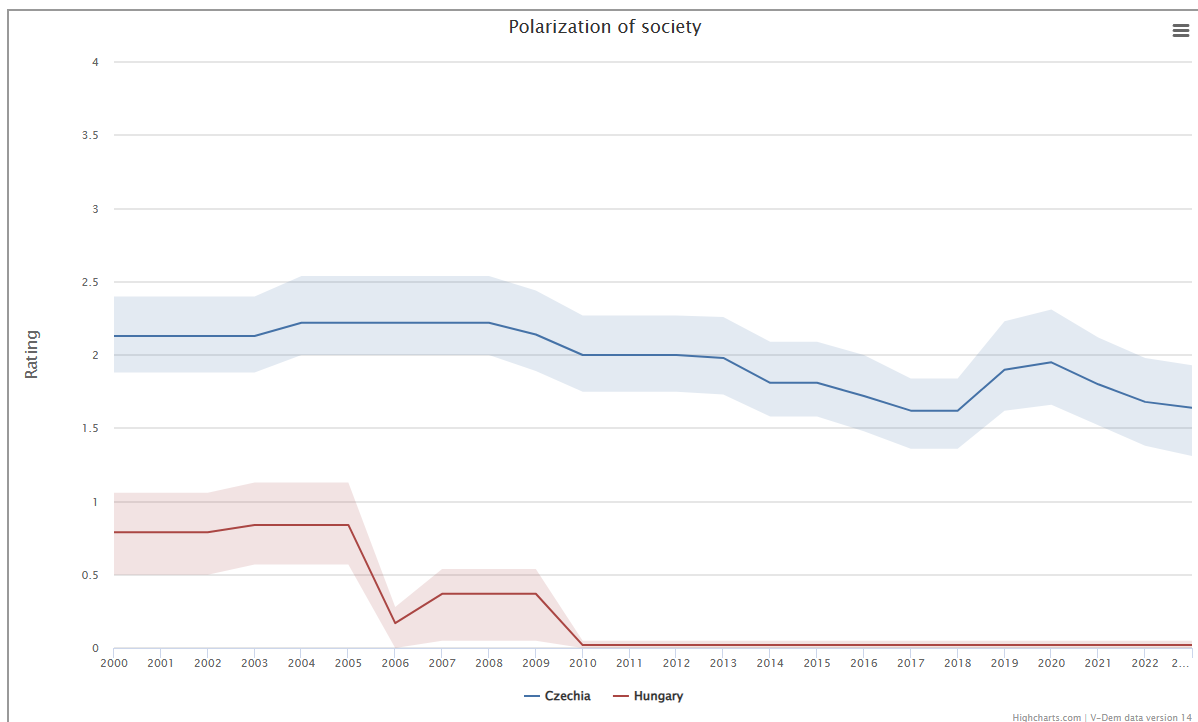

Figure 3 Polarization of society

Den har etter 2010 vært kontinuerlig 0 – ‘Alvorlig polarisering i samfunnet’. Etter valget ble retorikken dreid mer over på ytre motsetninger, og et hovedtema ble etnisk nasjonalisme og motstand mot flyktninger og innvandrere. I sin retorikk mot EU i kampen mot at Ungarn skulle ta imot flyktninger var hovedtema i motstanden kristne verdier, nasjonal identitet og terrorfrykt. Orbán gjorde det også ulovlig å bistå ulovlige innvandrere. Et annet tiltak som i denne perioden også bidro til å øke polariseringen mot kosmopolitiske verdier var kampen for å tvinge Det Sentraleuropeiske Universitet ut av Ungarn, med bakgrunn i at det var grunnlagt og finansiert av George Soros, en jødisk liberaler. (Haggard og Kaufman 2021).

Underveis i denne prosessen skjedde det også endringer i det partipolitiske terrenget i Ungarn. I perioden mellom 1990 og 2002 økte de to største partienes oppslutning fra 46 prosent til 83 prosent. Dette tolker Haggard og Kaufman (2021) som et tegn på polarisering i ungarsk politikk. Det var både en årsak til og en konsekvens av polariseringen i samfunnet og politikken, og la grunnlaget for det Haggard og Kaufman refererer til som knepne valgseire som ga supermajoritet i den lovgivende forsamling, ettersom 56% av stemmene ved valget i 2010 ga en uttelling på 68% av setene i forsamlingen, og dermed fikk Fidesz tilstrekkelig seter til å endre ikke bare lover, men også «kardinal-lover», siden disse krevde to tredeler av stemmene. Orbáns kontroll over partiet var fullstendig, og dermed var det ingen formelle hindringer for å gjennomføre partiets og partiledelsens ønsker.

I kjølvannet av Fidesz og Orbáns massive valgseier i 2010 ble det aktivt innført endringer i Ungarn som tydelig gjenspeiles i V-Dems datasett. Nedenfor er en tabell over de utvalgte indikatorene som viser utviklingen i Ungarn i perioden. Alle viser en tydelig negativ utvikling i Ungarn i perioden etter at Fidesz og Orbán kom til makten i 2010.

«High court independence»	Høyesteretts uavhengighet	Figur 4
«Government Censorship effort – Media»	Myndigheters mediesensur	Figur 11
«CSO repression»	Undertrykking av CSO	Figur 6
«EMB autonomy»	Valgapparatets uavhengighet	Figur 5

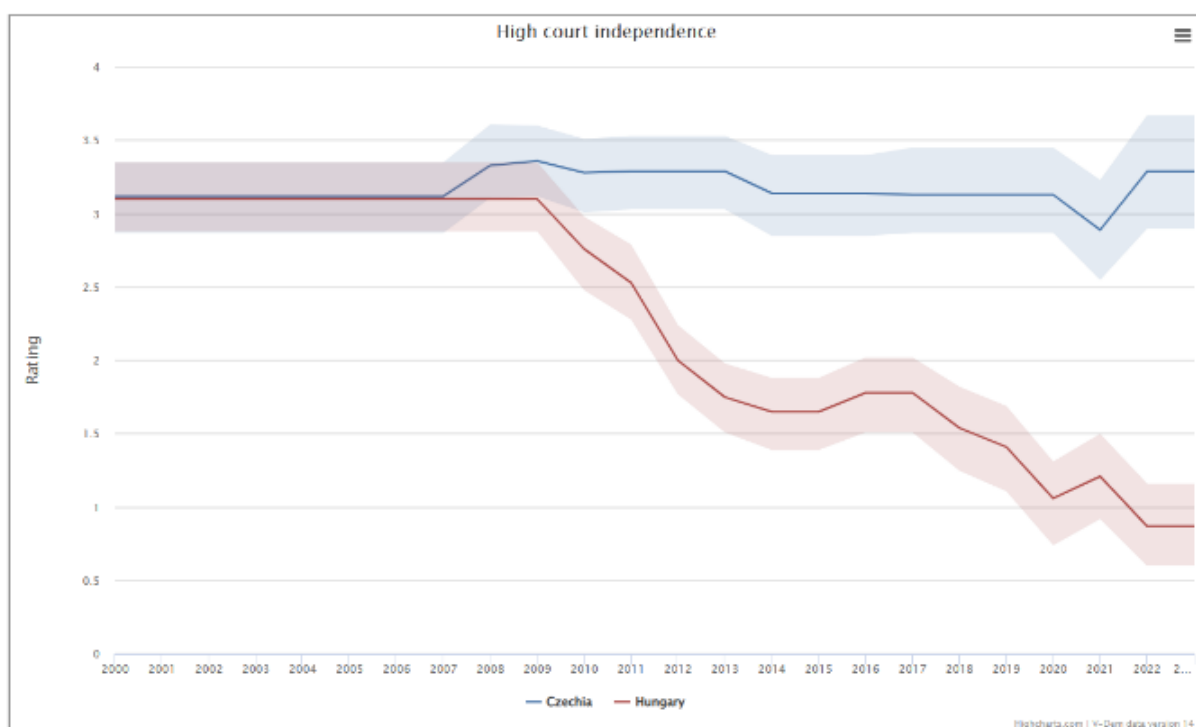

Figure 4 High court independence

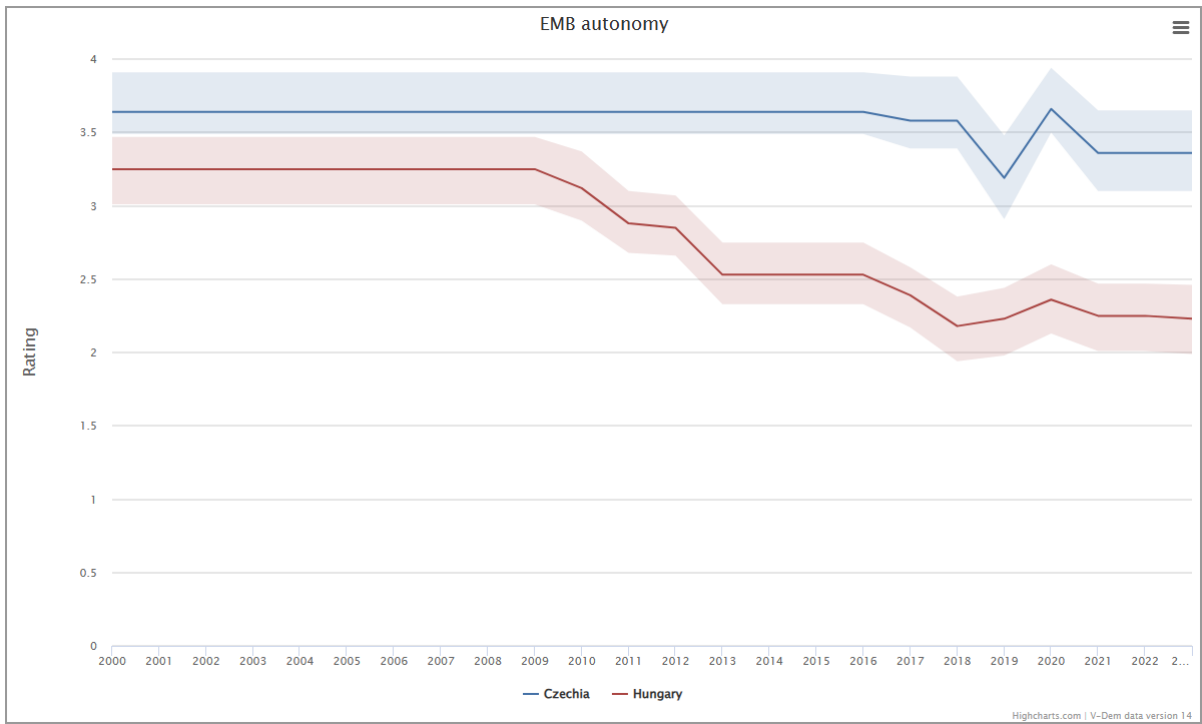

Figure 5 EMB autonomy

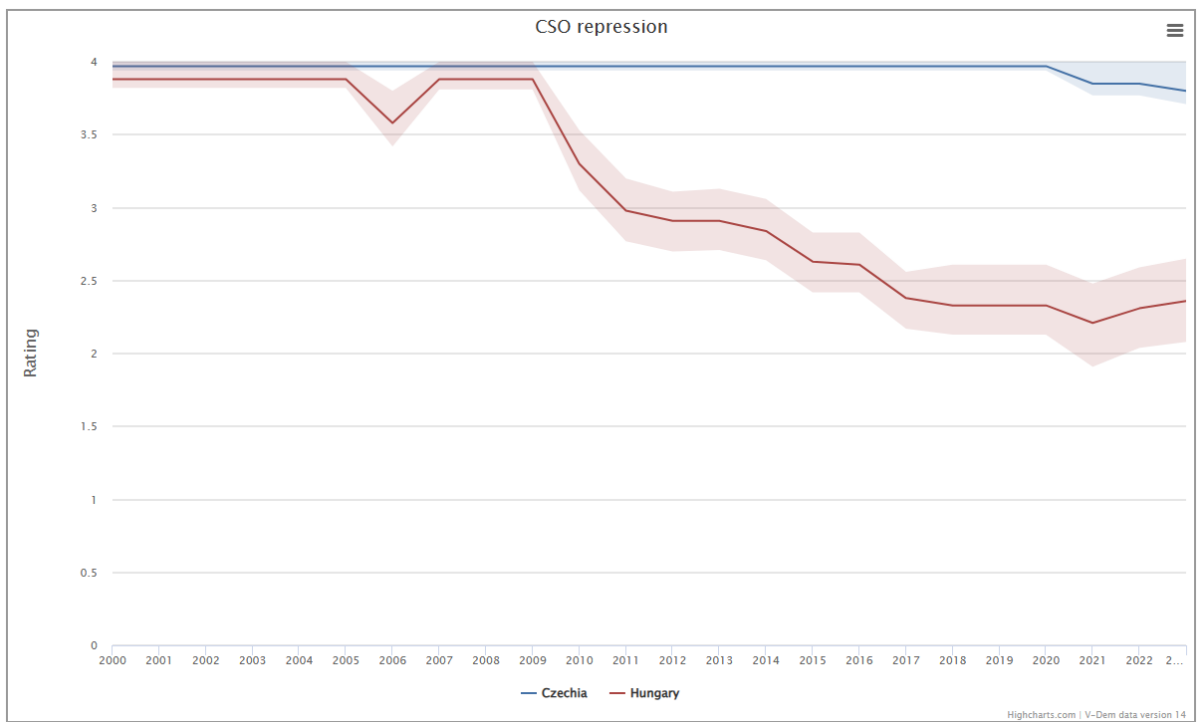

Figure 6 CSO repression

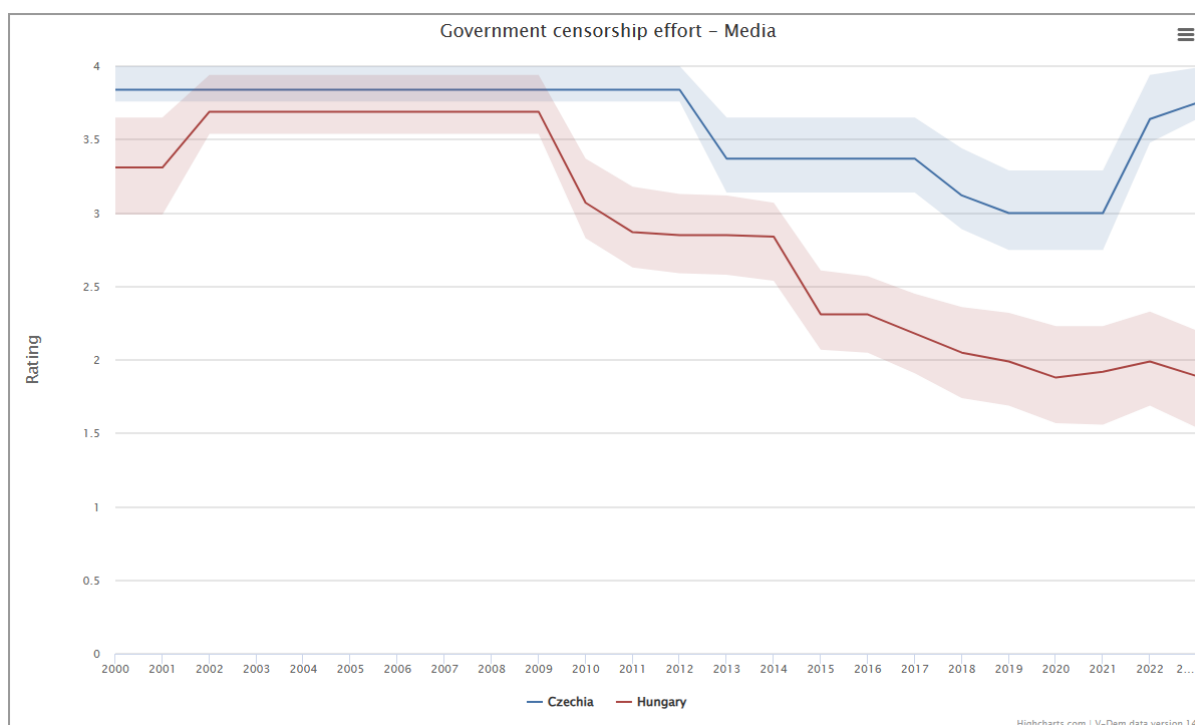

Figure 11 Government censorship effort – Media

Det første trinnet i den formelle avdemokratiseringen som Haggard og Kaufman peker på er endringene i rettsapparatet. Dette gikk for seg langs to akser: kontroll over rettsapparatet ved å ta makt over utnevnelsene til både ordinære dommerseter og til grunnlovsdomstolen, og i tillegg ved å redusere rettsapparatets uavhengighet. Fidesz endret etter en ni dager lang prosess loven som regulerer aldersgrensen for dommere fra 70 til 62, og sto samtidig klar med en endring som gjorde at partiet hadde makt til å sikre at kandidater som ble utpekt til å fylle de ledige var lojale til Orbán.

«Print/broadcast media critical»	Kritisk presse- og etermedier	Figur 12
«Media self-censorship»	Media selvsensur	Figur 10

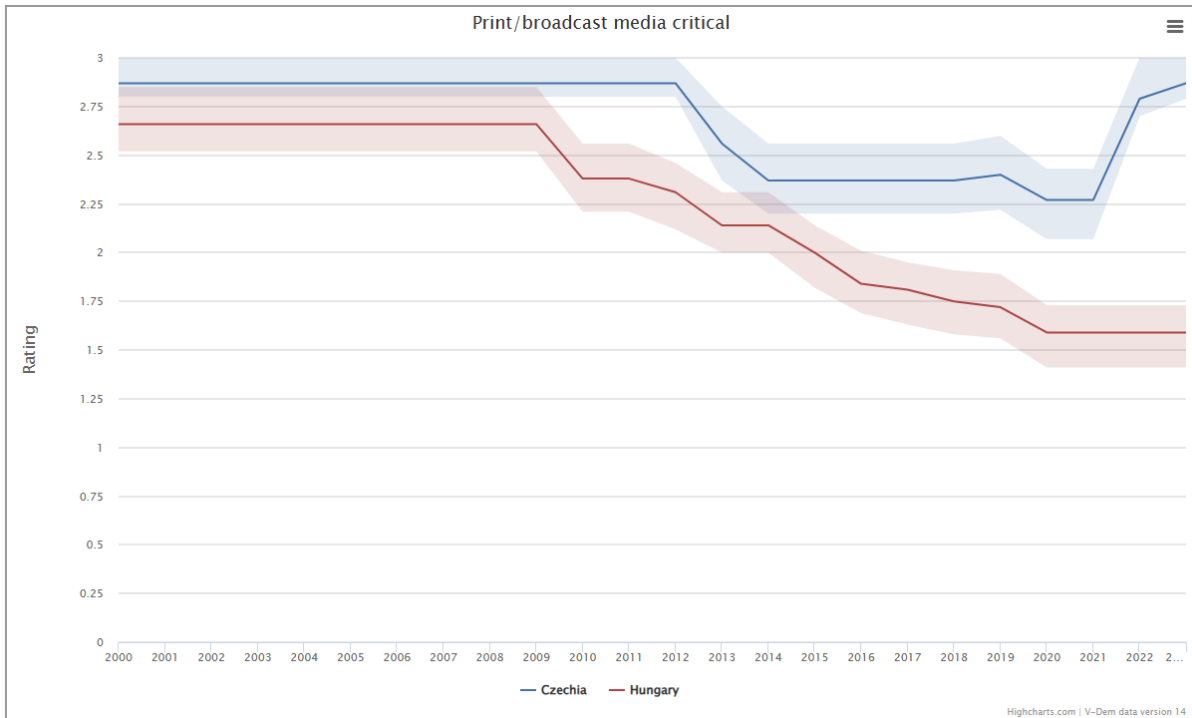

Figure 12 Print/broadcast media critical

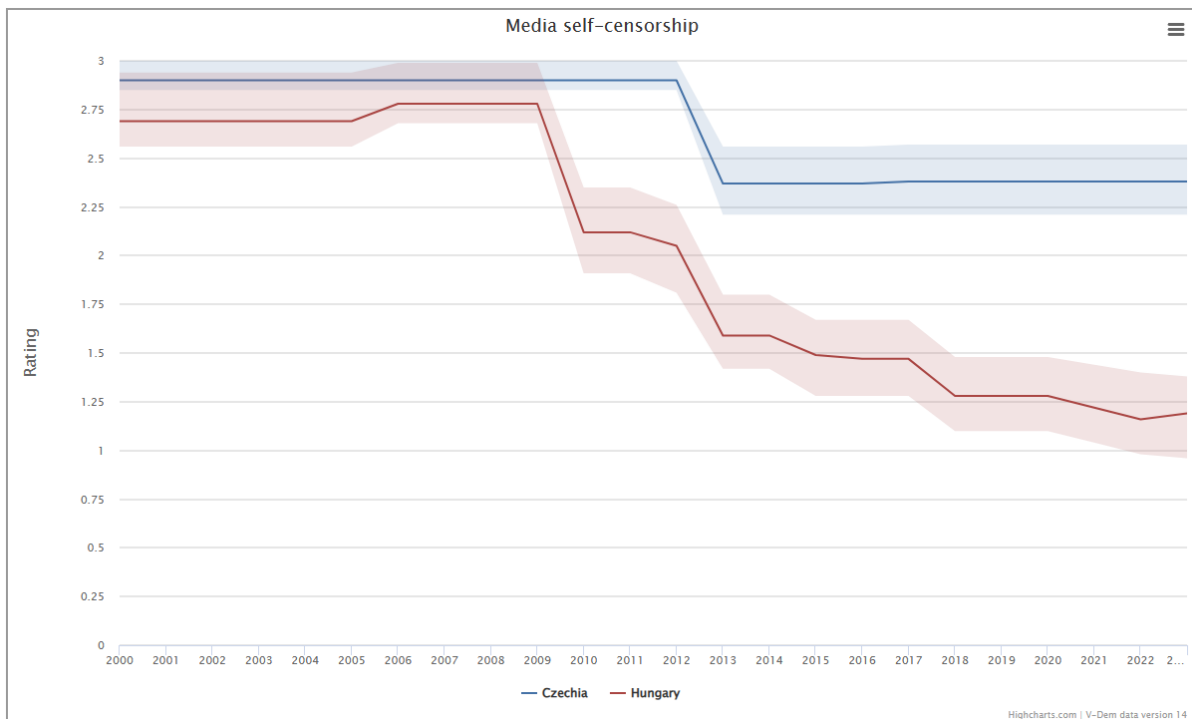

Figure 10 Media self-censorship

Et annet felt Haggard og Kaufman peker på i denne sammenhengen er Fidesz' kontroll over mediene. Et eget råd med medlemmer utpekt av Fidesz kontrollerer hvem som kan bli ledere for offentlige mediehus. I tillegg ble et eget organ etablert for å kontrollere uavhengige medier, med vide fullmakter til å straffe brudd på uklare regler for hva som kan publiseres. Innhold som

ikke er 'balansert, presist, grundig, objektivt og ansvarlig' kan medføre straff for redaksjonene. Statlige penger ble ikke brukt i kritiske mediehus, og i stedet ble penger brukt til kampanjer i den delen av media som lot seg styre til å bli kanaler for statsfinansiert 'offentlig informasjon-kampanjer', ofte i retning av polariserende framstøt, som for eksempel en kampanje rettet mot George Soros i 2017. Fra 2018 er omtrent alle innenlands eide mediekanaler innen TV og radio i Ungarn lojale mot Fidesz. Haggard og Kaufman viser til en rangering fra World Press Freedom Index over pressefrihet, som setter Ungarn på 87. plass i 2019, ned fra 23. plass i 2010. Grafene «Myndighetenes mediesensur – media» (figur 11), «Media selvsensur» (figur 10) og «Kritiske presse- og etermedier» (figur 12) er et utvalg grafer som viser ulike aspekter ved mediens situasjon i Ungarn i perioden 2000-2023.

Grafen «Undertrykking av CSO» (figur 6) viser at det organiserte sivilsamfunnet ble rammet av endringer i samme periode. Selvstendige organisasjoner (NGO'er) ble pålagt å rapportere overføringer på over \$25 000 fra utenlandske givere, og å merke all offentlig kommunikasjon som «utenlandsk-støttet». Samtidig, fortsetter Haggard og Kaufman, har myndighetene i Ungarn tillatt trakassering av både egen Rom-befolkning og flyktninger, og har også foreslått straffansvar for organisasjoner som hjelper disse gruppene, et konkret eksempel på hvordan CSO'er i praksis tvinges til å underordne seg myndighetenes vilje.

Det fjerde leddet i Haggard og Kaufmans gjennomgang av utviklingen i Ungarn fram til 2020 er endringer i valgsystemet. I dette skjedde det flere endringer, som alle var til fordel for Fidesz. Antallet plasser i parlamentet ble sterkt redusert, og nye valgkretser ble utformet på en slik måte at Fidesz kom heldig ut. I tillegg fikk ungarere i utlandet også stemmerett, noe som tilførte den ekstra støtten som var nødvendig for å oppnå supermajoritet.

Tsjekkia

Jeg har tidligere pekt på Haggard og Kaufmann (2021) som i sin analyse av Ungarn har dokumentert at det i Ungarn i perioden fra århundreskiftet og fram mot 2010 var en økende polarisering i samfunnet. Denne polariseringen har de funnet i V-Dems datasett i de fire indikatorene

«Respect counterarguments»	respekttere motargumenter	Figur 1
«Political parties hate speech»	hatretorikk fra politiske partier	Figur 2
«Polarization of society»	polarisering i samfunnet	Figur 3
«CSO anti-system movements»	antisystem-bevegelser	Figur 8

Jeg vil undersøke hvordan V-Dem vurderer utviklingen i Tsjekkia på disse indikatorene, for å se om det er noen likheter i utviklingen i de to landene.

Deretter vil jeg gjennomgå de endringene som ble innført i Ungarn etter Fidesz' valgseier i 2010 og undersøke om det har skjedd tilsvarende endringer også i Tsjekkia. Jeg har vist at endringer i rettssystemet, undertrykking av CSO'er og endringer i valgapparatets uavhengighet er blant funnene til Haggard og Kaufman. Dette vil jeg undersøke gjennom indikatorene som er satt opp i tabellen nedenfor.

«High court independence»	Høyesteretts uavhengighet	Figur 4
«EMB autonomy»	Hatretorikk fra politiske partier	Figur 5
«CSO repression»	Undertrykking av CSO	Figur 6

Jeg har først tatt utgangspunkt i de fire indikatorene fra Haggard og Kaufman (2021), og identifisert følgende indikatorer i V-Dems datasett: «Respekttere motargumenter» (figur 1), «Hatretorikk fra politiske partier» (figur 2), «CSO antisystem-bevegelser» (figur 8) og «Polarisering i samfunnet» (figur 3). Jeg har brukt V-Dems verktøy Variable graph for å visualisere tallene. Perioden jeg har tatt ut er fra og med 2000 og fram til siste tall, fra 2023. Haggard og Kaufman (2021) har analysert situasjonen i Ungarn i perioden fra århundreskiftet og fram til 2018, men jeg har tatt med tall også etter dette, for å undersøke tendensen etter

Haggard og Kaufmans gjennomgang ble avsluttet. I hver graf har jeg valgt tallene for Ungarn og Tsjekkia, for lettere å kunne se mønstre som er like mellom de to landene.

«Respect counterarguments»	Respekttere motargumenter	Figur 1
«Political parties hate speech»	hatretorikk fra politiske partier	Figur 2
«CSO anti-system movements»	CSO antisystem-bevegelser	Figur 8
«Polarization of society»	Polarisering i samfunnet	Figur 3
«High court independence»	Høyesterett uavhengighet	Figur 4
«EMB autonomy»	Valgapparatets uavhengighet	Figur 5
«CSO repression»	Undertrykking av CSO	Figur 6
«CSO participatory environment»	CSO deltakelse	Figur 7

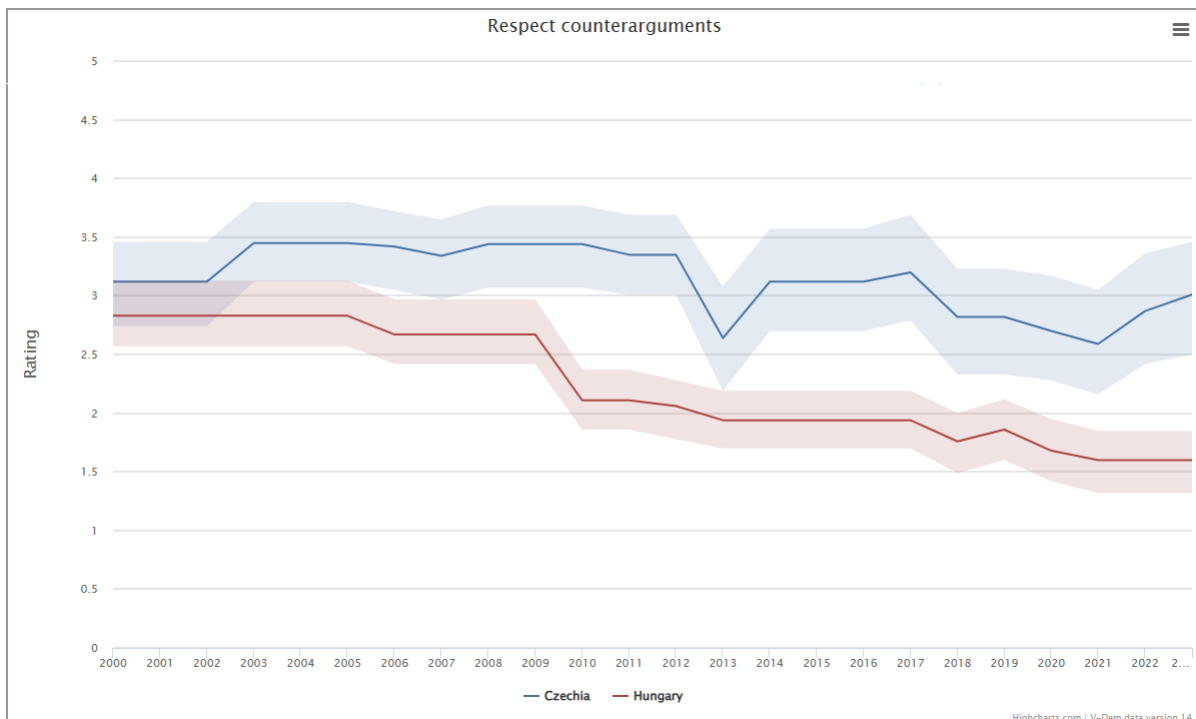

Figure 1 Respect counterarguments

Grafen «Respekttere motargumenter» (figur 1) gir svar på i hvilken grad det politiske lederskapet respekterer motargumenter. En oppklarende note til tabellen i V-Dem sier at den skal baseres på den mest typiske stilen blant de framtrede politiske ledere, og som jeg har

diskutert i metodekapittelet er dette et eksempel på hvilke vurderinger ekspertene som vurderer debattklimaet i hvert land må ta. Det er innlysende hvor vanskelig det er å sette en tallverdi på en så vidt diffus størrelse. Men samtidig er dilemmaet at objektive målinger som Democracy Barometer, som velger å avstå fra subjektivt baserte tall, ikke kan brukes til å se på utviklingen i debattklimaet, og når det holdes fram som en viktig indikator er det nødvendig å finne datasett som viser tall også for denne indikatoren. Jeg vil imidlertid være varsom med å bruke tallene for nøyaktig, i lys av at de er subjektivt satt og ikke nødvendigvis bør brukes for detaljert. Jeg vil allikevel bruke dem til å visse den generelle tendensen over tid, og anta at tallene over tid viser en troverdig tendens.

Verdiene for debattklimaet viser det som jeg har pekt på tidligere en tydelig negativ utvikling i Ungarn. For Tsjekkia sin del er det et tydelig fall i verdien i 2013, sammenfallende med valget. I perioden etter valget er utviklingen positiv, men den generelle tendensen er at debattklimaet gjennom respekt for motargumenter er blitt hardere etter valget i 2013, og selv om tendensen vurderes til å være positiv, er det fortsatt slik at verdien som er satt tilsvarer «Representanter for den politiske eliten aksepterer argumenter, uten å kommentere dem.» (V-Dems veileder til indikatoren oppgir dette som verdi 3 på spørsmålet. I praksis betyr det at debattanter får presentere sine argumenter, men at det ties i hjel og det ikke fører til en reell debatt.)

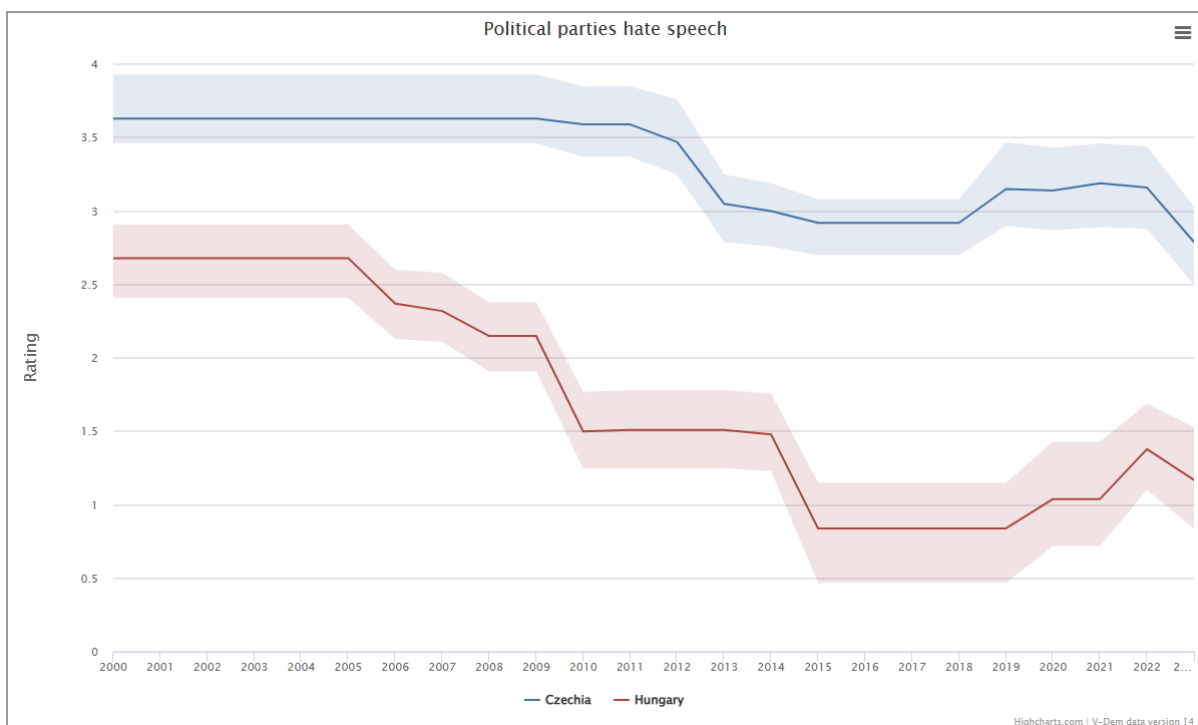

Figure 2 Political parties hate speech

Haggard og Kaufman (2018) har vist hvordan hatretorikk i Ungarn ble en stadig mer fremtredende del i det offentlige ordskiftet. Hatretorikk defineres i V-Dems datasett som «utsagn som er ment å ramme spesielle grupper, enten etniske, religiøse nasjonalitet eller andre.» Verdiene i V-dems datasett for indikatoren «Hatretorikk fra politiske partier» (figur 2) har for Ungarn en verdi i perioden fra århundreskiftet og fram til 2005 på 2,7 hvor 3 tilsvarer «sjelden», men etter dette har denne indikatoren falt dramatisk, og har i en årrekke ligget mellom verdiene 0 og 1, tilsvarende «ofte» og «ekstremt ofte». Dette må tolkes som at politisk retorikk i Ungarn må oppfattes som hatefull mot ulike grupper. Det oppgis ikke hvilke grupper som eventuelt rammes spesielt. For Tsjekkias del er det i den samme perioden også en negativ utvikling, med en viss forsinkelse. I 2013, samtidig med valget, er det i V-Dems tall en tydelig negativ utvikling i denne indikatoren, og det ser ut til at tsjekkisk offentlighet er varig preget av endringen som inntraff i 2013. Selv om Ungarn vurderes å ha langt høyere frekvens av hatretorikk enn Tsjekkia, er det allikevel en tydelig tendens at hat nå er blitt en del av tsjekkisk politisk retorikk.

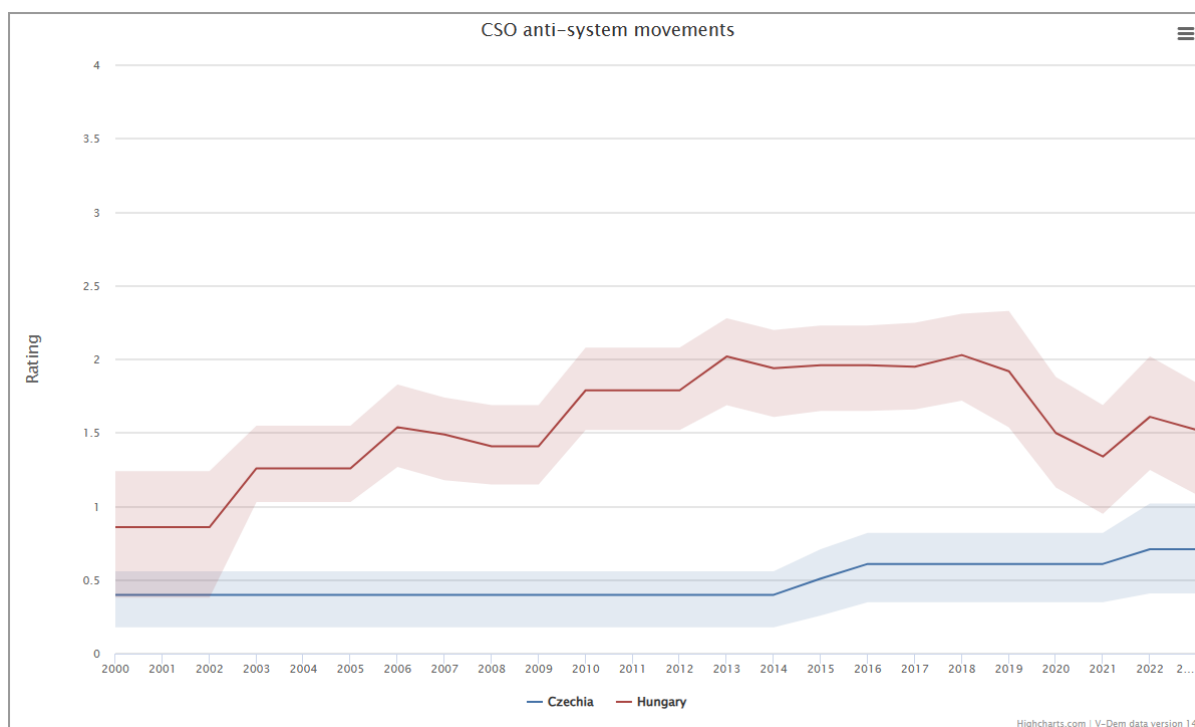

Figure 3 CSO anti-system movements

Indikatoren «CSO anti-system bevegelser» (figur 8) viser om det finnes bevegelser som står i opposisjon til regimet. De kan være knyttet til politiske partier, men må bære preg av å være en

folkelig bevegelse, ikke koblet til valg. For Ungarn i perioden fra århundreskiftet og fram til 2023 er det en gradvis økning i tallene, fram til det i perioden mellom 2013 og 2019 var slik at det ble vurdert å være «moderat aktivitet, med en viss trussel mot regimet». Haggard og Kaufman reflekterer ikke over paradokset i sin tolkning av denne grafen – de kommenterer at Orbán fra 2002, mens han ennå var i opposisjon, aktivt stimulerte til anti regime-demonstrasjoner for å styrte Medgyessys regjering (Haggard og Kaufman 2021:102), men det er for meg et tankekors at grafen viser en økning på anti-system bevegelser også etter at Orbán hadde kommet til makten i 2013, og fortsatte å vare ved helt fram til et brå reduksjon ble innledet i 2019. Det er et ubesvart spørsmål om hvor stor del av denne bevegelsen som var til støtte for Orbán, siden grafen må tolkes slik at det etter maktovertakelsen var organiseringer som kjempet aktivt mot Orbán. I perioden etter toppunktet i 2018 har dette vist en fallende tendens, og vurderes i 2023 til verdien 1,5, midt mellom en «viss trussel mot regimet» (2) og «liten trussel mot regimet» (1). For Tsjekkia er V-Dems vurdering at «CSO anti-system bevegelser» er en svært lite framtreddende faktor. Vurderingen har vært svakt økende i perioden etter 2015, men allikevel er vurderingen at denne aktiviteten er svært lav, med tallverdien 0,75/4 for 2023.

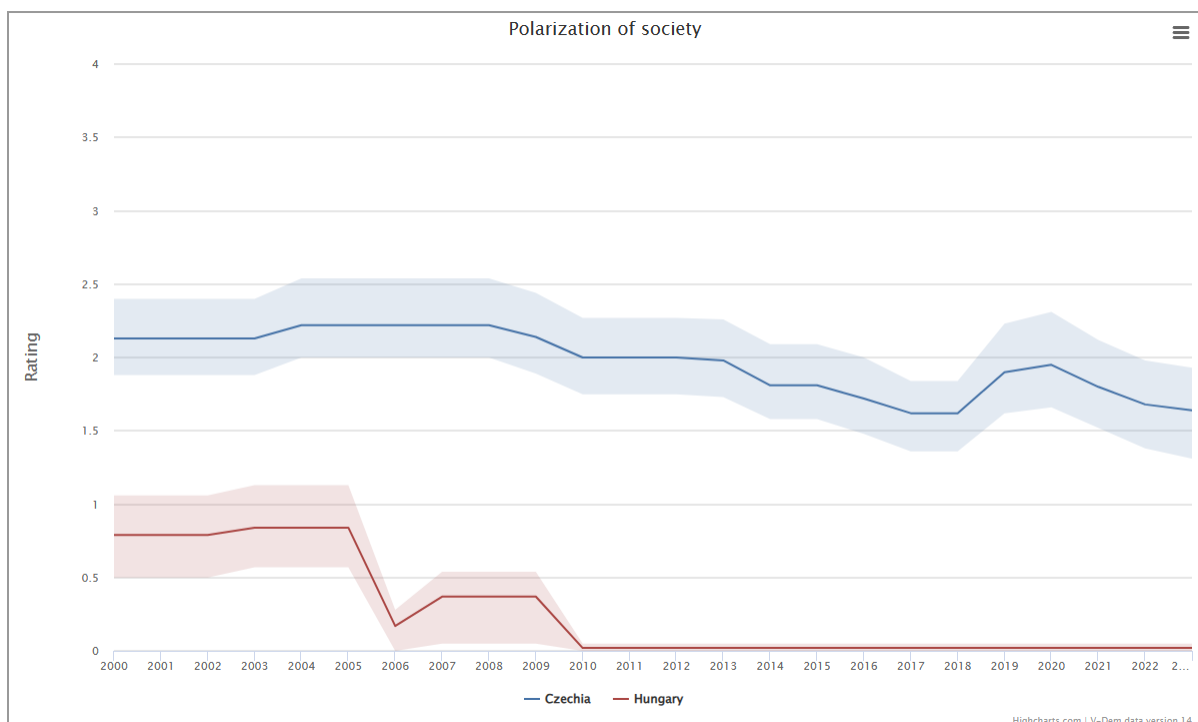

Figure 4 Polarization of society

Et av de mest framtreddende trekkene ved Ungarns utvikling i perioden som framheves av Haggard og Kaufman (2018) er polarisering i samfunnet. Jeg har tidligere vist hvordan Viktor

Orbán i Ungarn aktivt brukte skillelinjer i samfunnet for å øke sin populistiske appell. I grafen «Polarisering i samfunnet» (figur 3) vises tallene for Ungarn i perioden fram til valget og etterpå. Her er det tydelig hvordan denne vurderes å ha hatt en brå økning i 2006, og at landet fra 2010 og resten av perioden fram til 2023 vurderes til å være overveldende preget av polarisering. Verdien er null for hele perioden med en forsvinnende feilmargin, og det må dermed kunne sies at V-Dem vurderer Ungarn etter 2009 som å være alvorlig polarisert. Tsjekkia har på denne indikatoren hatt en viss fallende tendens etter 2008, og har i 2023 vurderingen 1,64, mellom moderat (1) og middels polarisering (2). Det er imidlertid tydelig at Tsjekkia i perioden etter århundreskiftet har blitt et mer polarisert samfunn, ifølge V-Dems vurdering.

Reell avdemokratisering?

Mens det i Ungarn skjedde store endringer i retning avdemokratisering etter Fidesz' valgseier i 2010, er det et betydelig mindre klart bilde i Tsjekkia.

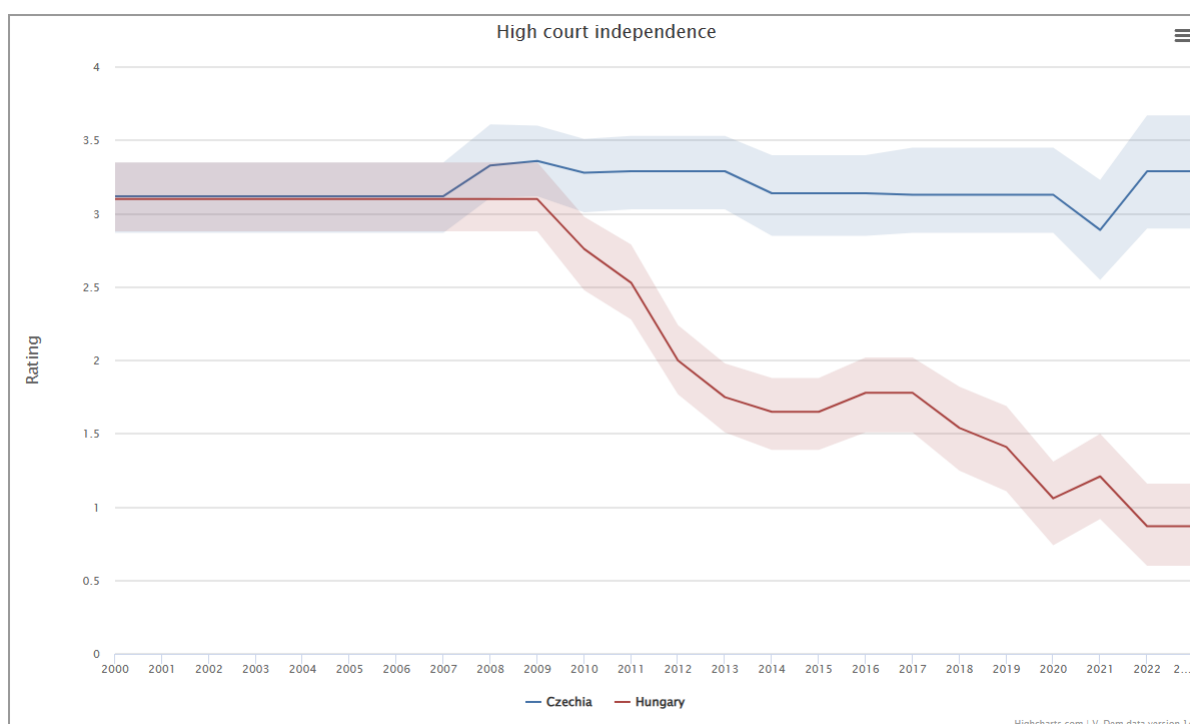

Figure 5 High court independence

Grafen «Høyesterett uavhengighet» (figur 4) viser at høyesterett i Ungarn er svært svekket i perioden fra 2010 og fram til 2023. Høyesterett vurderes til å vanligvis å komme med avgjørelser som er i tråd med regjeringens ønsker. For Tsjekkia er bildet et fullstendig annet. Høyesterett har ikke blitt svekket i perioden fra 2000 og fram til 2023, men vurderes faktisk å

ha enda større integritet enn i perioden før 2008, og om noe kan dermed høyesterett sies å ha kommet styrket ut av de politiske problemene i det siste tiåret.

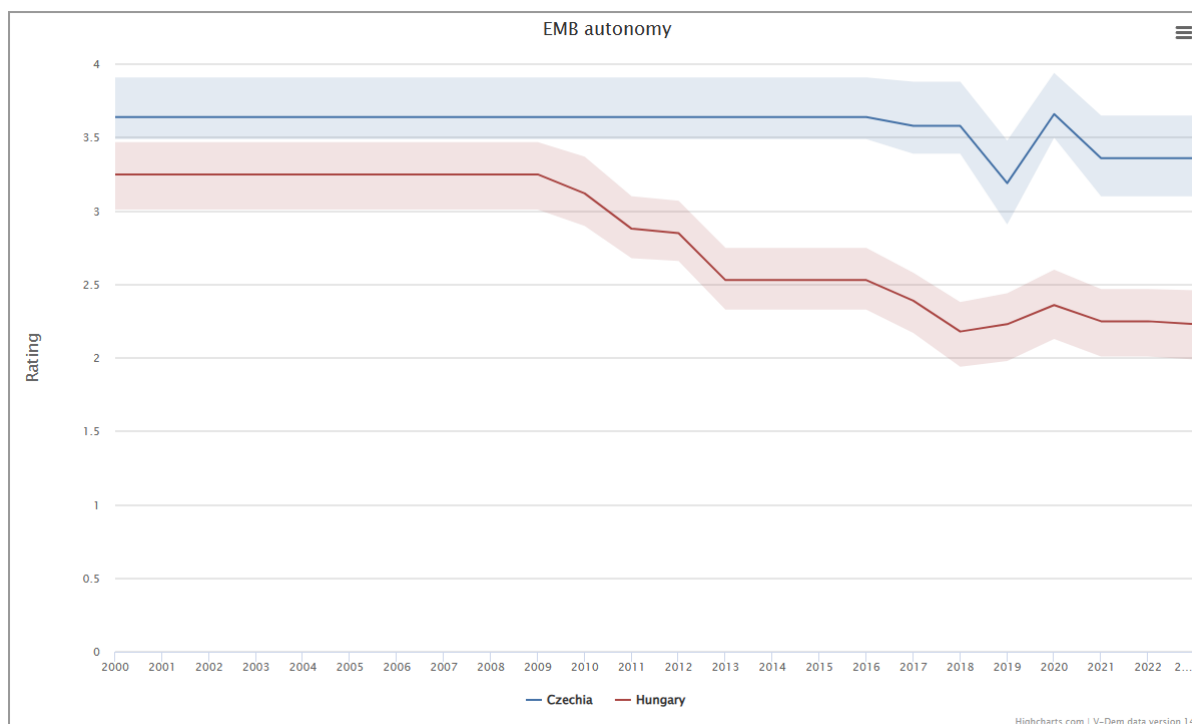

Figure 6 EMB autonomy

Valgapparatets selvstendighet er vurdert i indikatoren «Valgapparatets uavhengighet» (figur 5). Grafen viser for Ungarn en tydelig endring etter 2009, og er i 2023 lavere enn den ellers har vært i hele perioden etter 2000. For Tsjekkias del er valgapparatet vurdert å ha lang høyere selvstendighet enn i Ungarn, og selv om grafen «Valgapparatets uavhengighet» (figur 5) viser at vurderingen for situasjonen i Tsjekkia er noe svakere etter 2016, er det ikke grunnlag for å si at utviklingen i Tsjekkia i noen grad følger Ungarn.

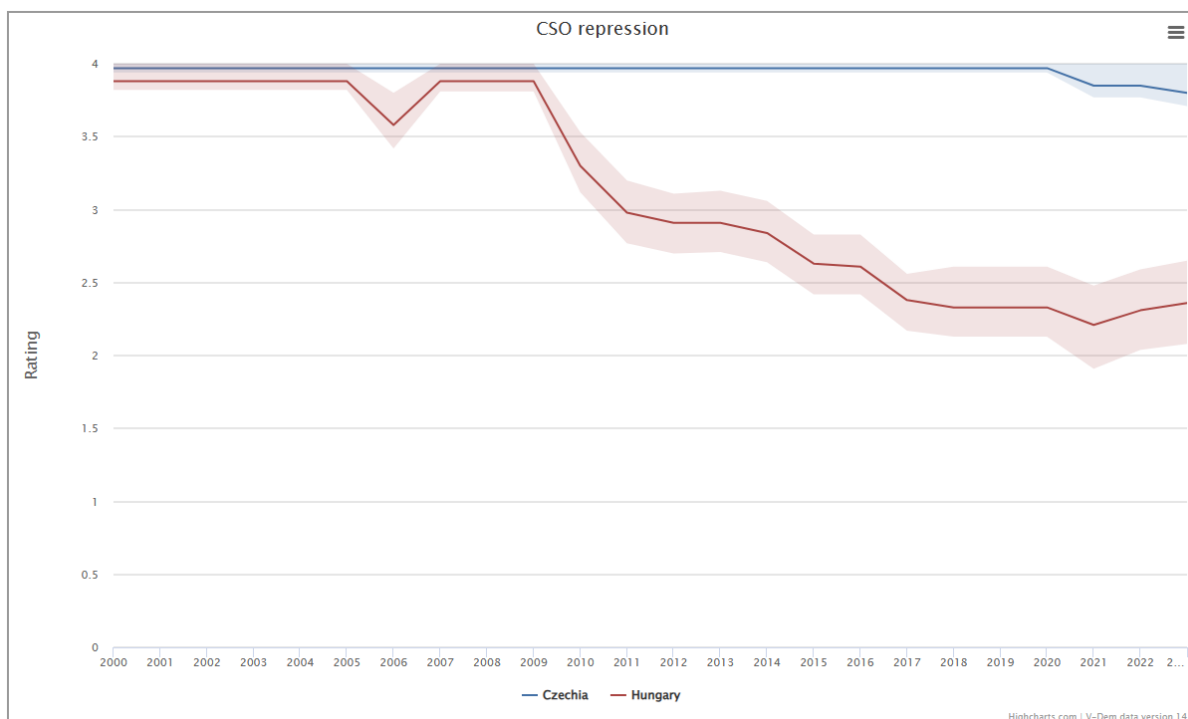

Figure 7 CSO repression

Grafen «Undertrykking av CSO» (figur 6) viser den samme tendensen. Mens det i Ungarn ble innført lovendringer for å regulere CSO'er mellom annet for å hindre dem i å bistå flyktninger, slik at det i V-Dems tall er en tydelig økning i undertrykking av CSO'er etter 2009 som ikke har avtatt i perioden fram til 2023, har ikke det samme skjedd i Tsjekkia i den samme grad. Det er faktisk rapportert en viss nedgang i CSO'ers uavhengighet i 2021 og senere, men denne nedgangen er marginal, sammenlignet med tallene for Ungarn. I 2023 er verdien for Ungarn 2,36/4, mens verdien for Tsjekkia er 3,8/4, og det må kunne sies å bety at CSO'er i Tsjekkia i svært liten grad opplever noen form for undertrykkelse.

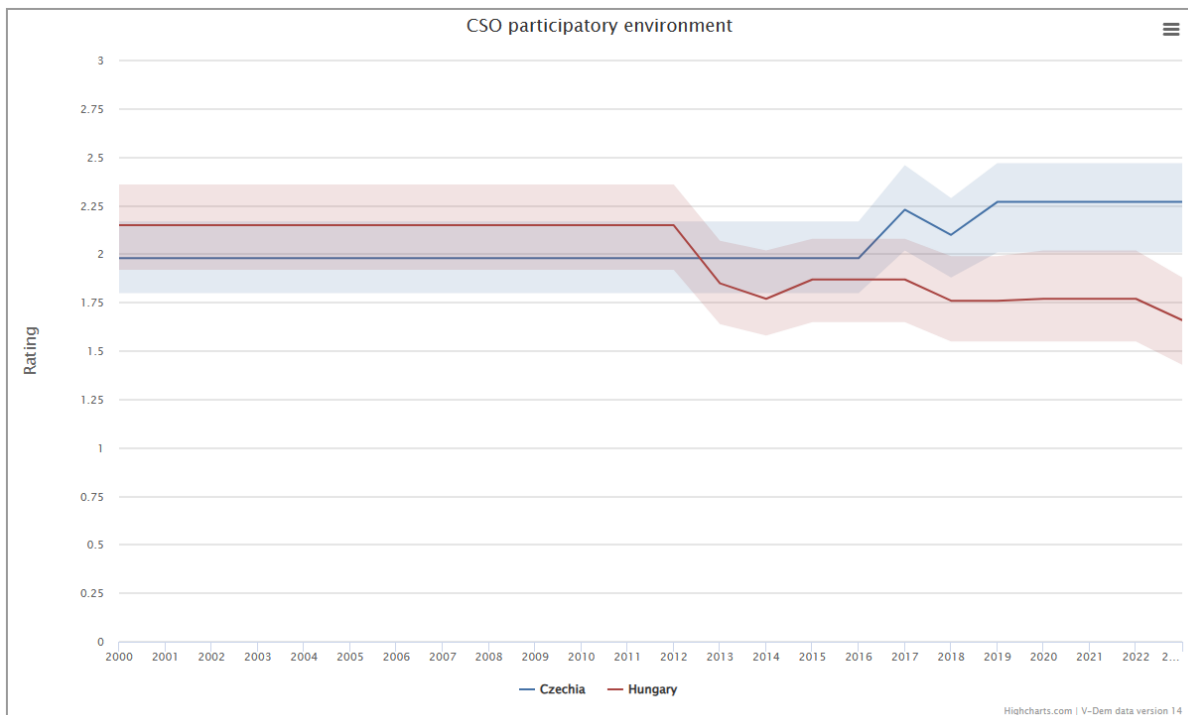

Figure 8 CSO participatory environment

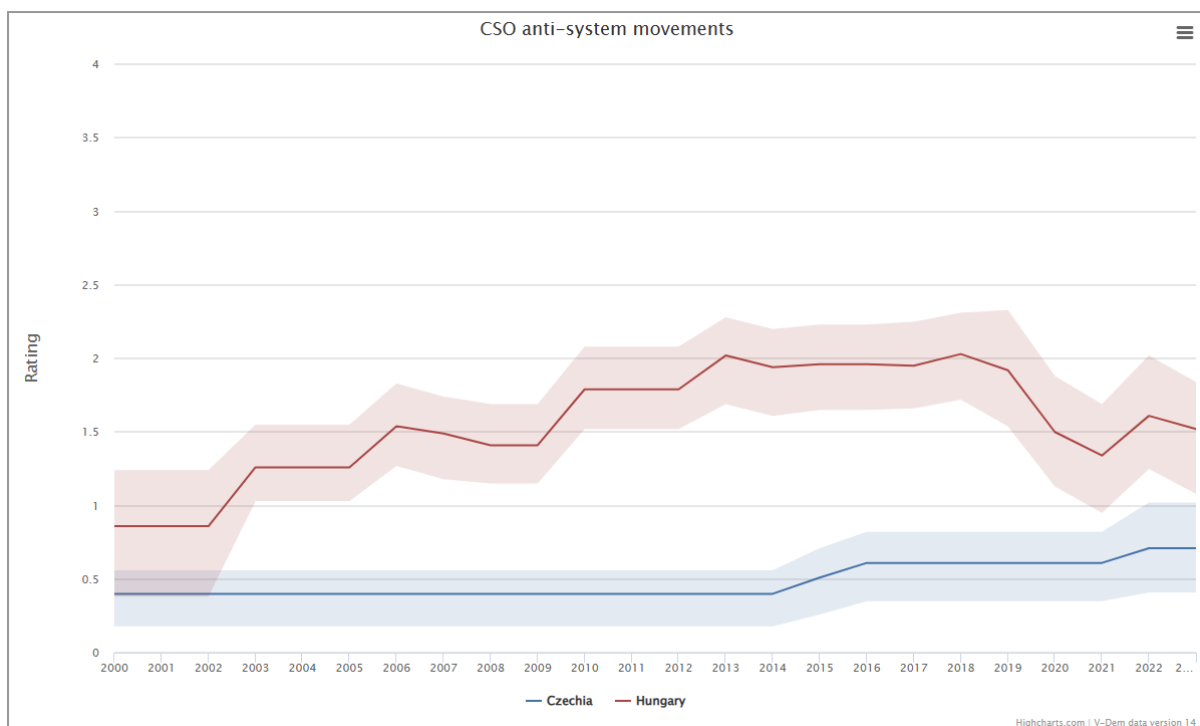

Figure 8 CSO anti-system movements

Grafen «CSO deltakelse» (figur 7) viser hvor alminnelig det er å være medlem i en organisasjon. Den viser at det ikke er svært vanlig å være medlem i en CSO i Tsjekkia, men tallet for medlemskap har allikevel vært økende etter 2016. Denne grafen kan ikke brukes til å slå fast at det politiske engasjementet i Tsjekkia har økt, men samtidig viser grafen «CSO anti-system bevegelser» (figur 8) en økning i den samme perioden. Dette er grafen som viser hvor

mange systemkritiske organisasjoner som finnes i Tsjekkia, og den viser en tydelig økende tendens i årene etter 2014. Dette sammenfaller med 25 års-markeringen av fløyelsrevolusjonen, og i denne perioden var det økende protester mot presidentens pro-russiske uttalelser og mot hele det politiske etablissementet. I denne perioden var det også en stor økning i antallet CSO'er som fokuserte på transparens og anti-korrupsjon, i tillegg til organiseringer for homofiles rettigheter, matsikkerhet og andre post-materialistiske spørsmål. Økningen det folkelige engasjementet i denne perioden førte også til at det gjennom etableringen av ulike bevegelser også ble lagt grunnlag for politiske partier som fikk stor påvirkning ved lokalvalgene i 2014, noe som tjener som bevis for styrken og engasjementet og den politiske kulturen i det tsjekkiske samfunnet (Guasti og Mansfeldová 2018).

I artikkelen «Understanding the illiberal turn: democratic backsliding in the Czech Republic» (Hanley og Vachudova 2018) undersøker Hanley og Vachudova om Tsjekkia har en utvikling som kan sammenlignes med utviklingen i Polen og Ungarn. De fokuserer sin analyse på Andrej Babiš og partiet ANO, og går gjennom utvikling i Tsjekkia fra 2011, da partiet ble stiftet, og fram til juni 2018. Forfatterne omtaler utviklingen i denne perioden som et avgjørende brudd [*a decisive shift*] i utviklingen av tsjekkisk politikk i retning av et populistisk demokrati. I denne perioden, argumenterer Hanley og Vachudova, ble grunnlaget for avdemokratiseringen av Tsjekkia lagt. Det er tydelige ulikheter i dramaturgien for avdemokratiseringsprosessen som har foregått i Ungarn og den utviklingen som har skjedd i Tsjekkia, sier de, men avslutter samtidig artikkelen med at det er ingen tvil om at Babiš og framveksten av ANO har undergravd eksisterende strukturer innenfor transparens i finanssektoren, manipulering av statsforvaltningen og medias rolle. Artikkelen stiller spørsmålet om denne utviklingen har åpnet en sidedør til avdemokratisering. Det er bred enighet om at maktkonsentrasjon og økonomisk oligarki forstyrrer demokratisk representasjon og undergraver tilliten til demokratiet, men det er uklart, fortsetter artikkel, om dette er tilstrekkelig til å undergrave demokratiet tilstrekkelig til at et illiberal regime kan etableres. (Hanley og Vachudova 2018).

Valget i 2017 ga ikke ANO tilstrekkelig oppslutning til å gjennomføre de grunnleggende endringene som ville være beviset for at Tsjekkia er i ferd med å avdemokratiseres, men Hanley og Vachudova (2018) er åpne om at endringene kan få store konsekvenser på sikt: «[...] *en mer lavmælt avdemokratiseringspolitikk som er like avgjørende [som i Ungarn og Polen] på lengre sikt.*» (2018:278).

Hanley og Vachudova (2018) argumenterer for at Babiš gjennom partiet ANO over de siste årene har fått kontroll over en rekke felter som til sammen gir ham en åpning til å ta kontroll over samfunnet. Dette er kontroll over økonomien, regjeringsapparatet, media og det sivile samfunnet.

Hanley og Vachudova refererer ikke til statistikk for å underbygge sine påstander, og derfor vil jeg i min gjennomgang bruke datasettet fra V-Dem og prøve å gjenfinne tendensene de peker på. Da vil det være lettere å se utviklingen over tid, og jeg vil lettere kunne vise om de episodene Hanley og Vachudova peker på er episoder, eller om de er punkter i en lengre utvikling, og om utviklingen viser noen tendens over tid. Samtidig vil jeg også bruke disse indikatorene for å undersøke Ungarns utvikling for å se om det faktisk er en parallell tendens i utviklingen i de to landene.

Tsjekkiske medier

«Media corrupt»	Korruperte medier	Figur 9
«Media self-censorship»	Media selvsensur	Figur 10
«Government Censorship effort – Media»	Myndigheters mediesensur	Figur 11
«Print/broadcast media critical»	Kritisk presse- og etermedier	Figur 12
«Alternative source information index»	Indeks for alternative kilder	Figur 13

Ett av feltene Vachudova og Hanley (2018) peker på er at Babiš og ANO har tatt kontroll over mediene, og at dette er et av feltene hvor han bruker sin makt til å kontrollere informasjonen. Han antydes å ha brukt sin makt til å kvele som kritiserer ham eller partiet.

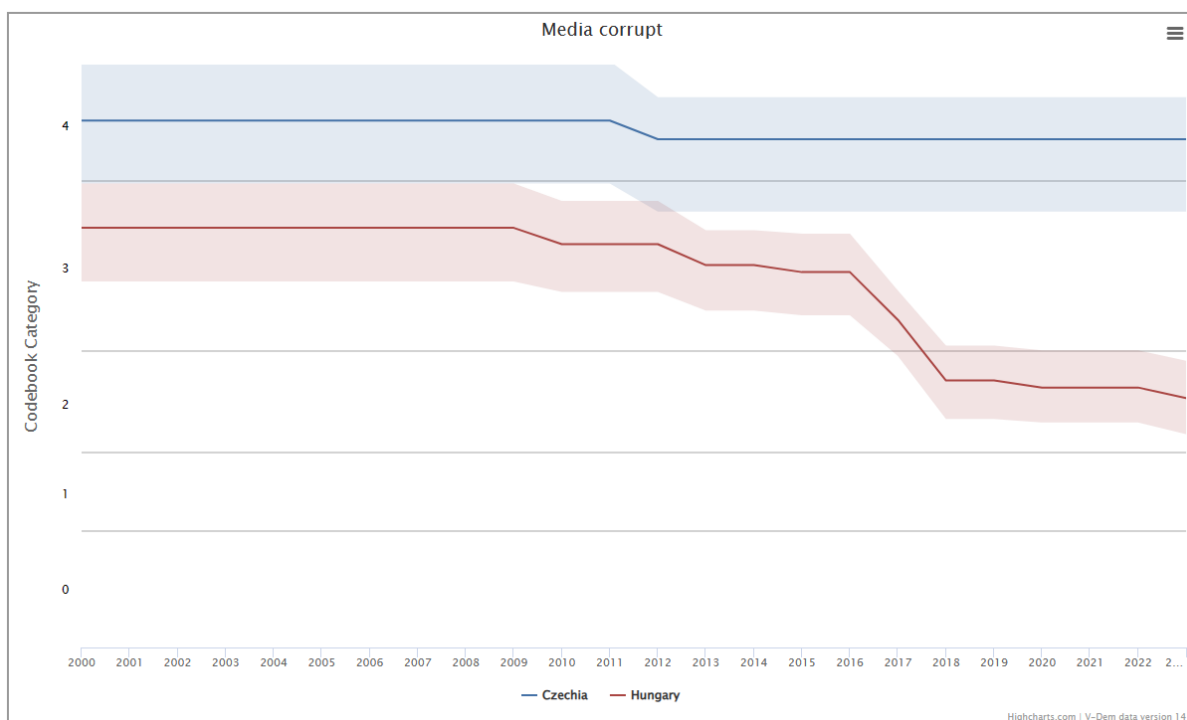

Figure 9 Media corrupt

Grafen «korrupte medier» (figur 9) viser at dette ikke er en svært tydelig tendens.

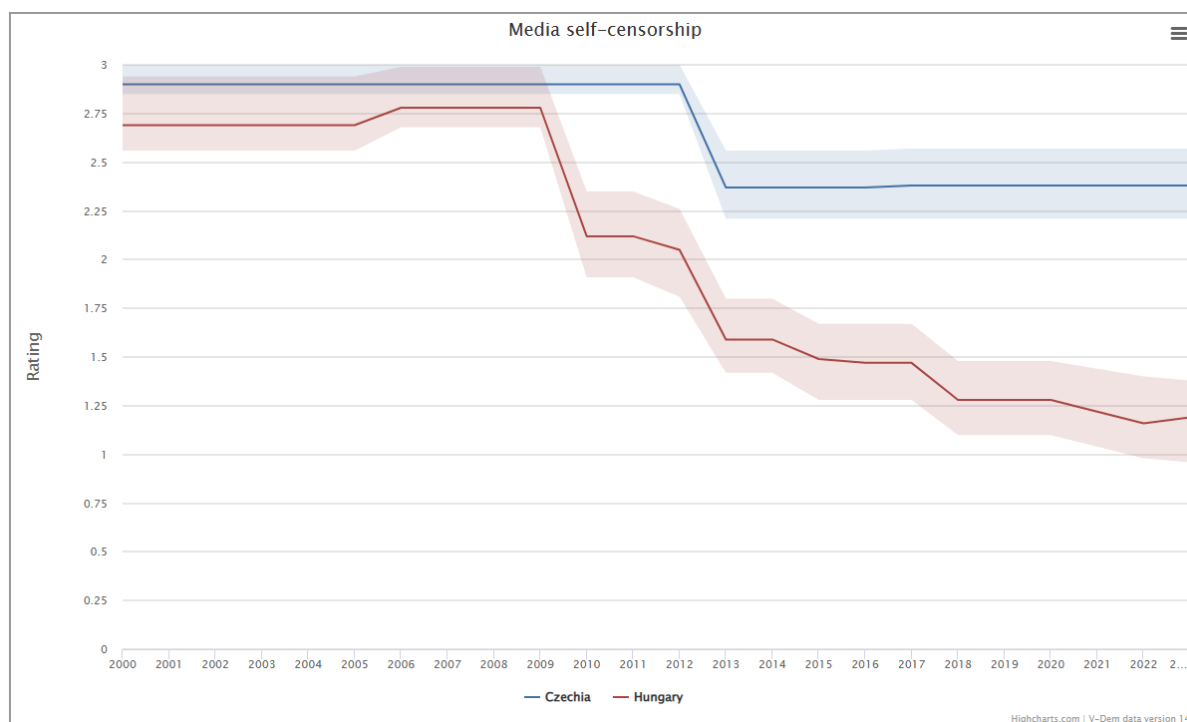

Figure 10 Media self-censorship

Grafen «Media selvsensur» (figur 10) viser derimot en tydeligere tendens. Den svarer på spørgsmålet om journalister selvsensurerer seg på spørgsmål som regjeringen betrakter som politisk følsomme, og her er det fra 2012 til 2013 en nedgang som er varig. Nedgangen er

tydelig, fra en verdi på 2,9/3 til 2,37/3 og så langt data rekker (2023). Det er samtidig verdt å legge merke til at denne utviklingen speiler utviklingen i Ungarn i 2010 og årene etter. Samtidig er det verdt å merke seg at samtidig som at utviklingen for tsjekkiske mediers selvstendighet er negativ og varig, er den samme utviklingen i Ungarn dramatisk, fra et jevnt nivå på 2,7-2,8/3 til en jevnt fall i uavhengighet i de påfølgende årene, til siste registrerte verdi på 1,19/3, med en feilmargin helt ned til under 1/3; hvor verdien 1 settes på svaret «Selvsensur er ufullstendig men utbredt.» Verdien 2 settes på svaret «Selvsensur finnes kun på noen svært følsomme politiske spørsmål.» Medier i Tsjekkia vurderes altså av V-Dem å ha blitt sterkere selvregulert i perioden etter 2012.

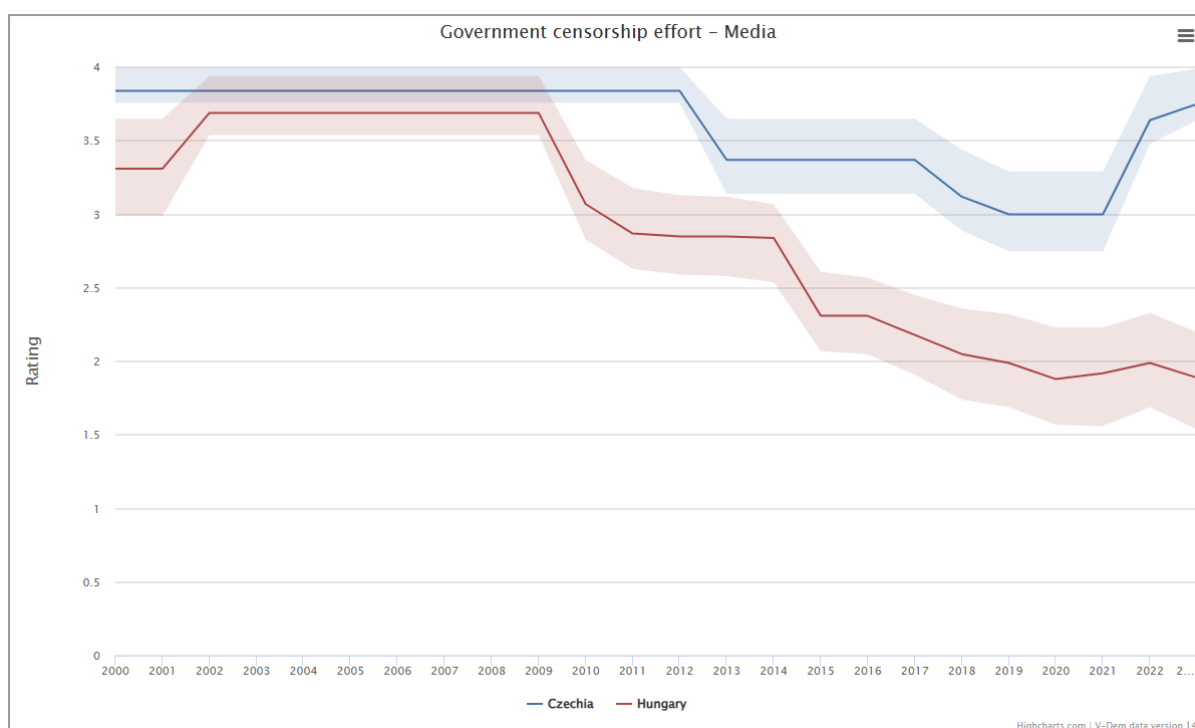

Figure 11 Government censorship effort – Media

Grafen «Myndighetens mediesensur» (figur 11) tegner et noe annet bilde. Tendensen fra 2013 er den samme som for selvsensur, og her fortsetter verdiene å falle i den neste årene til et bunnivå i perioden 2019-2021, hvor sensur vurderes å være «Indirekte og begrenset til særlig følsomme emner.» Imidlertid vurderes sensurgraden i Tsjekkia på siste måling i 2023 å ha nesten samme lave nivå som i perioden fram til og med 2012, eller med andre ord at myndighetenes forsøk på sensur nå er «sjeldne og vanligvis fører til straff for den ansvarlige.» I denne sammenheng er det verdt å legge merke til at sensurgraden i Ungarn har hatt en kontinuerlig negativ utvikling helt siden 2010, med verdien 1,89/4 i 2023.

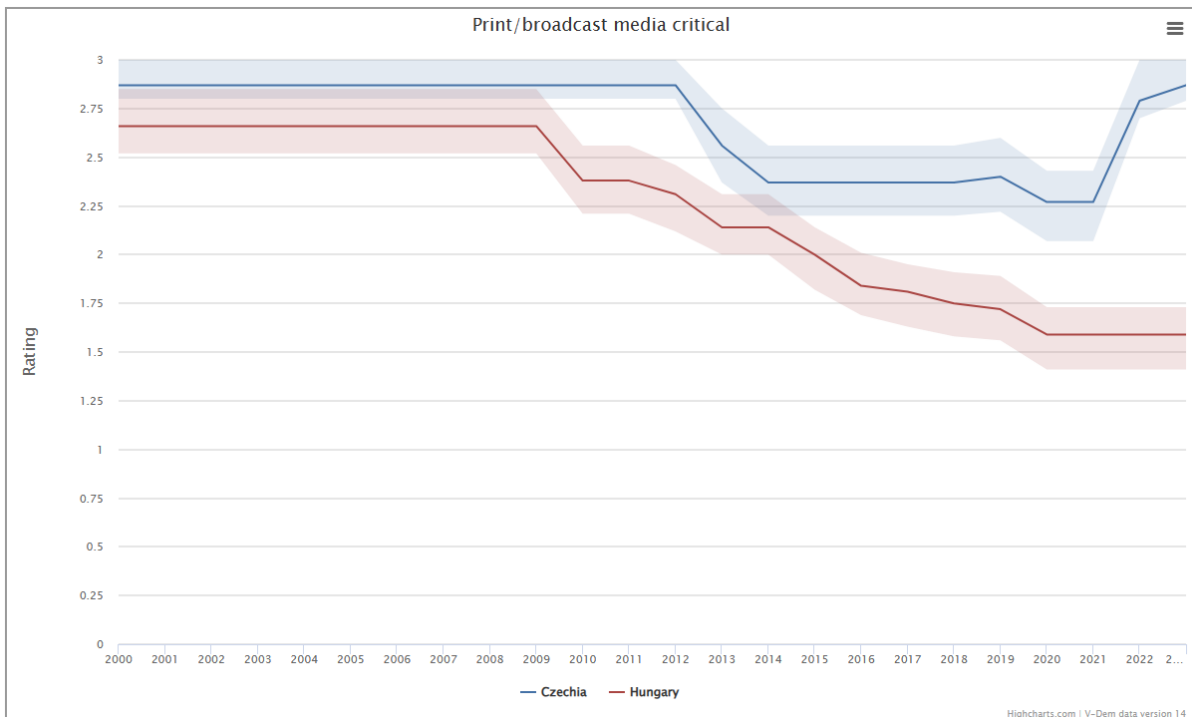

Figure 12 Print/broadcast media critical

Grafen «Kritiske presse- og etermedier» (figur 12) viser hvordan papir- og kringkastingsmedier er kritiske til regjeringen. Den viser den samme tendensen som de foregående tabellene – en tydelig nedgang i Tsjekkia i 2013, som speiler en tilsvarende nedgang i Ungarn i 2010. Mens tendensen for kritiske medier i Ungarn fortsetter å falle fram til 2023, viser tallene for Tsjekkia en tydelig positiv tendens fra bunnpunktet i 2021, fram til 2023 hvor verdien for kritiske medier har gjenvunnet sin integritet fra perioden til og med 2012.

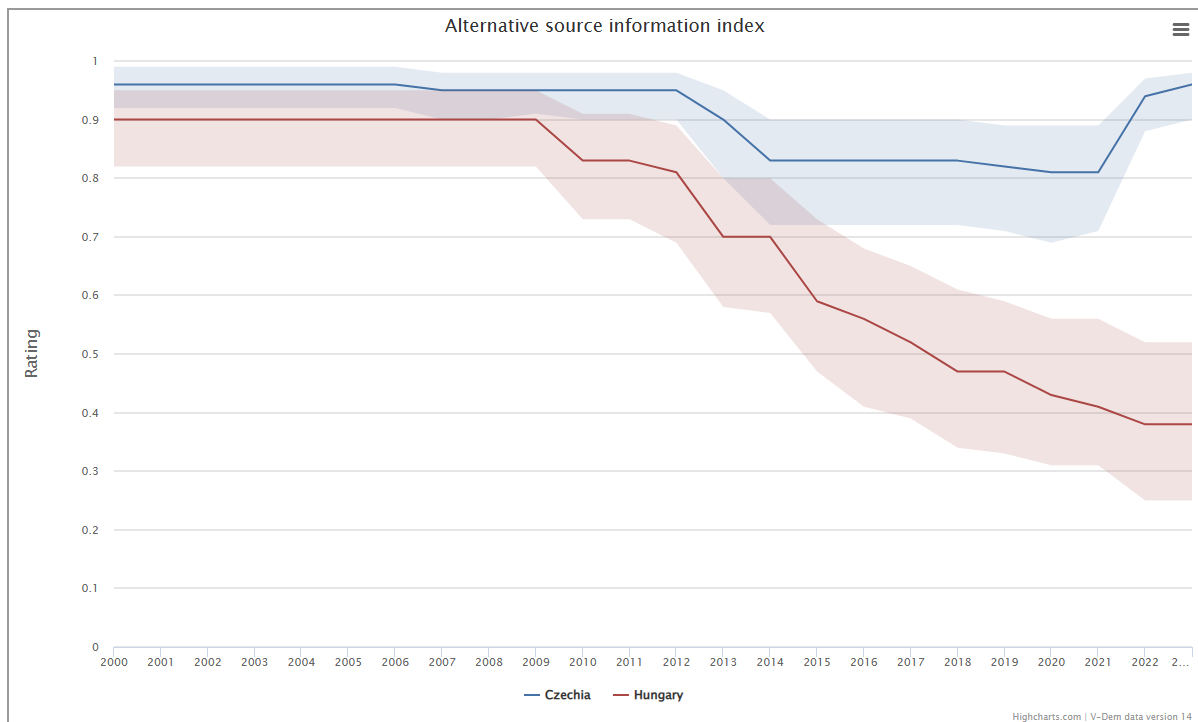

Figure 13 Alternative source information index

Grafen «Indeks for alternative kilder» (figur 13) viser et annet interessant bilde når det gjelder tsjekkiske mediers uavhengighet. Dette er en indikator som viser V-Dems vurdering av hvor kritiske medier er, og oppsummerer om mediene er forutinntatte i sin dekning av opposisjonen, kritiske i dekningen av regimet og om de representerer et bredt spektrum av politiske perspektiver. Grafen viser en tydelig knekk i 2013, og faller ytterligere i perioden fram til 2021. Brått stiger vurderingen til 0,96/1, og må kunne sies å vise at medier i Tsjekkia er kritiske og i svært liten grad er styrt av myndighetenes ønsker om pressens dekning.

Min gjennomgang av V-Dems tall for medier kan oppsummeres i noen få tydelige punkter. Det var en tydelig negativ utvikling i tsjekkiske mediers uavhengighet i perioden etter 2012, men for de fleste indikatorer knyttet til medier forbedres verdiene i 2022, og gjenvinner for de fleste sine relativt høye verdier fra perioden før valget i 2013. Samtidig er det verdt å nevne at det er en moderat men varig nedgang i synet på at tsjekkiske medier er korruperte, og mer oppsiktsvekkende er det at mediers selvsensur vurderes å ha hatt en varig nedgang, fra 2,9/3 til 2,38/3. Usikkerheten om dette tallet er relativt stor, men det er allikevel en tydelig nedgang i vurderingen. Her er det grunn til å reflektere over hvor stor vekt jeg bør legge på denne indikatoren. Den ene grunnen til at jeg er skeptisk til dette tallet er at tendensen for indikatoren «Mediers selvsensur» (figur 10) avviker så tydelig fra andre indikatorer fra samme felt. Indikatoren er subjektiv, og det kan være grunn til å spørre om aspektet «Negative bias» kan

være med på å bidra til at verdien i indikatoren er såpass negativ. Tallet er kontrollert for dette gjennom å være aggregert fra flere individuelle kodere, men det er i alle fall et tankekors at medier rapporteres å være kritiske og representere et bredt politisk spektrum, men samtidig være tynget av selvsensur.

Det tsjekkiske sivilsamfunnet – CSO

«Core Civil Society Index»	Indeks for CSO	Figur 14
«CSO anti-system movements»	CSO antisystem-bevegelser	Figur 8

Hanley og Vachudova (2018) argumenterer videre for at Babiš har hatt en bevisst plan om å bruke det tsjekkiske sivilsamfunnet til sine egne formål. Dette er i motsetning til hvordan praksis har vært i Ungarn og Polen, hvor sivile organisasjoner som har utgjort en trussel mot regimet systematisk har blitt forfulgt og forsøkt kneblet med alle midler (2018:285). I Tsjekkia har i stedet sivile organisasjoner blitt kapret og brukt til å erstatte en manglende ANO-bevegelse. Disse organisasjonene er forsøkt vunnet over for å gi ANO legitimitet, og Hanley og Vachudova (2018) peker på en spesifikk episode i 2013 hvor Babiš ga støtte til og tok over en ni-punkt-erklæring fra en anti-korrupsjonsgruppering. Det er ingen tegn til at grupperingen lot seg underordne ANO, fortsetter Hanley og Vachudova, men fortsetter likevel at dette både ga ANO legitimitet og svekket grupperingens legitimitet. Videre har Babiš vært motstander av å gi organisasjoner og grupperinger rett til å bli hørt i forbindelse med statlige byggeprosjekter og har også foreslått begrensninger i deres rett til å bli hørt.

Grafen «Indeks for CSO» (figur 14) viser en rekke indikatorer som oppsummerer sivilsamfunnets robusthet gjennom organiseringer mellom det private og staten.

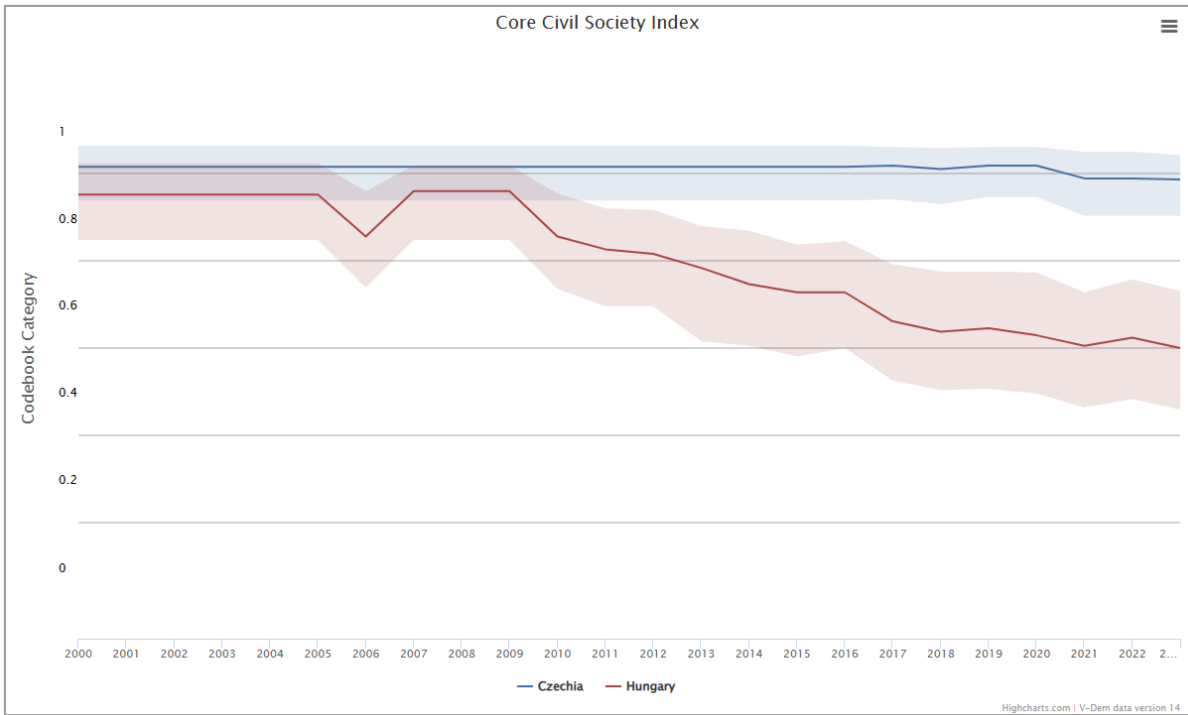

Figure 14 Core Civil Society Index

Her er det verdt å legge merke til det er en oppsiktsvekkende høy vurdering i hele perioden.

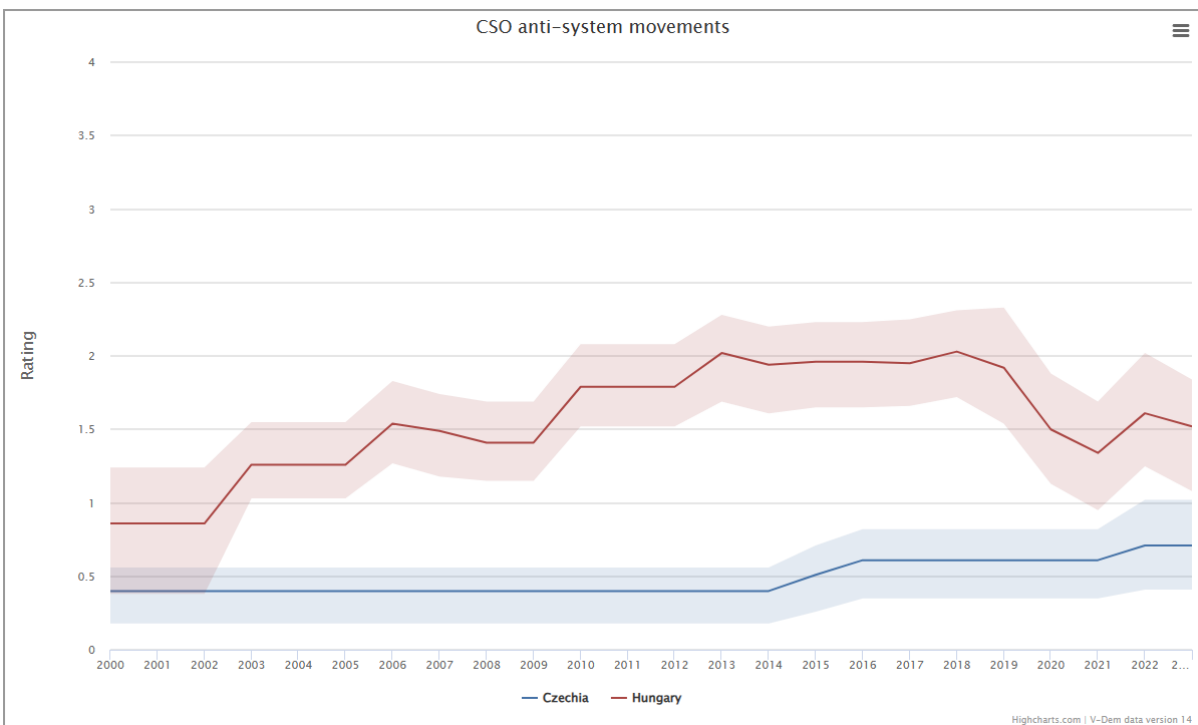

Figure 15 CSO anti-system movements

Tabellen «CSO anti-system bevegelser» (figur 8) viser at det er en svært svak kultur for organisering av motstand mot regimet i Tsjekkia, med en svak økning i årene 2015 og 2016, og enda sterkere organisering i 2022. Det er allikevel grunn til å hevde at Tsjekkia er et relativt konformt samfunn når denne statistikken legges til grunn. Jeg har tidligere pekt på at mediene er relativt frie og kritiske til regimet, men det er ikke en tydelig sammenheng til at publikum engasjerer seg i regimekritiske bevegelser. Grafen «CSO deltakelse» (figur 15) kan tolkes som at det finnes en rekke organisasjoner som er regimekritiske. Det er en økning fra 1,98/3 til 2,27/3 i 2019, hvor verdien 2 tilsvarer «Det finnes mange ulike CSOer, men folkelig engasjement i dem er minimalt». Det vil jeg tolke som at det finnes en bred flora av organisasjoner som er regimekritiske, men at det er en relativt liten del av befolkningen som er medlem av disse. Dette kan tolkes som at Hanley og Vachudova (2018) har rett i at Babiš' taktikk om å ikke bekjempe, men heller avvæpne kritiske organisasjoner har båret frukter. Det er jo faktisk en økning i antall organisasjoner, og organisasjoner er i liten grad utsatt for kontroll, men allikevel er medlemstallene lave. Det kan tolkes som at enten er befolkningen tilfreds med tingenes tilstand og ser liten grunn til å engasjere seg for å skape endring, eller så kan befolkningen kjenne på avmakt og apati og at organisasjonene ikke er et organ for å skape endring.

Statsapparatet

«Diagonal accountability index»	Indeks for diagonalt ettersyn	Figur 16
«Horizontal accountability index»	Indeks for horisontalt ettersyn	Figur 17
«Executive oversight»	Ettersyn med regjeringen	Figur 18
«HOS appoints cabinet in practice»	Statsoverhodet utpeker regjering	Figur 19

Det tredje aspektet ved det tsjekkiske systemet Hanley og Vachudova (2018) peker på er at Babiš og ANO har infiltrert statsapparatet og sikret seg makt over forvaltningen og andre deler av apparatet, som politi, sikkerhetstjenestene og statseide bedrifter. Hanley og Vachudova (2018) går langt i å antyde at de vurderer Tsjekkia som å være ikke en svakere versjon av avdemokratiseringen som har skjedd i Ungarn, men en annen versjon – «en grunnleggende annerledes form for avdemokratisering.» (2018:283). De argumenterer for at demokratiforskning har fokusert for enøyd på formell politisk makt, og har unngått å forstå

hvilken makt som ligger i kombinasjonen av privat økonomisk makt, mediemakt og den diffuse kontrollen over ulike områder i forvaltningen.

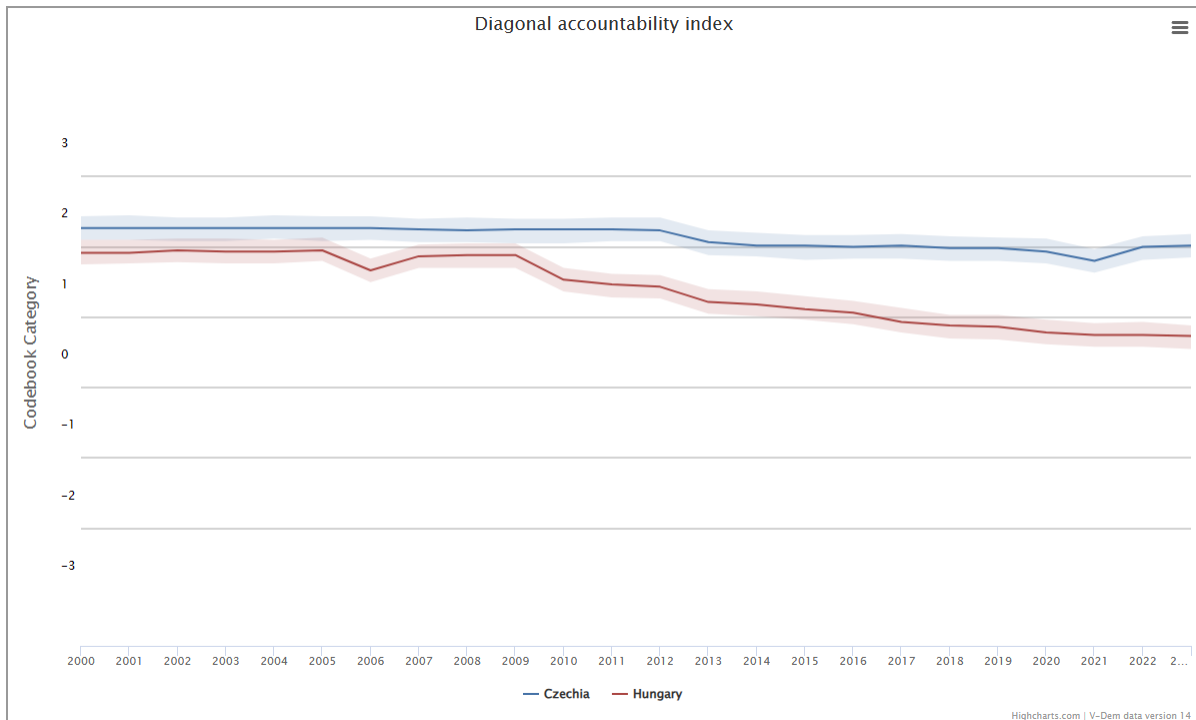

Figure 16 Diagonal accountability index

Grafen «Indeks for diagonalt ettersyn» (figur 16) er en graf som viser hvilken mulighet medier, publikum og organisasjoner har til å ettergå og stille forvaltningen til ansvar. Den er den nærmeste jeg finner i V-Dems datamateriale til å undersøke om statsapparatet og forvaltningen er infiltrert som et ledd i en overtakelse. Den viser en svak nedgang i hele perioden fra 2013, med 2021 som et bunnpunkt, men viser også en svak oppgang mot slutten av perioden, tilbake til nivået mellom 2014 og 2020. Et annet aspekt ved den maktovertakelsen eller infiltrasjonen av lojale støttespillere i ulike deler av statsapparatet er at interne kontrollmekanismer svekkes. Dette vil kunne komme til uttrykk dersom et tilsyn med ansvar for å overvåke konkurranse velger å ikke ta tak i en situasjon der en bedrift eid av statsministeren får en uforholdsmessig fordel ved offentlig anskaffelse.

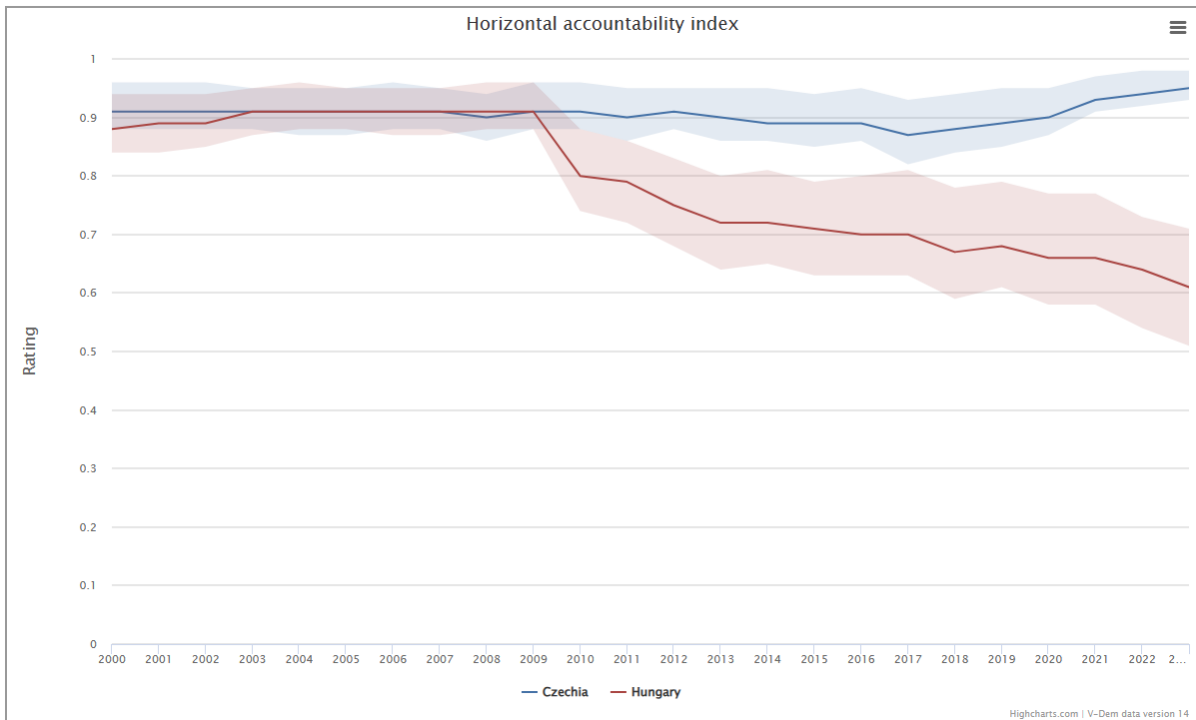

Figure 17 Horizontal accountability index

Grafen «Indeks for horisontalt ettersyn» (figur 17) viser at kontrollorganene i Tsjekkia faktisk er styrket. Fra bunnpunktet notert i 2017 er verdien i 2021 høyere enn den har vært i hele perioden etter århundreskiftet, og har fortsatt å øke sin styrke i 2023.

Figure 18 Executive oversight

Grafen «Ettersyn med regjeringen» (figur 18) viser situasjonen for ettersyn i Tsjekkia, og svarer på spørsmålet om hvor sannsynlig er det at «en ombudsmann eller annen revisor vil undersøke ved mistanke om ulovlig eller uetisk aktivitet i statsapparatet». Denne grafen viser på samme måte at revisjonen i Tsjekkia har blitt styrket siden perioden mellom 2013 og 2016, og vurderes nå til å være langt sterkere enn noen gang tidligere i perioden etter århundreskiftet.

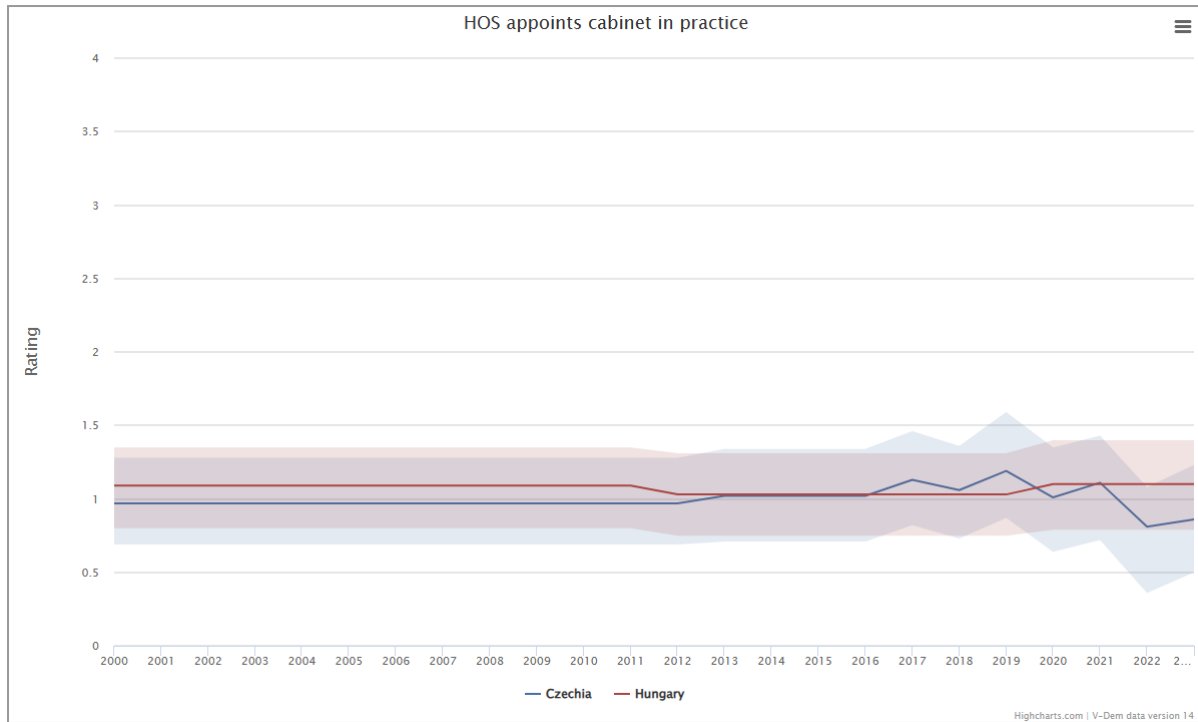

Figure 19 HOS appoints cabinet in practice

I 2012 ble grunnloven endret til at det ble innført direktevalg til president, og det løfter Hanley og Vachudova (2018) fram som en av de store utfordringene for det tsjekkiske demokratiet.

Grafen «Statsoverhodet utpeker regjering» (figur 19) viser at presidenten i perioden etter 2013 har utøvd betydelig makt over regjeringen, men at denne innflytelsen er betydelig svekket etter 2021, og nå er i praksis lavere enn noen gang siden århundreskiftet. Jeg mener at dette viser at presidentmakten er betydelig redusert, og at punktene Hanley og Vachudova (2018:280) anfører om presidentens uttalelser om at han støtter Putin og ønsker å utvide samarbeidet med Kina, Russland og resten av den tidligere Sovjet-regionen ikke er nok til å bruke dette som bevis for en avdemokratisering av Tsjekkia. De viser også til at han ønsket å tilsidesette grunnloven og innsatte en teknokratregjering etter kaoset i 2013, og at han hevdet at han hadde myndighet til å avsette statsministeren. Imidlertid viste det seg, fortsetter Hanley og Vachudova (2018), at presidenten ikke hadde noen makt som kunne brukes til å tilrane seg mer makt, og frykten for executive aggrandizement i Bermeos modell (2016) viste seg å være ubegrunnet.

Økonomien

Det siste aspektet Hanley og Vachudova (2018) analyserer er økonomien. Babiš har bygget opp en formue allerede på 1990-tallet, og har i perioden etter at han ble valgt som statsminister brukt sin innflytelse til å øke sin rikdom ytterligere, ved å skaffe sine firma oppdrag knyttet til offentlige innkjøp og subsidier (2018:284).

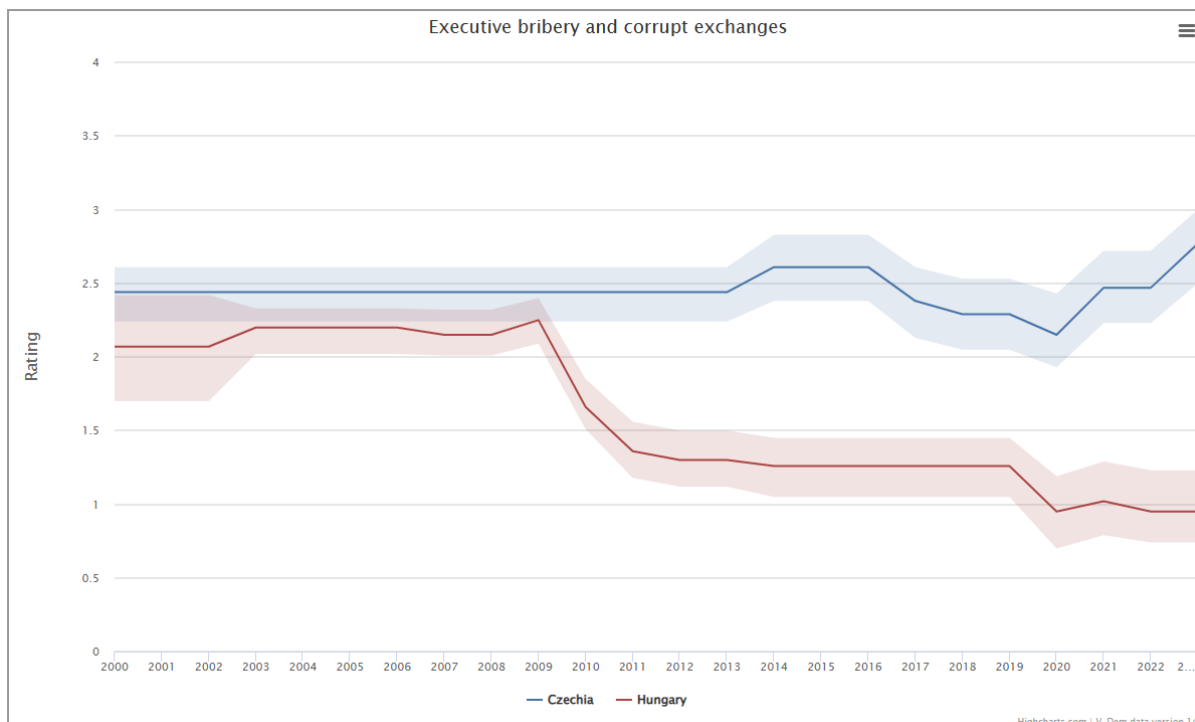

Figure 20 Executive bribery and corrupt exchanges

Grafen «Korrupt praksis i regjeringen (figur 20)» viser den antatte forekomsten av korrupsjon i staten. Det er viktig å være presis med begrepene i denne forbindelsen. Det er tross alt ikke ulovlig for statsministeren å eie firma som vinner kontrakter med staten, og det er i seg selv ikke grunn til å mistenke maktmisbruk og korrupsjon. Det som vil kunne være misbruk av stillingen som statsminister vil være om statsministeren eller hans allierte bruker sin makt til å instruere kontraktsinngåere om å tilgodese statsministerens bedrifter. Det er vanskelig å være sikker på om for eksempel alle tilfeller av kontrakter som inngås om offentlige innkjøp er fanget opp i denne oversikten, men tendensen som kommer fram er at nivået av korrupsjon i Tsjekkia i 2023 vurderes å være mindre enn det har vært på noe tidspunkt etter århundreskiftet. I tillegg vil dette være noe som ville fanges opp av de ulike grafene som viser ulike former for «accountability», diskutert under overskriften Statsapparatet. Der viste jeg at det er en jevn

styrking av ulike kontrollmekanismer i statsapparatet i Tsjekkia i perioden etter 2016, og det må kunne antas at det også bygger under konklusjonen om at Babiš ikke har en ukontrollert tilgang til statlige midler.

Guasti og Mansfeldova

Drøfter i artikkelen «Democracy in Crisis? The Czech Republic in Post-Accession and Economic Turmoil» (Guasti og Mansfeldová 2018) situasjonen i Tsjekkia i perioden fra 2008 og fram til 2018. Deres hypotese er at den økonomiske krisen som inntraff i 2008 førte til en forbigående svekkelse av demokratiet i Tsjekkia, men at den er forbigående. De viser til at tsjekkisk demokrati hadde en betydelig forverring i perioden 2009 til 2014, men sier at det er ingen grunn til å anta at dette ga grunn til å frykte en avdemokratisering liknende den som skjedde i Polen og Ungarn. Da finanskrisen inntraff i 2008 fikk den alvorlige følger for det tsjekkiske samfunnet fra 2009 og 2010, og var ikke overstått før i andre halvdel av 2013. Guasti og Mansfeldová (2018) oppsummerer den økonomiske effekten av krisen som moderat, men politisk fikk den betydelige konsekvenser. De første årene etter krisen var tsjekkisk politikk preget av svake koalisjonsregjeringer med en splittet og dermed svak opposisjon. Etter valget i 2017 vant ANO med nærmere 30% av stemmene, men denne regjeringen var ifølge Guasti og Mansfeldová like svak, og opposisjonen var fortsatt delt og ikke i stand til å samarbeide.

For å analysere de demokratiske konsekvensene av perioden velger Guasti og Mansfeldová (2018) å vurdere den politiske konsolideringen på fire nivåer.

Det overordnede nivå er det konstitusjonelle nivå, med formelle strukturer i grunnloven og forholdet mellom statlige organer. Neste nivå av politisk konsolidering er den representative konsolideringen. Her omhandles partier og interessegrupper. Neste nivå er behavioural konsolidering – på hvilken måte aktørene handler innenfor rammene. Det siste nivået av politisk konsolidering er den politiske kultur – den demokratiske konsolidering.

Det skjedde ingen endringer i det øverste nivået av den politiske strukturen i Tsjekkia. Som også Hanley og Vachudova konkluderer sin gjennomgang av president Zemans forsøk på å tilegne seg mer makt enn embetet ifølge grunnloven hadde: «disse forsøkene på [executive aggrandizement] ble lett sperret av de tsjekkiske institusjoner og det politiske systemet.» (Hanley og Vachudova 2018:281).

Det svake leddet i det tsjekkiske demokratiet er i de politiske partiene, hevder Guasti og Mansfeldová (2018). Dette er den delen av demokratiet de referer til som den demokratiske konsolideringen av demokratiet. De politiske partier er svekket av to faktorer, slik Guasti og Mansfeldová ser det. Den ene er at enkelte partier er permanent ekskludert fra både samarbeid og regjeringsdannelse, det andre er at det er store personlige motsetninger i tsjekkisk politikk. Dette rammer både samarbeid på tvers av politiske blokker, men også internt i partier. Dermed, fortsetter Guasti og Mansfeldová, er det store problemer med både etablere koalisjoner og styre dem, med svake regjeringer som konsekvens, med den følge at regjeringer ofte går av før utløpet av perioden. Denne svakheten i tsjekkisk politikk førte i 2010 til at populistiske partier som ANO ble dannet og raskt fikk stor oppslutning, mens de etablerte partiene i samme periode opplevde en betydelig nedgang i oppslutning. Det sosialdemokratiske partiets oppslutning falt fra 2013 til 2017 med mer enn 70%. Dette tolkes av Guasti og Mansfeldová som å være en reaksjon mot de etablerte partiene og den politiske eliten. ANOs suksess var en reaksjon mot den politiske eliten, ikke mot demokratiet som styringsform.

Et annet svakt aspekt ved tsjekkisk demokrati er behavioural consolidation – hvordan de folkevalgte handler i sine roller. Guasti og Mansfeldová (2018) peker på korrupsjon som en av hovedutfordringene for tsjekkisk politikk, og en av faktorene som bidrar mest til å undergrave tilliten til demokratiet blant den tsjekkiske befolkningen. En annen kilde til lav tillit til det politiske apparatet er manglende kommunikasjon mellom myndighetene og befolkningen, slik at Guasti og Mansfeldová viser til at over halvparten av befolkningen tror de har ingen som helst innvirkning på myndighetene. Disse to faktorene gjør til sammen at det er en generell mistro i den tsjekkiske befolkningen til den politiske eliten. Det er i Tsjekkia stor støtte til demokratiet som system, men samtidig liten grad av tilfredshet med den politiske eliten Guasti og Mansfeldová (2018:82).

Det siste aspektet ved det tsjekkiske demokrati som Guasti og Mansfeldová analyserer er den demokratiske konsolideringen. Det er stor tiltro til det politiske systemet i Tsjekkia, og i perioden etter finanskrisen i 2008 økte engasjementet i ulike organisasjoner og grupper, ofte omtalt som CSO'er eller NGO'er, og særlig mellom 2011 og 2017 var det en stor økning i aktiviteten blant ulike grupper og organiseringer. Dette tolker Guasti og Mansfeldová som at befolkningen reagerer aktivt på det de oppfatter som svake og ineffektive partier, og framstilles som et bevis for at det tsjekkiske samfunn er sterkt med en levende politisk kultur og aktivt borgerskap.

Når Guasti og Mansfeldová (2018) oppsummerer sin gjennomgang, er det med konklusjonen at framveksten av populistpartiet ANO og den generelle nedgangen i tillit til myndighetene i perioden etter finanskrisen ikke var et tegn på avdemokratisering. Det var et utslag av skuffelse over sviktende styring, og ikke et fall i tillit til demokratiet som styringsform. Det betyr ikke at det tsjekkiske demokratiet er perfekt, avslutter Guasti og Mansfeldová – men det viste at de grunnleggende styrker, institusjonene og sivilsamfunnet, gjør at det er motstandsdyktig mot avdemokratiseringen som kan finnes andre steder i regionen – i Polen og Ungarn (Guasti og Mansfeldová 2018:90).

Drøfting – hvorfor ulik utvikling?

I innledningen til denne gjennomgangen formulerte jeg problemstillingen «Kan avdemokratiseringen i Ungarn gjenfinnes i Tsjekkia, og hvordan kan utviklingen i Tsjekkia mellom 2000 og 2023 tolkes?» Jeg måtte først gjennom noen grunnleggende avklaringer: Hva er demokrati, og hva er avdemokratisering?

Ungarn holdes fram som kroneksempelen på avdemokratisering i det sentrale Øst-Europa, og for å få bedre tak i hva som er den reelle utviklingen i Ungarn brukte jeg Haggard og Kaufmans gjennomgang «Backsliding: Democratic Regress in the Contemporary World» (Haggard og Kaufman 2021). Deres gjennomgang er basert på data fra V-Dems datasett, og derfor var det for meg mulig å finne tallene de baserte sin drøfting på og ta dem ut i isolerte grafer. Målet med min gjennomgang var å undersøke om den utviklingen i Ungarn de drøftet kunne gjenfinnes i Tsjekkia på de samme indikatorene. Men Haggard og Kaufmans gjennomgang viser tydelige bevis for at det har skjedd en negativ utvikling innen de indikatorene som de viser til, både i perioden før Fidesz' valgseier og etterpå, er det ikke mulig å finne en tilsvarende utvikling i Tsjekkia.

Det er ingen tvil om at det har skjedd betydelige endringer i Tsjekkia i perioden på de indikatorene som Haggard og Kaufman gjennomgår i Ungarn. Mens det i Ungarn ble et betydelig forverret debattklima med hatretorikk i politikken etter 2005, ble debattklimaet i Tsjekkia forverret noen år senere, med 2013 som innledningen til en lang periode, og V-Dems vurdering er at debattklimaet de siste tiårene har vært vedvarende preget av hatretorikk.

På samme måte er debattklimaet preget av at politiske motstandere ikke anerkjenner hverandres motargumenter, vist i grafen «Respektere motargumenter» (figur 1). En annen tydelig endring i ungarsk politikk er polariseringen i samfunnet. Dette holdes fram som en bevisst strategi fra Orbáns side, og det er svært tydelig at det skjedde alvorlige endringer i Ungarn etter 2005. Tendensen for Tsjekkia langs denne indikatoren er også negativ, men på ingen måte sammenlignbar med Ungarn. For Tsjekkias del er samfunnet vurdert å ha blitt mer polarisert etter 2008, og dette er en tilstand som ennå ikke ser ut til å ha snudd.

Grafen «CSO anti-system bevegelser» (figur 8) viser at det skjedde en gradvis eskalering i Ungarn fra 2003, en utvikling som fortsatte helt fram til 2019. Haggard og Kaufman framstiller dette som en bevisst strategi fra Orbáns side. Denne taktikken ble innledet i 2002 og kulminerte i 2006, da hemmelige lydopptak der statsministeren medgikk å ha løyet ble spredd offentlig førte til store protester. Imidlertid viser grafen i V-Dems tall at anti-system bevegelser fortsatte å vokse også i årene etter, også etter at Orbán var kommet til makten. Jeg vil reflektere litt over hvordan denne grafen skal tolkes, for det er grunn til å være kritisk til hvordan tall tas til inntekt for en oppfatning man forventer å få bekreftet. Det er nok riktig som Haggard og Kaufman forklarer, at Orbán aktivt organiserte grupperinger som demonstrerte for å vekke opinionen mot Medgyessys regjering, men det er også riktig at V-Dems graf viser at det var en levende flora av organisasjoner som demonstrerte mot regimet også etter at Orbán var kommet til makten. Det kan tenkes at debattklimaet i Ungarn ble endret etter at Orbán stimulerte til protester fra 2002 og utover, og at det ble en del av samfunnsdebatten på grunn av det, eller det kan også tenkes at det var en naturlig konsekvens av større spenninger i samfunnet. Det er i alle fall grunn til å være oppmerksom på at ungarerne langt fra ble et lydige folk etter at Orbán var kommet til makten.

Tsjekkias graf over den samme indikatoren (figur 8) viser et fullstendig annerledes bilde. Den er riktignok svakt stigende, med noe mer anti-system bevegelser etter 2014, men nivået av denne typen organisasjoner i Tsjekkia er allikevel overraskende langt unna bildet i Ungarn. Grafen kan tolkes som at Tsjekkia er et land hvor det er svært liten organisert motstand mot regimet, men det står i sterk kontrast til bildet som presenteres i «Democracy in Crisis? The

Czech Republic in Post Accession and Economic Turmoil» (Guasti og Mansfeldová 2018). Her framstilles Tsjekkia som et land med en rik og blomstrende kultur for organisering. Dette inkluderer både næringsforeninger, fagforeninger, andre økonomiske interessegrupper og studentforeninger, men samtidig også protestbevegelser. Særlig etter finanskrisen var det i denne samfunnssfæren stor aktivitet for å organisere protester mot regjeringen og mot myndighetenes tiltak (Guasti og Mansfeldová 2018:87). I 2017 var det i Tsjekkia 130000 autonome selvorganiserte grupper og organisasjoner, rapporterer Guasti og Mansfeldová. Det er grunn til å anta at en stor del av disse kunne regnes med i indikatoren «CSO anti-system movements», og da er det nærliggende å si at grafen for Tsjekkias del viser et slående trekk ved tsjekkisk samfunnsliv – det er et levende engasjement i ulike organisasjoner, men det er fortsatt påtakelig hvor liten støtte det er for anti-system bevegelser. Fram til og med 2014 er verdien satt til 0,4/4, og i 2022 ble denne vurdert til 0,71/4. Verdien 1 er 'lavt nivå, uten noen vesentlig fare for regimet'. Dette må tas til inntekt for Guasti og Mansfeldová (2018) som argumenterer for at demokratiet som system er godt forankret i Tsjekkia. «Demokratiet som en normativ orden ble ikke truet [i forbindelse med finanskrisen] men styrket da borgerne organiserte seg og aktivt engasjerte seg i offentlige spørsmål.» Guasti og Mansfeldová (2018). Grafen «Indeks for CSO» (figur 14) organiserer fire ulike indikatorer til en indeks for CSO'ers situasjon, og den viser at bevegelser og organisasjoner er en integrert del av tsjekkisk samfunnsliv.

Hanley og Vachudovas gjennomgang (2018) fokuserer på kontroll over de fire feltene økonomien, regjeringsapparatet, medier og sivilsamfunnet. På feltet 'kontroll over mediene i Tsjekkia' fant jeg i V-Dems tall ulike resultater. I indikatoren «Media selvsensur» (figur 10) var tallene tydelig i samsvar med Hanley og Vachudovas påstand om at Babiš og ANO har brukt sin makt til å kontrollere mediene. Grafen viser en tydelig negativ utvikling fra 2013 og utover, og dette samsvarer med tendensen i indikatoren «Myndighetenes mediesensur» (figur 11). Også denne grafen viser en tydelig negativ utvikling i perioden etter 2012, men viser samtidig at myndighetens innsats for å styre mediene i årene 2022 og 2023 er vesentlig redusert, og er i de siste tallene fra 2023 tilbake til nivået før valget. Indikatorene «Kritisk presse- og etermedier» (figur 12) «Indeks for alternative kilder» (figur 13) viser også en tendens som samsvarer tydelig med myndighetenes sensurtiltak – de hadde en tydelig nedgang etter 2012, men begge viser at ekspertenes vurdering er at begge disse indikatorene fra og med 2022 var tilbake til verdiene fra perioden før valget. Min vurdering, basert på de indikatorene fra V-Dem jeg har brukt i analysen av tsjekkiske medier i perioden, er at tsjekkiske medier i svært liten grad kan sies å være varig endret av perioden fra 2013 og fram til 2023. Det er riktignok en tydelig tendens i

at mediene er varig selvsensurerende, men samtidig er det tydelig i V-Dems vurdering at mediene er kritiske til myndighetene. Min konklusjon må være at det er noen tegn til endring i mediene i perioden, men at det i svært liten grad finnes dekning for Hanley og Vachudovas påstand om at Babiš og ANO tok kontroll over mediene.

Hanley og Vachudova argumenterer også for at Babiš og ANO tok kontroll over sivilsfæren i det tsjekkiske samfunnet. Dette står for meg i kontrast til både Haggard og Kaufman (2021) og til tallene i V-Dem. Selv om Hanley og Vachudova (2018) peker på ulike episoder de argumenterer for var steg for å ta over kontrollen over det sivile organisasjonslivet fra Babiš' side, er dette ikke episoder som har gitt utslag i V-Dems tall slik jeg tolker dem. Den overordnede indeks «Indeks for CSO» (figur 14) viser ingen tegn til at sivilsamfunnets organisering har blitt endret i noen særlig grad i perioden. Imidlertid er det verdt å reflektere over at de ulike grafene viser at Tsjekkia er et relativt fredelig demokrati i den forstand at det er liten deltakelse i systemkritiske organisasjoner, selv om floraen av organisasjoner og grupperinger er rik.

Guasti og Mansfeldová (2018) argumenterer også for at det har vært en stor økning i CSO'er som er regimekritiske, og sier også at dette var en faktor som hadde stor innvirkning på lokalvalgene i 2014, og at dette tjener som bevis for styrken og engasjementet og den politiske kulturen i det tsjekkiske samfunnet. Konklusjonen må i alle fall bli at det er vanskelig å finne støtte for Hanley og Vachudovas framstilling av at sivilsamfunnet er tatt over og kontrollert av Babiš.

Et viktig spørsmål som Hanley og Vachudova (2018) drøfter er økonomi. Babiš var en rik bedriftseier allerede før han stiftet partiet ANO og ble valgt til statsminister, og de argumenterer for at han har brukt sin innflytelse til å øke sin rikdom ytterligere. Det har vært vanskelig for meg å kunne undersøke denne konkrete påstanden, men jeg brukte to indikatorer for å kunne belyse problemstillingen. Indikatorene som belyser korrupsjon og kontroll (accountability) viste ikke at det har skjedd endringer i Tsjekkia i denne perioden som styrker Hanley og Vachudovas framstilling. Det kan stemme at Babiš har blitt rikere i perioden, men det tsjekkiske samfunnet vurderes ikke å ha blitt mer korrupt, og det har faktisk blitt et styrket kontrollregime i Tsjekkia, vist gjennom grafen som viser horisontalt ettersyn (figur 17). Jeg kan dermed ikke si at jeg finner støtte for Hanley og Vachudovas påstand om at Babiš har beriket seg ulovlig gjennom sin periode, eller at han har endret systemet for å gjøre det lettere for seg å gjøre.

Hanley og Vachudova argumenterer for at de kan se endringer i Tsjekkia som er tilsvarende den i Ungarn, men en grunnleggende annen form for avdemokratisering. Dette, sier de, har Babiš

gjennomført ved å infiltrere statsapparatet og ulike deler av forvaltningen. De peker også på presidentens uttalelser til støtte for Putin og forsøk på å tilsidesette grunnloven i 2013 som tegn på at Tsjekkia er strukturelt endret. For å undersøke denne påstanden brukte jeg flere ulike indikatorer fra V-Dems datasett, og jeg kunne ikke finne noe i disse som underbygget Hanley og Vachudovas framstilling. I praksis viste det seg at presidentens forsøk på å tilsidesette grunnloven ble stoppet av de horisontale kontrollmekanismene gjennom at landets høyesterett stoppet forsøket, og presidentens uttalelser om støtte til Putin og et ønske om økt samarbeid med Kina, Russland og resten av den tidligere Sovjetunionen kan vanskelig sies å være grunnlovsstridig. V-Dems grafer over utviklingen på andre indikatorer kan heller ikke tas til inntekt for Hanley og Vachudova. Grafen «Ettersyn med regjeringen» (figur 18) viser at internrevisjonen faktisk er styrket i perioden, og at sannsynligheten for at mistanker om ulovlig eller uetisk aktivitet i statsapparatet vil bli undersøkt er større enn noensinne. Den samme tendensen fant jeg i de andre grafene jeg vurderte som relevante for å undersøke denne påstanden, og funnene er entydige – kontrollapparatet i det tsjekkiske samfunnet er sterkere enn det har vært i perioden fra århundreskiftet og fram til og med 2023. Det er derfor ikke mulig for meg å finne støtte for påstanden om at Babiš har infiltrert statsapparatet og at Tsjekkia i perioden er blitt avdemokratisert på dette feltet.

Konklusjon

Masteroppgaven har handlet om å finne svar på problemstillingen «Kan avdemokratiseringen i Ungarn gjenfinnes i Tsjekkia, og hvordan kan utviklingen i Tsjekkia mellom 2000 og 2023 tolkes?» Første ledd i oppgaven var å diskutere begrepet demokrati. I min oppgave har jeg brukt en definisjon av demokrati som omtales som mid range-modellen, i tråd med Merkels definisjon (2018). Deretter gikk jeg gjennom ulike aspekter ved avdemokratisering med utgangspunkt i Bermeo (2016), og presenterte de fire former for avdemokratisering som hun peker på. Deretter gikk jeg gjennom en del sentrale teorier om avdemokratisering i det sentrale Øst-Europa. I min gjennomgang fant jeg at det kan oppsummeres med at det er to hovedretninger. En hovedgruppe av litteraturen (Bakke og Sitter 2022, Cianetti og Hanley 2021) sier at det er en feiltakelse å betegne hele regionen som i ferd med å avdemokratiseres. Det er tegn i mange land i regionen som isolert sett peker i retning av avdemokratisering, men det er ikke tilstrekkelig til å konkludere med at en avdemokratisering pågår i alle landene. Det kan også være utvikling i retning avdemokratisering på ett felt som kompenseres av utvikling i motsatt retning på et annet felt, eller det kan være små eller store kriser som avverges uten at det fører til en varig endring. Den andre gruppen av litteraturen (Hanley og Vachudova 2018) argumenterer for at endringene som skjer i det sentrale Øst-Europa er tydelige tegn på avdemokratisering.

For å finne svar på problemstillingen gikk jeg først gjennom utviklingen i Ungarn. Gjennom et most similar case-studium brukte jeg Haggard og Kaufmans (2018) forskning på avdemokratiseringen i Ungarn. Jeg fant de indikatorene i V-Dems datasett de har brukt i sin gjennomgang av Ungarn, og visualiserte tallene for Ungarn og Tsjekkia i samme graf. Dermed var det lettere å se om det var et mønster i at utviklingen i Ungarn gjentok seg i Tsjekkia. Jeg fant i grafene at det var en gjennomgående noe negativ utvikling i Tsjekkia på de samme indikatorene som Haggard og Kaufman påviste for Ungarn, men fant også at den negative utviklingen langs indikatorene langt på vei har blitt korrigeret i de siste årene av perioden fram til 2023. Det er nok rett å si at den utviklingen i Ungarn som er så tydelig i V-Dems datamateriale i figurene 1-8 også gjenfinnes i Tsjekkia, men jeg vil argumentere for at dette ikke er et tydelig bevis på at utviklingen i Tsjekkia er en gjentakelse av Ungarns utvikling i perioden.

Neste ledd av min gjennomgang av problemstillingen var å tolke den utviklingen som har skjedd i Tsjekkia i perioden. For dette brukte jeg først artikkelen «Understanding the illiberal

turn: democratic backsliding in the Czech Republic» (Hanley og Vachudova 2018). Hanley og Vachudova argumenterer for at det i perioden 2011 til 2018 ble lagt et grunnlag for avdemokratisering av Tsjekkia. Jeg fant de indikatorene i V-Dems datasett som kunne belyse deres argumenter. Jeg fant at det var en viss støtte for deres tolkning, men samtidig var det i mange av indikatorene en utvikling som speiler den utviklingen jeg fant i mange av Haggard og Kaufmans (2018) indikatorer: det skjedde en tydelig negativ utvikling i perioden, men for de fleste av indikatorene kom det i årene etterpå en korreks, slik at grafene i svært mange tilfeller viser bedre resultater i 2023 enn de viste i de foregående tiårene.

Siste ledd av min gjennomgang av å undersøke om Guasti og Mansfeldovás tolkning av utviklingen kunne belyse utviklingen i Tsjekkia i perioden 2000-2023. De argumenterer for at finanskrisen i 2008 fikk alvorlige konsekvenser for det tsjekkiske demokratiet, men at dette samtidig ikke kan tolkes som noen avdemokratisering.

Jeg innledet oppgaven med problemstillingen «Kan avdemokratiseringen i Ungarn gjenfinnes i Tsjekkia, og hvordan kan utviklingen i Tsjekkia mellom 2000 og 2023 tolkes?». Konklusjonen på problemstillingen må bli at min masteroppgave har vist at det har vært tydelige endringen i det tsjekkiske demokratiet i perioden mellom 2000 og 2023, men at det ikke er grunnlag for å si at en reell avdemokratisering har skjedd. Det har vært tilfeller der presidenten har blitt beskyldt for å utøve mer makt enn grunnloven gir ham rett til, men dette ble stoppet av grunnloven. Regjeringen ved Babiš har blitt beskyldt for å berike seg økonomisk på embetet, men tall fra V-Dem viser at kontrollmekanismene som forhindrer dette er styrket i perioden. Babiš er også beskyldt for å ha tatt kontroll over mediene, men tall fra V-Dem viser også her en positiv utvikling de siste årene av perioden. Det er frie og kritiske medier i Tsjekkia, og indikatorene viser jevnt over høyere verdier i 2023 enn i perioden 2011-2018.

Det er imidlertid tydelige tegn til at tsjekkisk politikk og samfunnsliv i perioden har fått en varig negativ utvikling. Det er mer hatretorikk i den politiske debatten, det er et verre debattklima og samfunnet er blitt mer polarisert. Jeg vil derfor ikke konkludere med at avdemokratiseringen i Tsjekkia ikke skjedde, men heller at på de indikatorene jeg har undersøkt er det ingen krise.

Hanley og Vachudova argumenterer for at det som skjedde i perioden 2011 til 2018 var starten på en «en mer lavmælt avdemokratiseringspolitikk som er like avgjørende [som i Ungarn og Polen] på lengre sikt.» (2018:278). Guasti og Mansfeldová (2018:90) argumenterer samtidig for at det tsjekkiske demokratiet ikke er perfekt, men krisen i 2011 til 2018 viste at de

grunnleggende styrker, institusjonene og sivilsamfunnet, gjør at det er motstandsdyktig mot avdemokratiseringen som kan finnes andre steder i regionen – i Polen og Ungarn.

Begrensninger

Det er en klar svakhet ved min drøfting av problemstillingen og de ulike teoriene at den har vært basert på ett datasett. V-Dems data er kvalitetssikrede og lett tilgjengelige, men dersom jeg hadde hatt ressurser til det ville jeg brukt flere datasett. Selv om jeg har vært observant på at dataene har sin feilmargin og at det er et subjektivt basert datasett, er det allikevel en stor risiko for at jeg har stolt for mye på små nyanser i dataene, og dermed lest inn tendenser i tallene som ikke har fantes i den virkelige verden. Med flere datasett ville jeg vært i stand til å triangulere tendensene og dermed med større sikkerhet kunne stole på de tendensene jeg hadde funnet i flere uavhengige datasett.

Videre forskning

Denne masteroppgaven har hatt som mål å undersøke om Tsjekkia har blitt avdemokratisert i perioden 2011 til 2023, og den har med en viss grad av sikkerhet slått fast at det ikke er tilfellet. Oppgaven stopper med spørsmålet om hvor det tsjekkiske demokratiet går videre. En antakelse, her målbåret ved Hanley og Vachudova (2018) er at Tsjekkia gradvis vil framstå som mer og mer avdemokratisert. Et mer optimistiske syn på demokratiets framtid i Tsjekkia har Guasti og Mansfeldová (2018), som argumenterer for at institusjonene og sivilsamfunnet gjør Tsjekkia motstandsdyktig mot avdemokratisering.

For å undersøke hva det er ved sivilsamfunnet som utgjør denne motstandskraften mot avdemokratisering ville en undersøkelse av hvilke holdninger til demokrati og demokratiske verdier som faktisk råder i den tsjekkiske befolkning være svært interessant.

Litteratur

- Anna Vachudova, Milada. 2020. «Ethnopolitism and Democratic Backsliding in Central Europe». *East European Politics* 36 (3): 318–40. <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1787163>.
- Bakke, Elisabeth, og Nick Sitter. 2022. «The EU's *Enfants Terribles* : Democratic Backsliding in Central Europe since 2010». *Perspectives on Politics* 20 (1): 22–37. <https://doi.org/10.1017/S1537592720001292>.
- Beetham, David, og International Institute for Democracy and Electoral Assistance, red. 2008. *Assessing the Quality of Democracy: A Practical Guide*. Stockholm: Internat. IDEA.
- Bermeo, Nancy. 2016. «On Democratic Backsliding». *Journal of Democracy* 27 (1): 5–19. <https://doi.org/10.1353/jod.2016.0012>.
- Bustikova, Lenka, og Petra Guasti. 2017. «The Illiberal Turn or Swerve in Central Europe?» *Politics and Governance* 5 (4): 166–76. <https://doi.org/10.17645/pag.v5i4.1156>.
- Bühlmann, Marc, Wolfgang Merkel, Lisa Müller, og Bernhard Weßels. 2012. «The Democracy Barometer: A New Instrument to Measure the Quality of Democracy and Its Potential for Comparative Research». *European Political Science* 11 (4): 519–36. <https://doi.org/10.1057/eps.2011.46>.
- Carothers, Thomas. 2002. «The End of the Transition Paradigm». *Journal of Democracy* 13 (1): 5–21. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0003>.
- Cheibub, Jose Antonio, Adam Przeworski, Fernando Papaterra Limongi Neto, og Michael M. Alvarez. 1996. «What Makes Democracies Endure?» *Journal of Democracy* 7 (1): 39–55. <https://doi.org/10.1353/jod.1996.0016>.
- Cianetti, Licia, James Dawson, og Seán Hanley. 2018. «Rethinking “Democratic Backsliding” in Central and Eastern Europe – Looking beyond Hungary and Poland». *East European Politics* 34 (3): 243–56. <https://doi.org/10.1080/21599165.2018.1491401>.
- Cianetti, Licia, og Seán Hanley. 2021. «The End of the Backsliding Paradigm». *Journal of Democracy* 32 (1): 66–80. <https://doi.org/10.1353/jod.2021.0001>.
- Fawn, Rick. 2013. «Visegrad: Fit for Purpose?» *Communist and Post-Communist Studies* 46 (3): 339–49. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2013.06.004>.
- Gerring, John. 2004. «What Is a Case Study and What Is It Good For?» *American Political Science Review* 98 (2).
- Graziano, Paolo, og Mario Quaranta. 2022. «Studying Democracy in Europe: Conceptualization, Measurement and Indices». *Government and Opposition*, september, 1–27. <https://doi.org/10.1017/gov.2022.39>.
- Guasti, Petra, og Zdenka Mansfeldová. 2018. *DEMOCRACY UNDER STRESS Changing Perspectives on Democracy, Governance and Their Measurement*.
- Haggard, Stephan, og Robert Kaufman. 2021. *Backsliding: Democratic Regress in the Contemporary World*. 1. utg. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108957809>.
- Hanley, Seán, og Milada Anna Vachudova. 2018. «Understanding the Illiberal Turn: Democratic Backsliding in the Czech Republic». *East European Politics* 34 (3): 276–96. <https://doi.org/10.1080/21599165.2018.1493457>.
- Knutsen, Carl Henrik, Kyle L. Marquardt, Brigitte Seim, Michael Coppedge, Amanda B. Edgell, Juraj Medzihorsky, Daniel Pemstein, Jan Teorell, John Gerring, og Staffan I. Lindberg. 2024. «Conceptual and Measurement Issues in Assessing Democratic Backsliding». *PS: Political Science & Politics*, januar, 1–16. <https://doi.org/10.1017/S104909652300077X>.
- Merkel, Wolfgang. 2013. *Is there a crisis of democracy? Can we answer the question?*
- Merkel, Wolfgang, og Sascha Kneip, red. 2018. *Democracy and Crisis*. Cham: Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-72559-8>.
- «Methodology – V-Dem». u.å. Åpnet 3. mars 2024. <https://v-dem.net/about/v-dem-project/methodology/>.
- Ringdal, K. u.å. *Enhet og mangfold*. 4. utg. Bergen: Fagbokforlaget.

- Sprinz, Detlef F., og Yael Wolinsky-Nahmias. 2004. *Models, Numbers, and Cases: Methods for Studying International Relations*. University of Michigan Press.
- Stanley, Ben. 2019. «Backsliding Away? The Quality of Democracy in Central and Eastern Europe». *Journal of Contemporary European Research* 15 (4): 343–53.
<https://doi.org/10.30950/jcer.v15i4.1122>.

Figurer

Figur	Indikator i V-Dem	Min oversettelse
1	«Respect counterarguments»	Respektene motargumenter
2	«Political parties hate speech»	Hatretorikk fra politiske partier
3	«Polarization of society»	Polarisering i samfunnet
4	«High court independence»	Høyesterett uavhengighet
5	«EMB autonomy»	Valgapparatets uavhengighet
6	«CSO repression»	Undertrykking av CSO
7	«CSO participatory environment»	CSO deltakelse
8	«CSO anti-system movements»	CSO antisystem-bevegelser
9	«Media corrupt»	Korruperte medier
10	«Media self-censorship»	Media selvsensur
11	«Government Censorship effort – Media»	Myndigheters mediesensur
12	«Print/broadcast media critical»	Kritisk presse- og etermedier
13	«Alternative source information index»	Indeks for alternative kilder
14	«Core Civil Society Index»	Indeks for CSO
15	CSO participatory environment	CSO deltakelse
16	«Diagonal accountability index»	Indeks for diagonalt ettersyn
17	«Horizontal accountability index»	Indeks for horisontalt ettersyn
18	«Executive oversight»	Ettersyn med regjeringen
19	«HOS appoints cabinet in practice»	Statsoverhodet utpeker regjering
20	«Executive bribery and corrupt exchanges»	Korrupert praksis i regjering

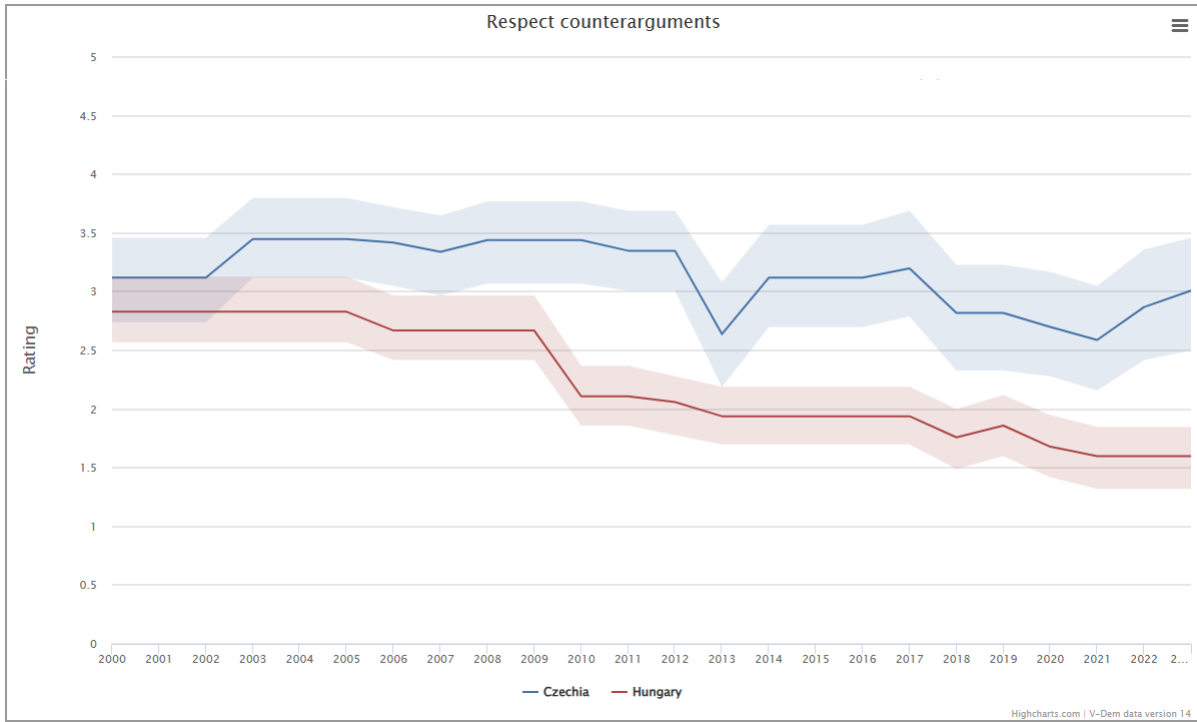

Figure 21 Respect counterarguments

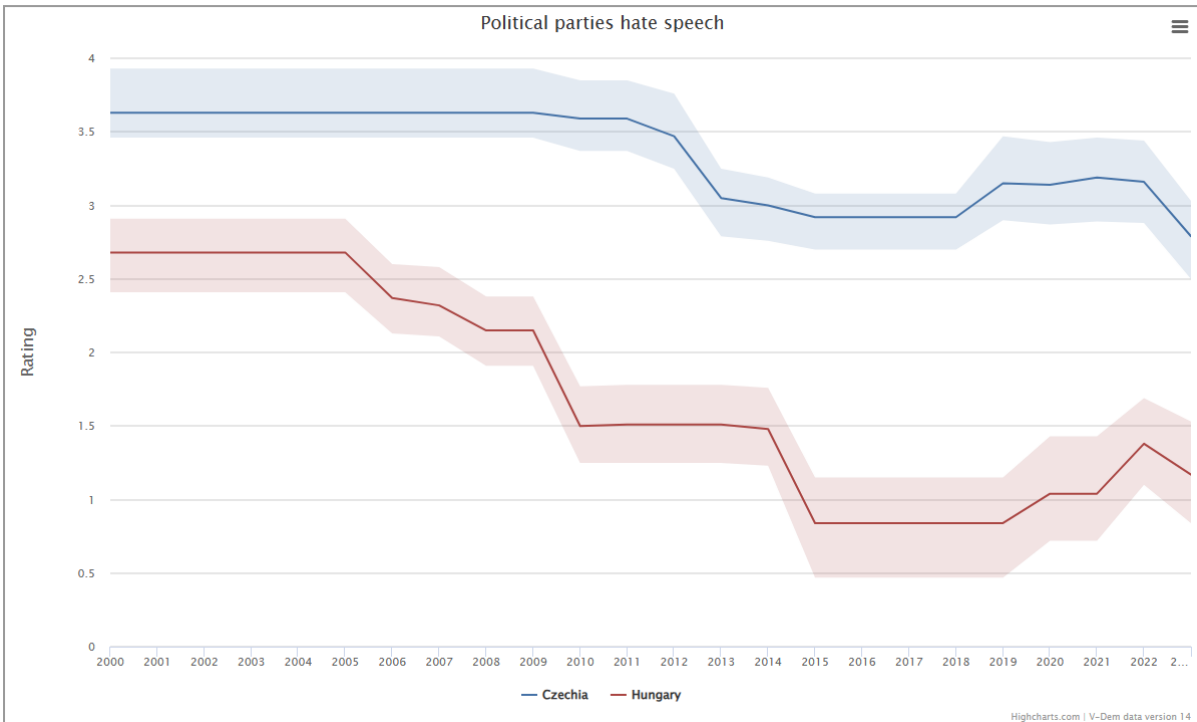

Figure 22 Political parties hate speech

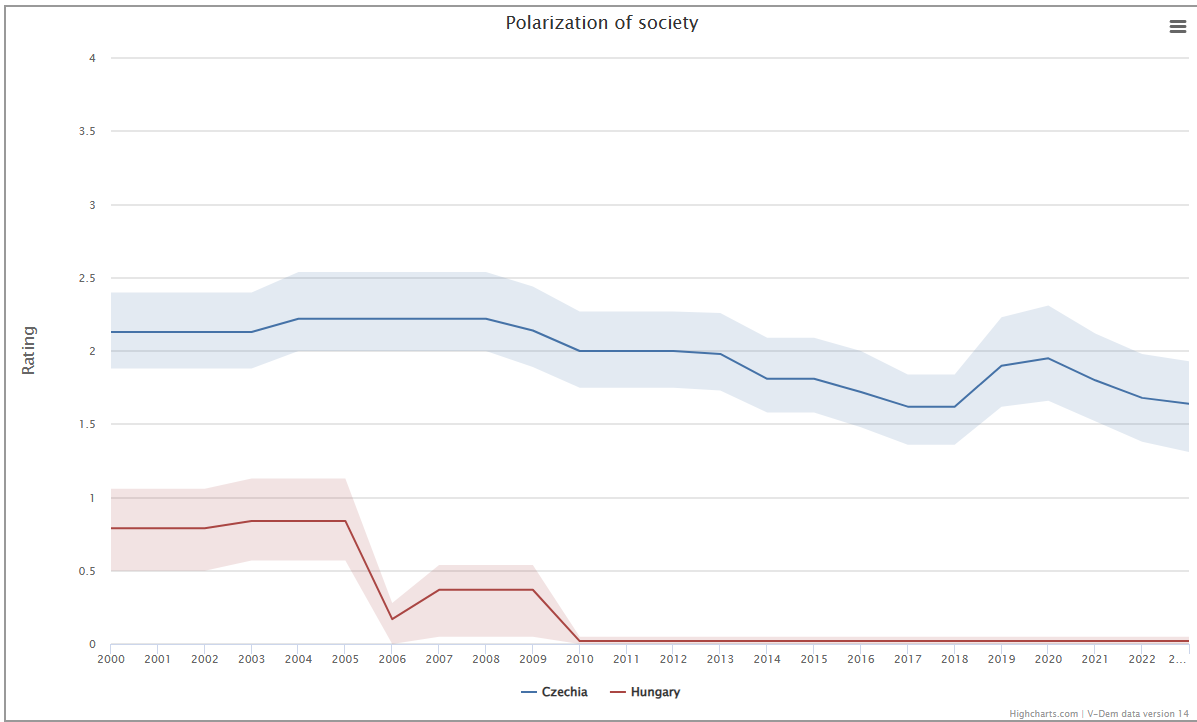

Figure 23 Polarization of society

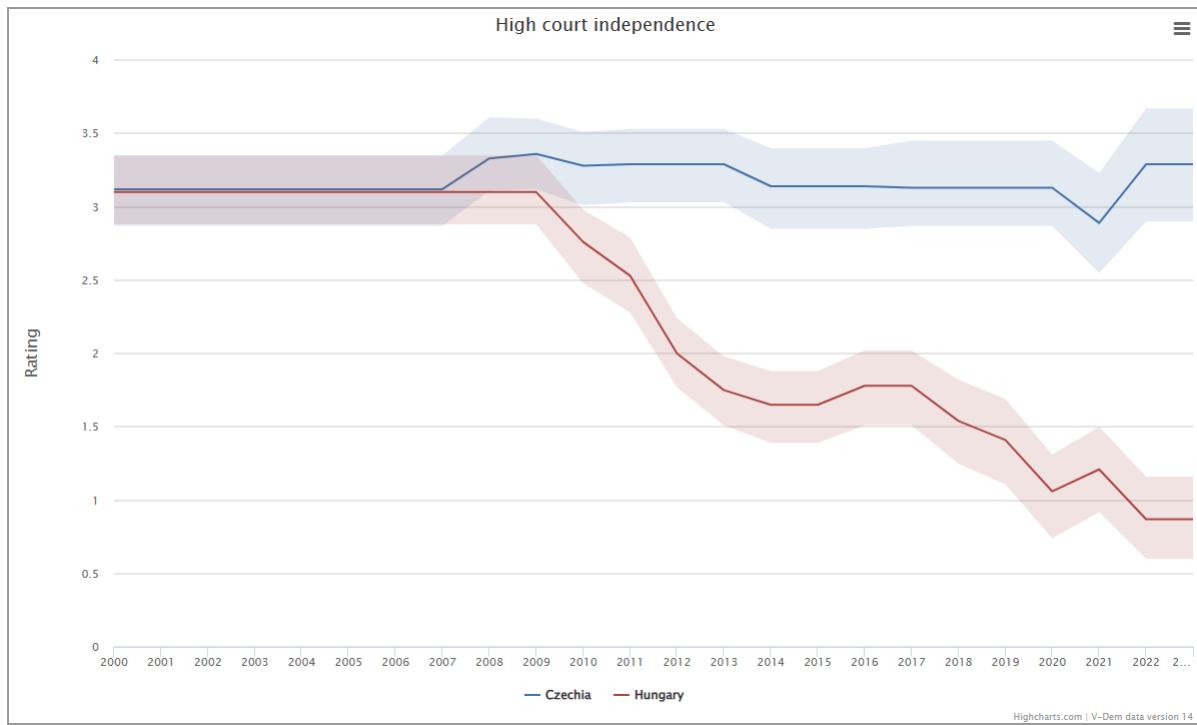

Figure 24 High court independence

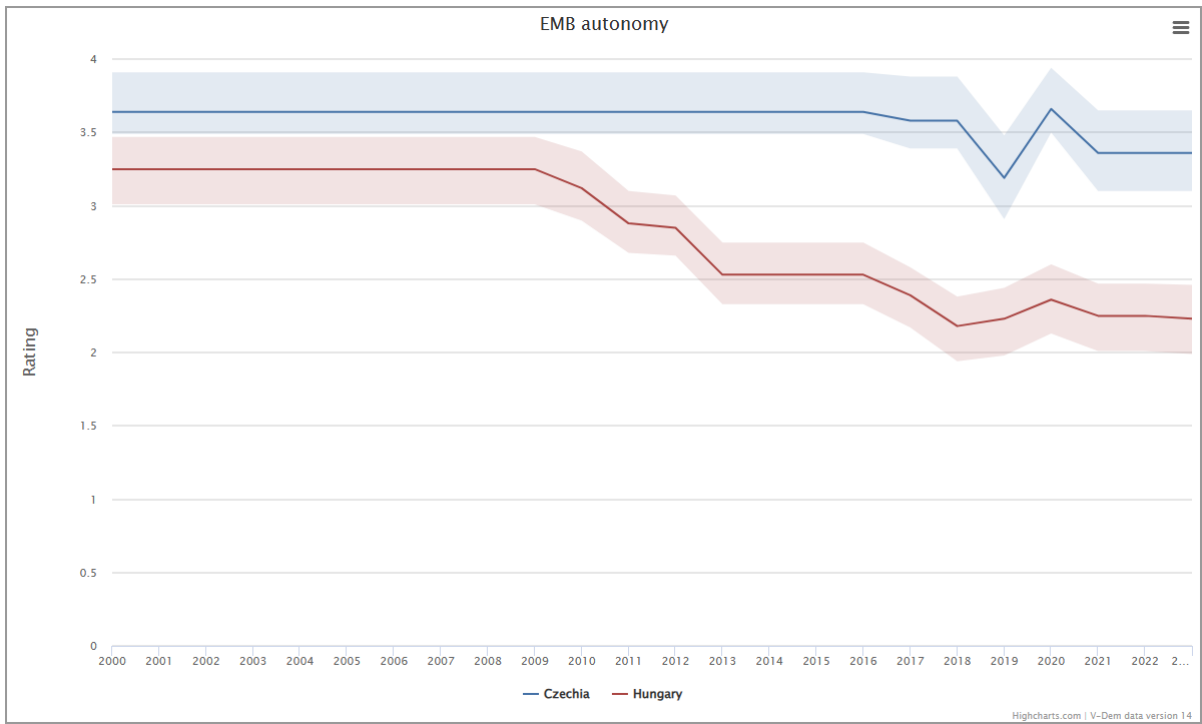

Figure 25 EMB autonomy

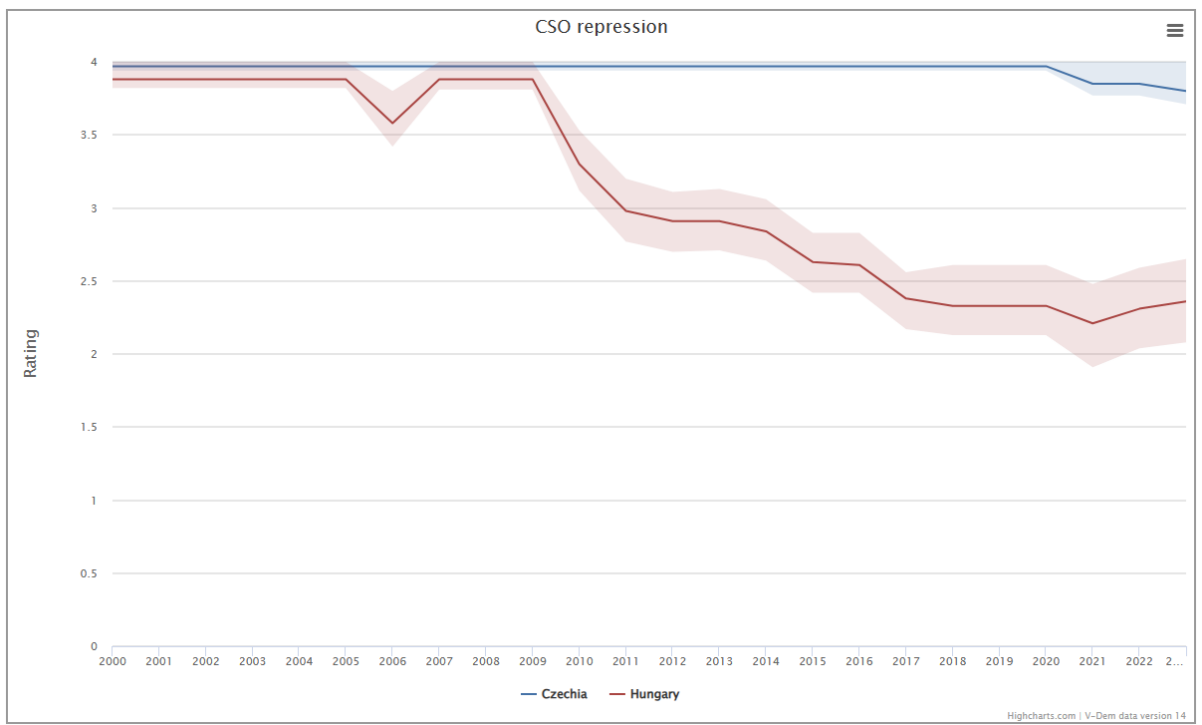

Figure 26 CSO repression

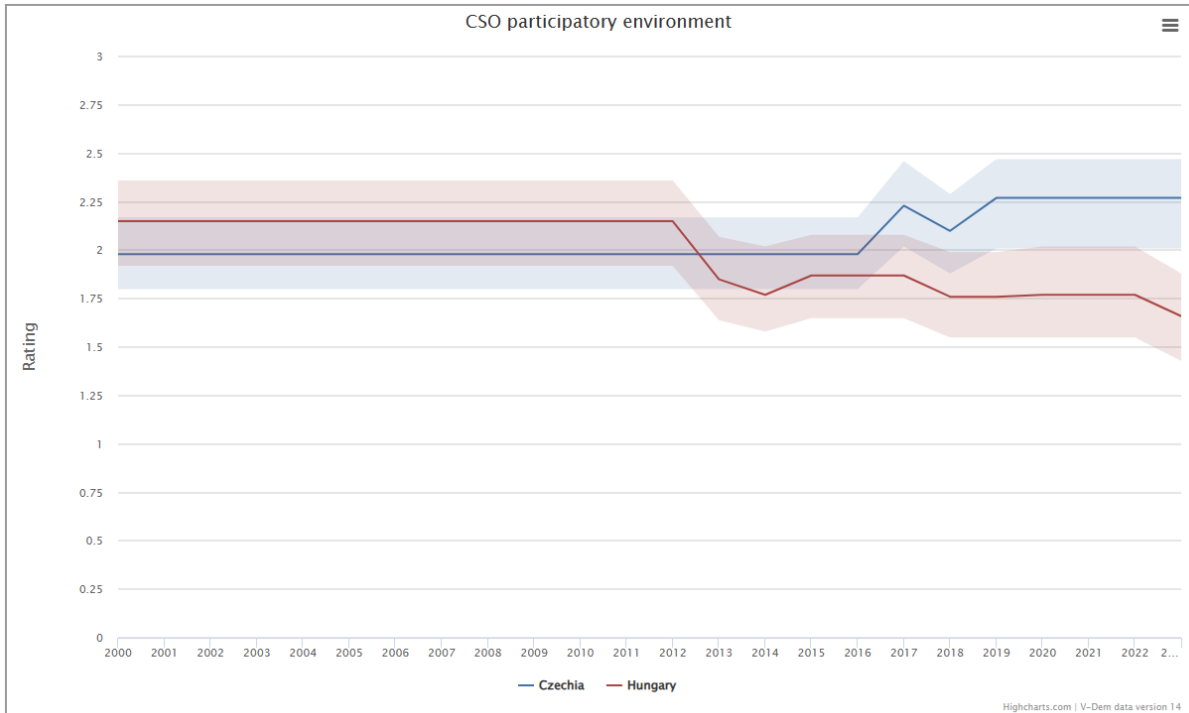

Figure 27 CSO participatory environment

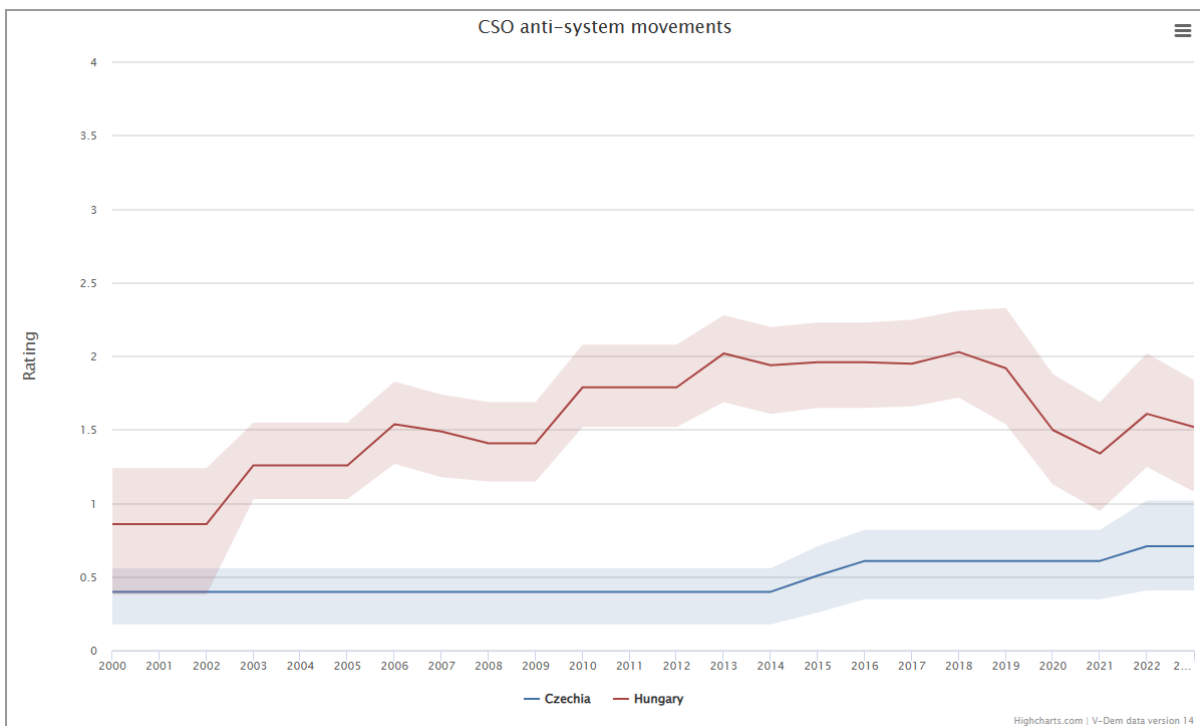

Figure 28 CSO anti-system movements

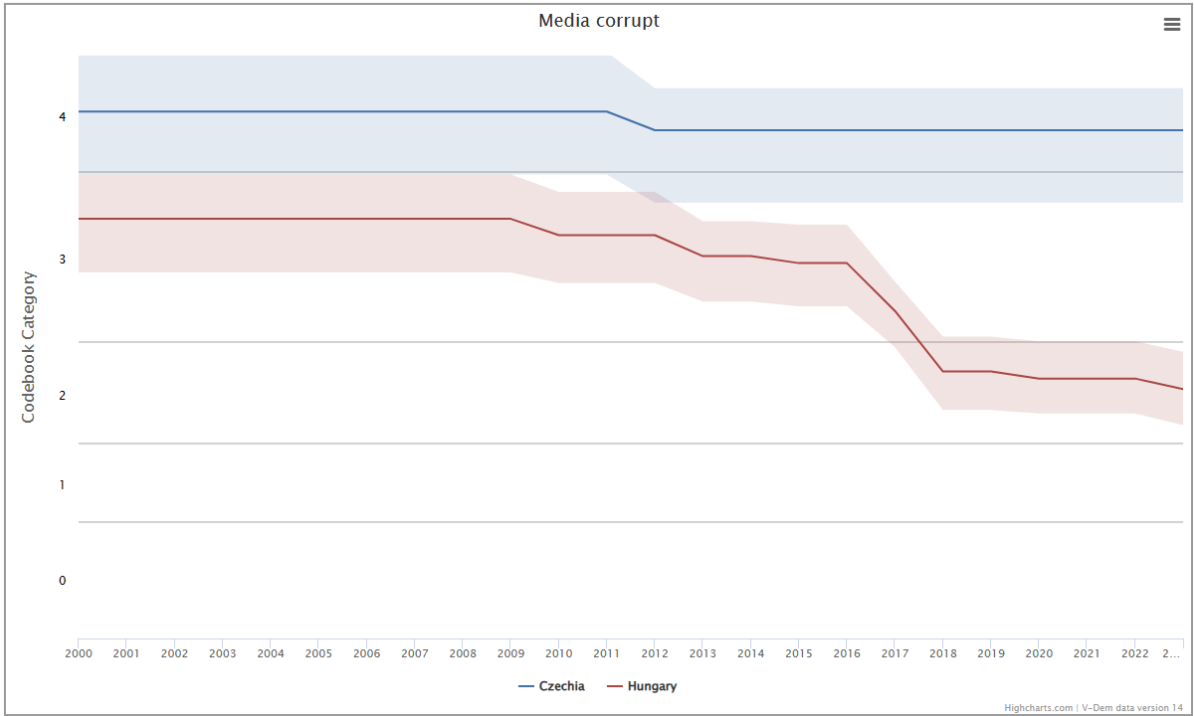

Figure 29 Media corrupt

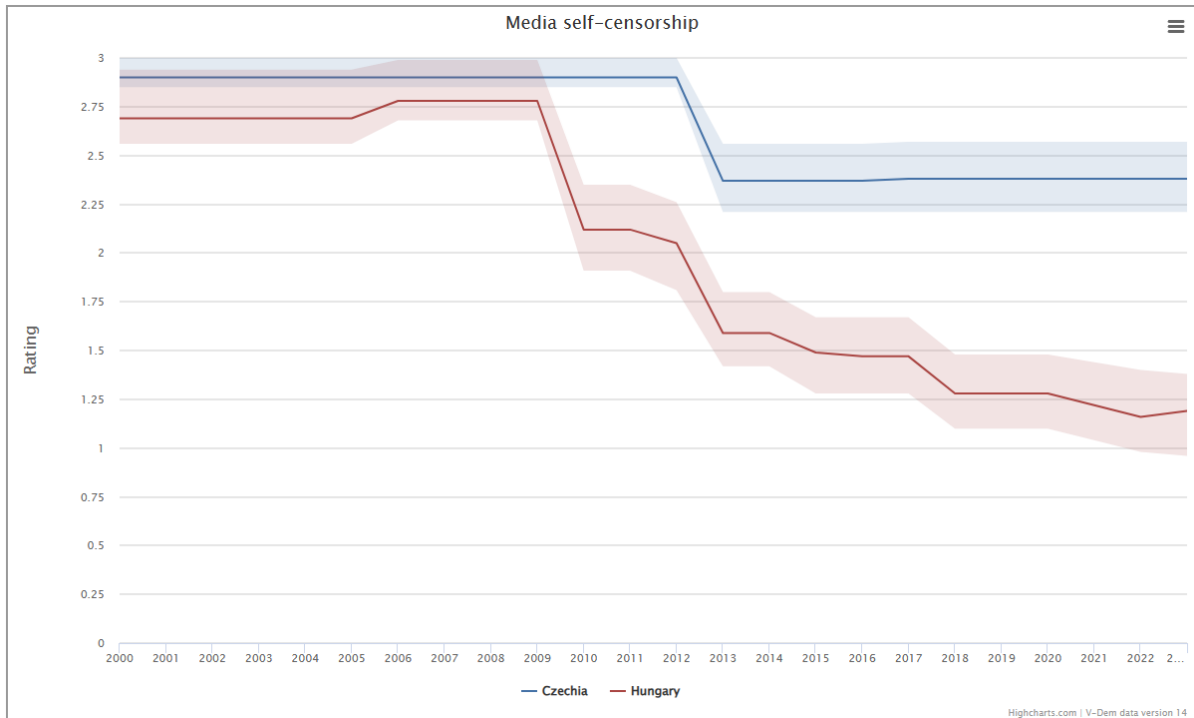

Figure 30 Media self-censorship

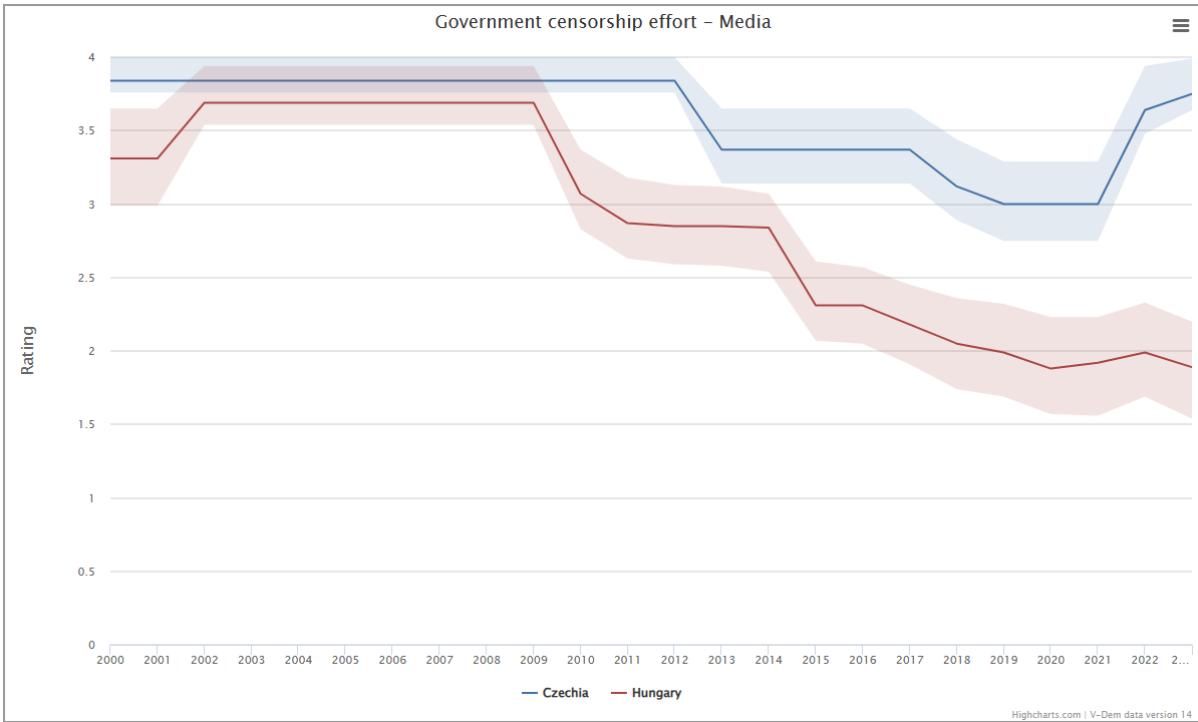

Figure 31 Government censorship effort – Media

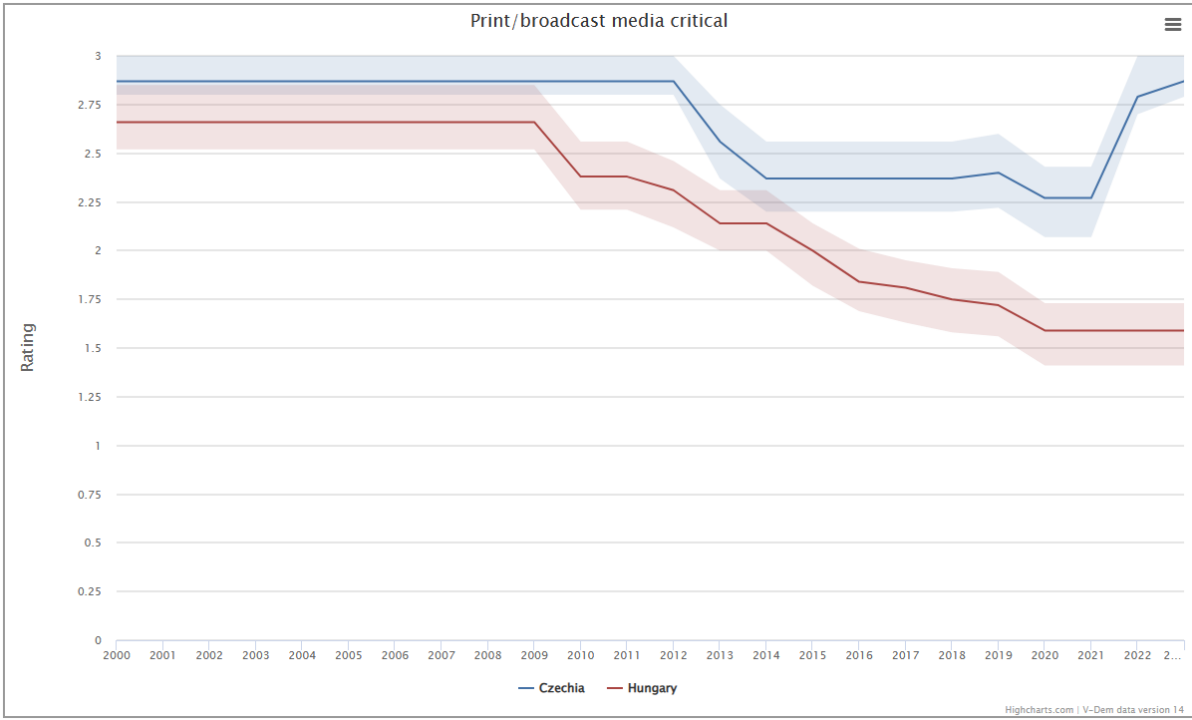

Figure 32 Print/broadcast media critical

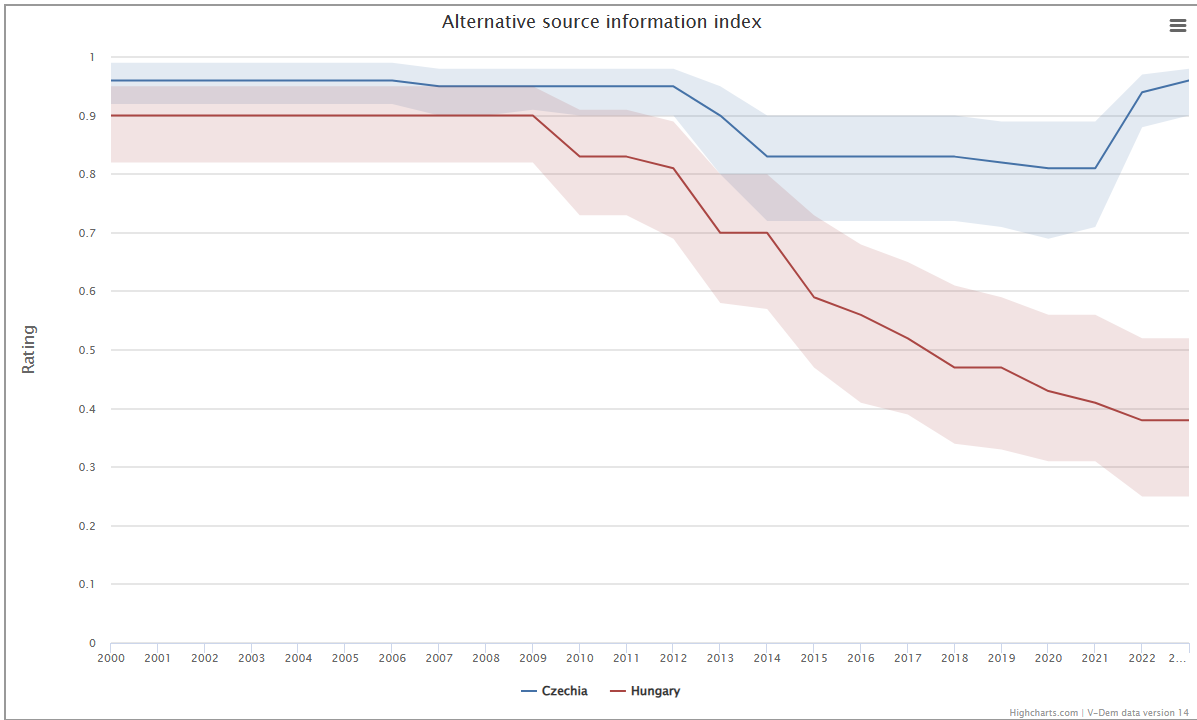

Figure 33 Alternative source information index

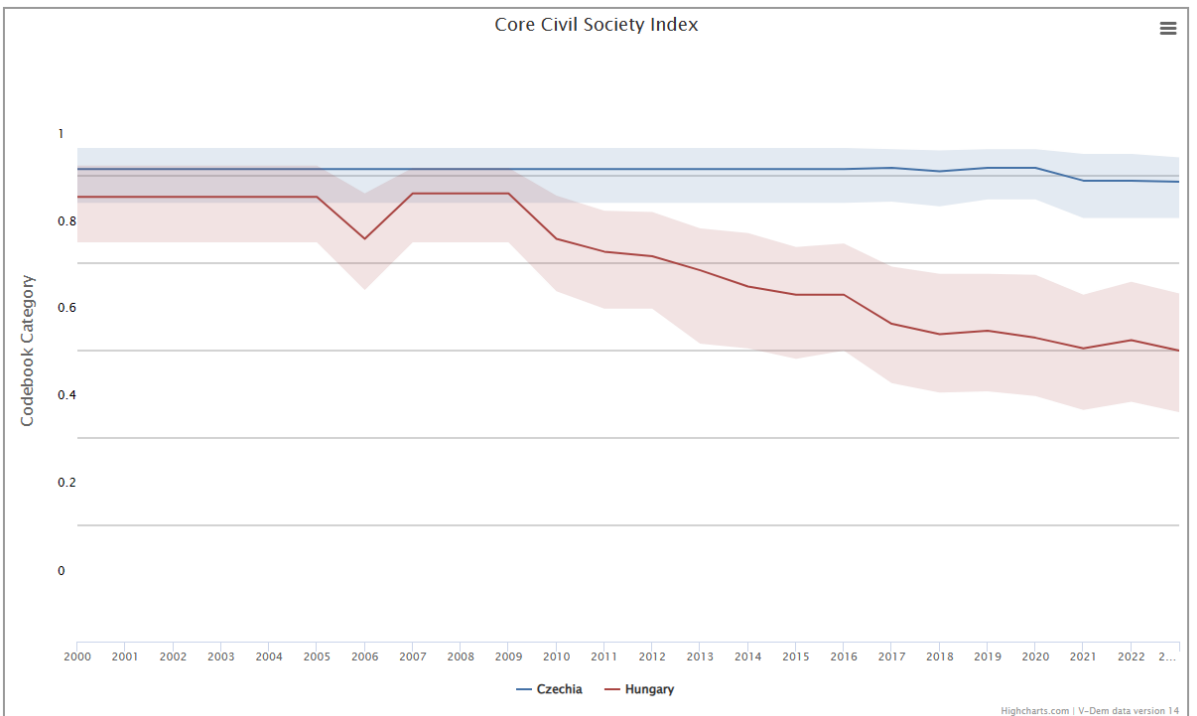

Figure 34 Core Civil Society Index

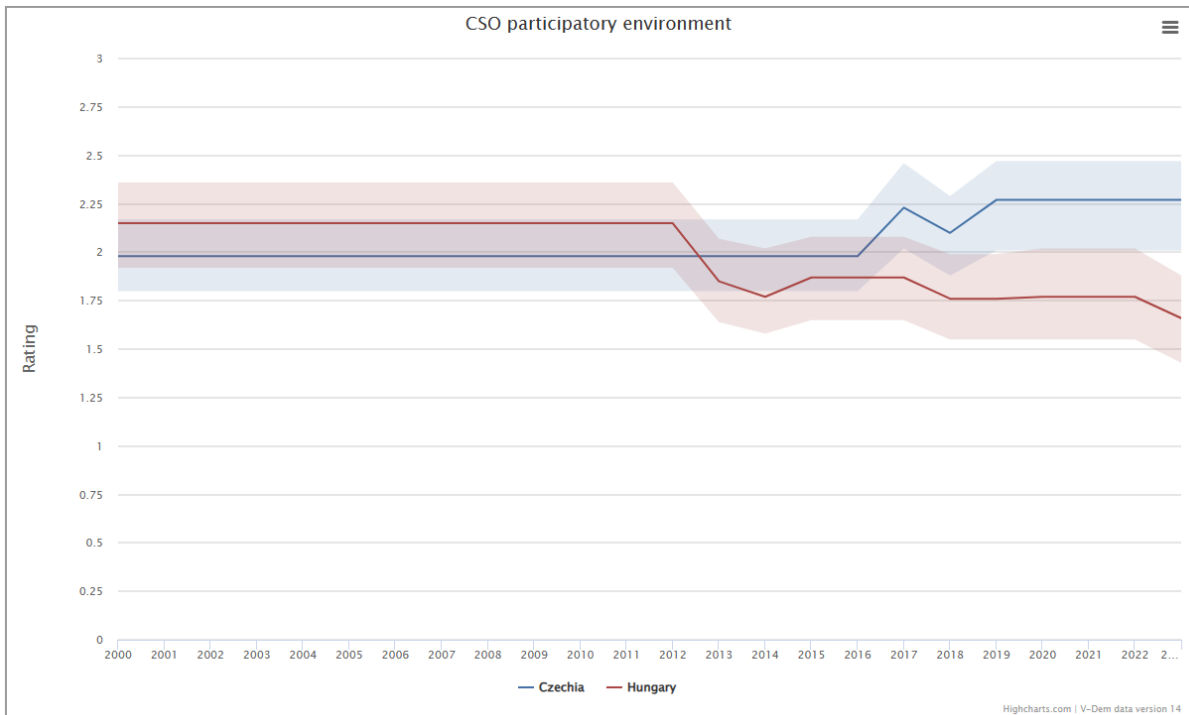

Figure 35 CSO participatory environment

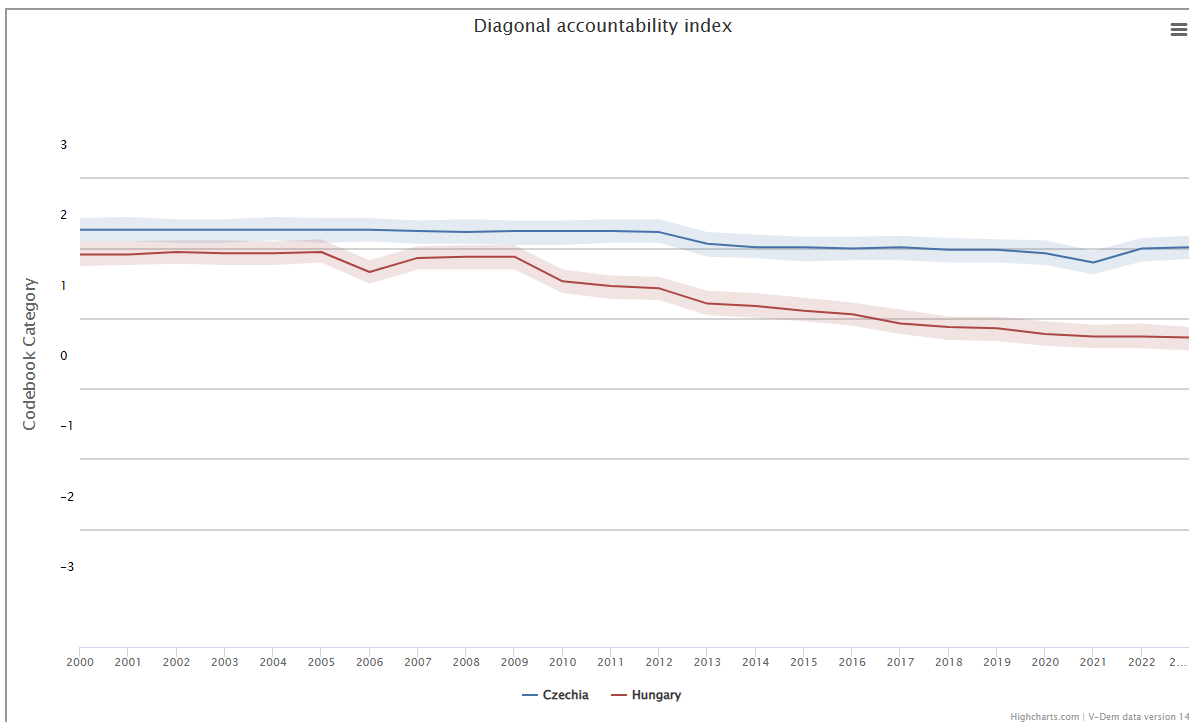

Figure 36 Diagonal accountability index

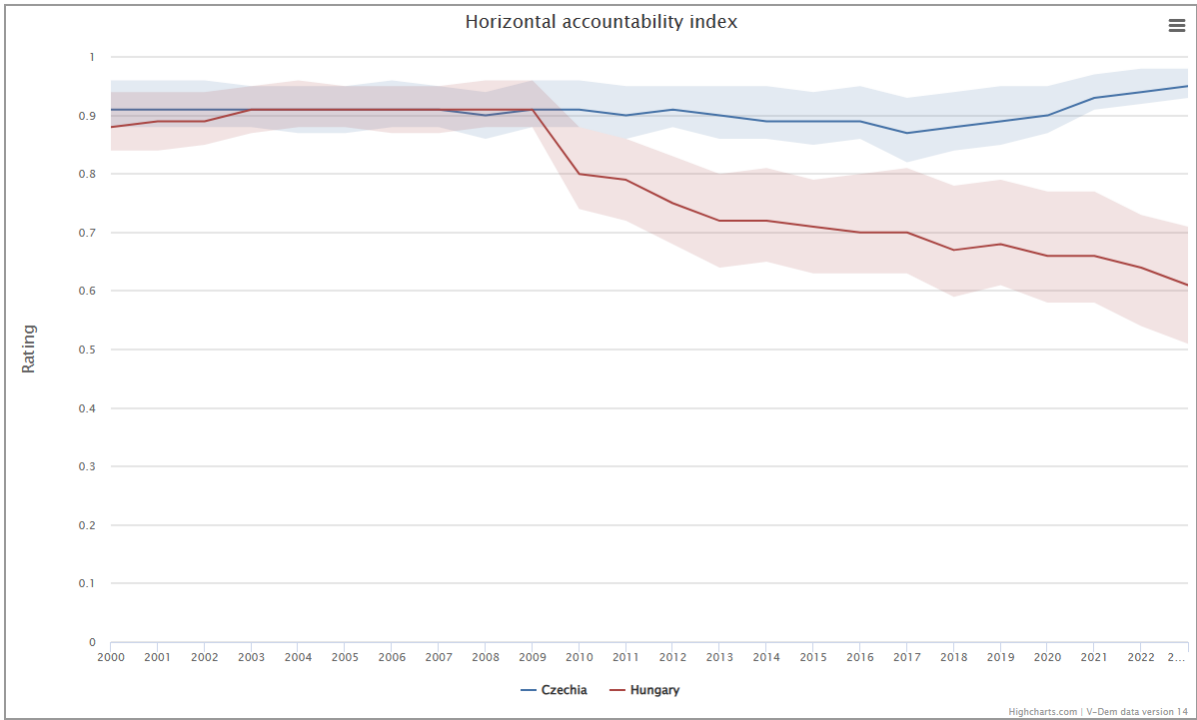

Figure 37 Horizontal accountability index

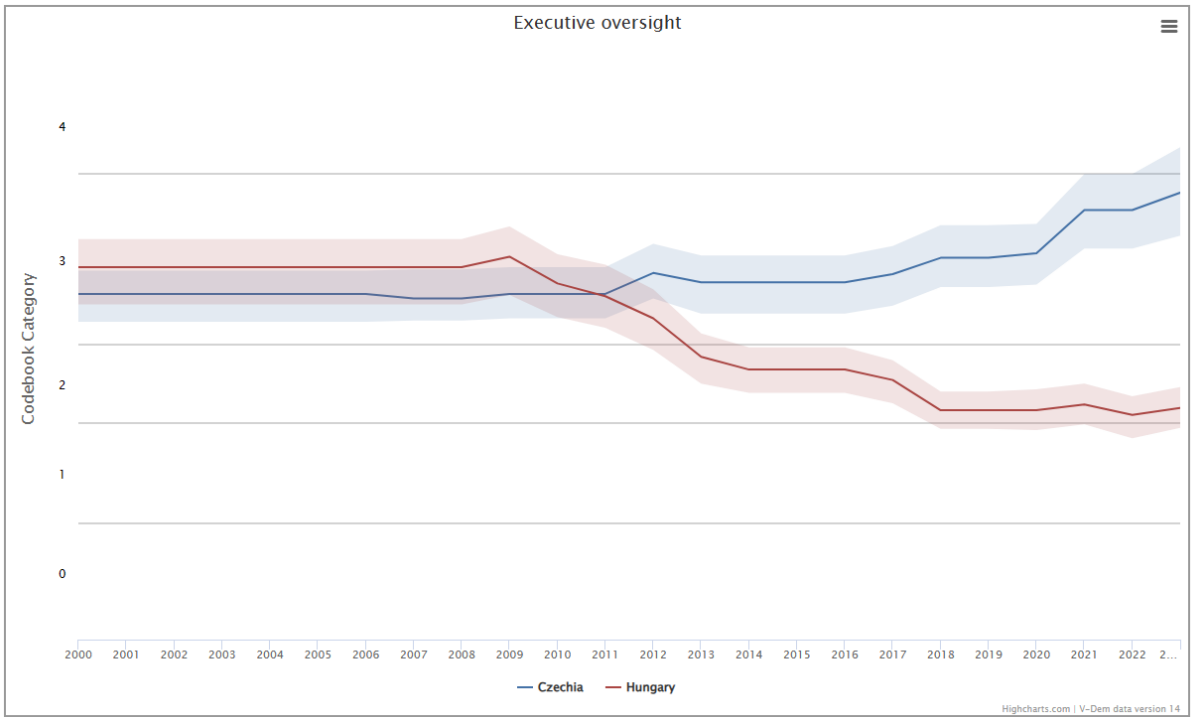

Figure 38 Executive oversight

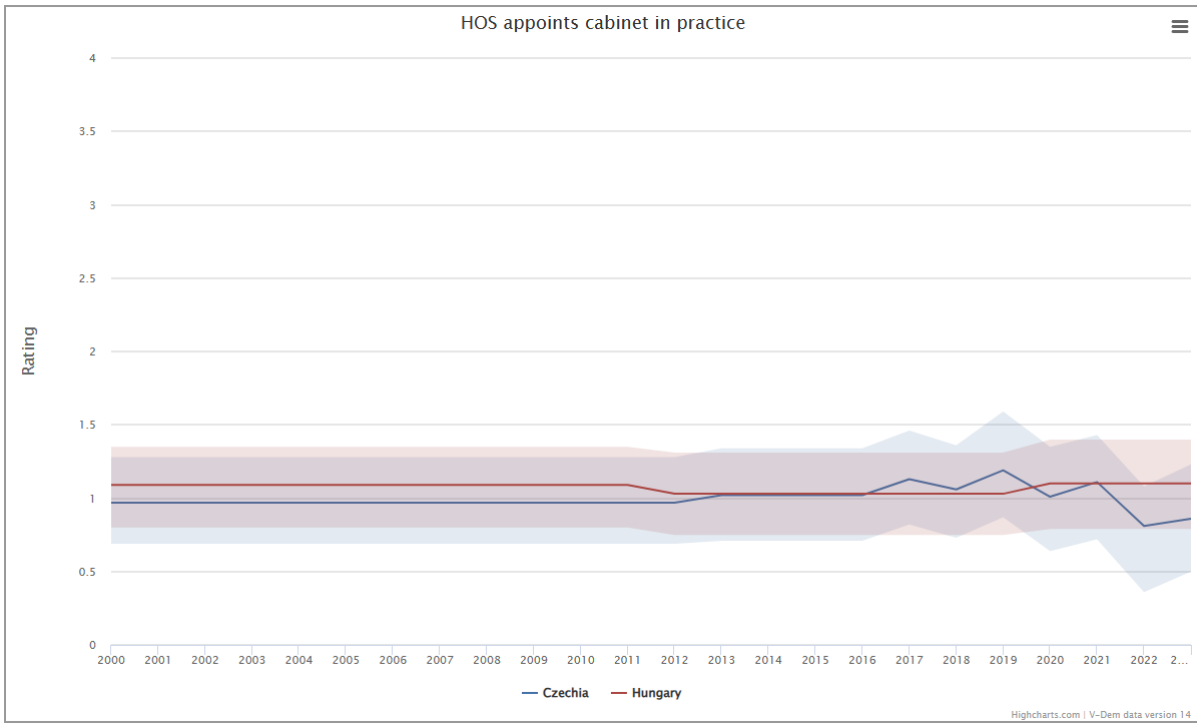

Figure 39 HOS appoints cabinet in practice

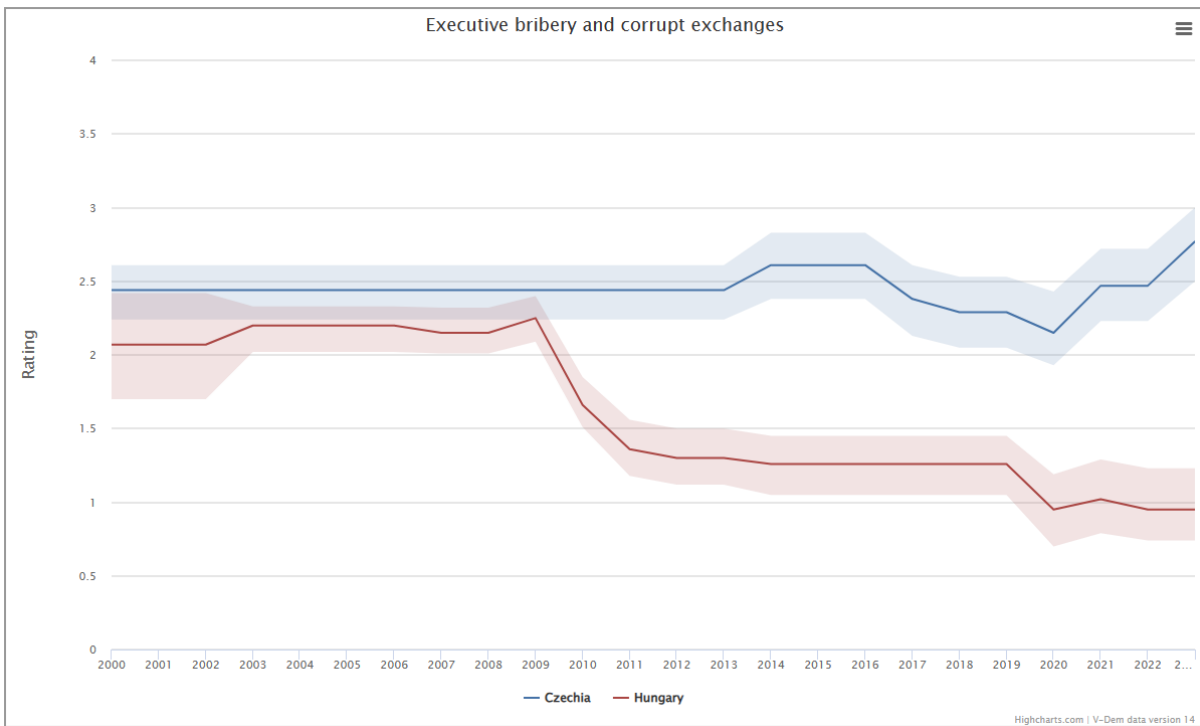

Figure 40 Executive bribery and corrupt exchanges